

II.

Lluites

L'homme aime mieux la chasse que la prise.

Pascal.

1. - Reunió a l'Ateneu
2. - Les inquietuds de Joan
3. - Lluan hom conspira
4. - Literatura i política
5. - Francesc i els obrers
6. - ~~Xarxes~~ ~~Urs~~ casament
7. - Notícies de Jaca
8. - Un festeig
9. - Francesc a París
10. - Un diumenge d'abril
11. - Dies de febre
12. - Tres que es retroben.

1. Reunió a l'Ateneu

Francesc

~~Xavier~~ Vilà arrambà el Wauxhall a l'espai central de la Plaza, a prop de l'entrada del Metro. Aquell indret, ho tenia ben estudiat, era el millor per a l'estacionament. D'allà podria maniobrar en totes direccions i no com al carrer de Pelai, que si veït posava al davant un camió o una bestiaassa com aquest Rolls del cotat...

Es guaità amb afecte el Wauxhall. Menut, simple de línies, però tan segur i comfortable. ^(Era un bon company per anar pel món!) Va donar un cop d'ull al rellotge de cà l'Armis, més que res per seguir un ríte maginral. Ja sabia ^{només} que eren les tres menys cinc minuts.

Travessà la rambla, fent ~~una~~ escala a l'illot on s'esperaven els passatgers de les línies de Gràcia, i enfilà la Rambla de Canaletes. Al voltant del kiosc, els clients eren nombrosos i el cafè fumejava en les tasses, mentre sorgien ^(apassionats) els pronòstics sobre els partits de l'endemà. ^{Feria fresca} ~~intropopiana~~, i el cel era tot nuvolós. Passaven ^(ratents) els tramvies groc canari, els taxis multicolors, els automòbils particulars, i cada un posava la seva nota especial a la simfonia urbana. Un estol de mosses catalanes oferien ~~dècims de la Rifa~~ ^{de la Rifa} i apuntacions ~~per~~ ^{per} de Nadal, amb grans crits guturals.

Francesc s'aturà a bader a un quiosc de diaris. No hi podia fer més. La lletra impresa sempre l'atraïa com un imant. Llegí els títols dels diaris, mirà les portades de les revistes franceses. Res de nou. Tornà a contemplar per centèsima vegada les litografies enormes de l'exposició, amb l'avinguda central, els palaus a banda i banda, la gran plàtera del nuç amb els brolladors, el Palau Nacional al fons, les banderes, les cascades, tota l'escenografia.

seu antic company d'estudis.

- Felixos ulls que et veuen!

L'altre ~~deixà~~ el diari i s'aixecà d'una revolada, tot vermell de joia. ^{va} abraçar el seu amic amb efusió.

- Francesc! Que content que et veu ^(jotant) de tornar-te a veure!

Seieren l'un davant de l'altre i es contemplaren llargament, amb els ulls riadens. Sí, eren els mateixos. Aquells anys d'estada a París, fent d'intern a l'Hospital Necker, havien fet de Xavier Forcada un pediatra eminent, - Francesc estava totalment disposat a admetre-ho i a dir-ho a tothom - però no l'havien canviat gens. El bigoti ^(retallat) ~~només~~, que li ombrejava el llavi i posava més gravetat a la boca somrient. Però el mateix pentinat, la clenxa al costat que partia els cabells negres i mats, amb un remolí que sempre havia estat el triomf de Xavier. Els mateixos ulls grisos, plens de franquesa i d'ingenuïtat, la mateixa carenada i bondadosa, vermellosa de galtes. Adhuc en el vestit, net i endreçat sense una ombra de presumiment - camisa blanca, corbata fosc, ~~vest~~ americana i armillera grisa, sabates negres - Forcada ~~era~~ ^{era} igual que el minyó de l'Institut que ^{un dia} ~~amb~~ Francesc i amb Joan Portabella

lujava al Tibidabo per decidir de conquerir la ciutat, ~~amb~~.

- Veig que ~~seu~~ Joan no ha vingut encara, - conversà Xavier. - Tu, en canvi, puntual com sempre. Què, qui és de la teua vida? Com van els negocis? Els teus pares estan tranquils?

- Jo he arribat a l'hora, però jo tinc cotxet: + un carnet net, ja el veuràs, però que en fa molt de servei. I després jo soc un home pràctic, ja ho sapo de tota la vida. - Va tornant. - Ell és el poeta, i així dels rellotgers no s'ha fet fer ell. No crec que tardis, però.

Vaig tenir una gran alegria, ahir, quan el ^{meu} pare em va dir que havia telefonat. Perque no vas trucar-me al despatx?

- Per no ~~moltes~~ te disturbar te. Te que estas molt enfeinat...

- Feine... Si que en tinc, i molta, pero això no vol dir res. ~~S'~~ - S'interrompé, per tornar a contemplar el seu amic. - Estic molt content que al capdavall hagin vingut a establir-te a Barcelona. Creu-me, ~~Moltes~~ moltes vegades t'he enyorat. M'havies d'haver escrit més sovint. Però potser aleshores jo no t'hauria contentat. Escribe poques cartes particulars. El despatx em té tan absorbit!

Mentre Francesc li explicava les moltes construccions que la seva empresa havia dut a terme, i la febre ~~de~~ d'edificació que envaïa la ciutat, el seu amic (el detallava, al xutorn). Tampoc ~~se~~ havia canviat gaire. Havia ^{seguit essent} ~~seguint~~ l'home d'estatura mitjana que feien prevure els seus disset anys. Quants en tenia, ara? Vint-i-vuit, ^{potser ja} ~~veint-i-nou~~ vint-i-nou. Se li veien, sobretot, en els plecs del front, que es formaven i desapareixien seguint el curs de la conversa, en les galtes blavengues ^{malgrat} ~~de~~ l'afaitat diari, en els ulls petits, alhora maliciosos i entusiastes, en ~~els~~ ~~front~~ les entrades del cabell, que avançaven com una amenaça de calbesa, enmig de la llestrosia llisa del pentinat cap endarrera. El mentó s'havia fet més angular, gairebé quadrat, les espatlles també s'havien desenrotllat i traïen els exercicis físics constants, l'efort muscular, la vitalitat d'aquell cos maris, vestit de gris clar, que estava instal·lat confortablement en el seient. En mirar-lo, Xavier retrobava la vella sensació de seguretat, de confiança en el seu amic. Tornava a convenir-se que aquell capità d'indústria que tenia al davant, enèrgic i sense sentimentalismes, era tanmateix un dels seus millors amics, i que podia

compar-hi sempre.

- Ja veus, - seguia explicant Francesc - quan el meu pare va muntar la seva fabrica de filats metal·lics no podia ^{per} pensar-se que les coses s'emboficarien com es van embolicar, i que, quan jo tornés de Londres, l'any 1923, es trobaria al davant d'una agrupacio de fabricants disposats a fer fe nou i a adaptar-se a les necessitats modernes. Vaig entrar com a enginyer de la Societat, vaig encetar el camí a seguir, i ja en tenc avui que soc un dels gerents i de fet el que dirigeix tot el Tinglató. Qui t'heu tenida? Ara mateix, amb l'Exposicio...

S'interrompé perquè acabava d'entrar a la sala, ~~exultant~~ ^{nota aquell sòrre baix,} i enorme ^{amb el cabell} en tempesta i de ulls guspirejants, Joan Portabella. S'els apropà i va sacsejar amb energia Xavier, amb exclamacions de joia que feren ~~mirar~~ ^{mirar} amb alzar de ulls amb sorpresa al silenciós escapistes.

- Ja tenim aquí el nostre doctor! Ja hi som tot, tres, altra vegada! Ara sí que farem coses! Ja veuen.

El taló s'omplia ^{havia} poc a poc. Les perryses es formaven, com cada dia. L'elocucio alta es veuria negada entre les discusions dels altres. Abans de seure al costat dels seus amics,

Joan va llançar, a la intencio d'una colla que estaven aneguts en rotlle una mica més enllà:
~~Qui ha cedit aquesta bona parcel·la del terreny Crexells? I encara~~
~~Qui ha cedit aquesta bona parcel·la del terreny Crexells? I encara~~
almenys aquest any, he o malament, l'heu concepit. Qui és colla de cagadubtes!
~~Qui ha cedit aquesta bona parcel·la del terreny Crexells? I encara~~

- Potser valdria més que ens n'anessim a prendre cafè a una de les caletes del segon pis.

Podriem parlar amb més tranquil·litat, - proposa Francesc, abans que el seu amic pugés embar-

car se en una discussió literària. Avui havien vingut per trobar-se i no per res més.

- Si, potser seria millor.

Al segon pis s'obrien tot de pees acollidores, com unes sales de rebre burgeses, que donaven al pati ~~amb~~ ^{animat per} les palmes i el brollador. S'instal·laren al voltant de la tauleta amb els tres cafè-expres i les copenes de conyac.

- Avui es disabte a la tarda. Setmana anglesa, almenys per mi, i després de tant de temps de no haver estat llegats, bé val la pena que passem tota la tarda xerrant, - conversa Francesc.

- Tant! Quina que faci festa a la redacció no vindrà d'aquí. - Era Joan qui essentia.

Xavier s'els mirava tots dos, tant diferents l'un de l'altre. Francesc, mitjà, robust, discret, amb el seu aire britànic, com es complaïen a dir els seus pares, Joan, en canvi alt, ~~amb~~ els ~~seus~~ cabells rublats i sempre despentinat, els ulls grans i expressius, la boca gormanda, el nas carnis i ^{directe}. També ^{amb} atlètic però més aviat magre de cos, ^{amb la cara i les mans molt brunes.} ~~ben de cara i de mans.~~ d'el veia

Vestit amb roba ben tallada i de bona qualitat, ~~fos~~ amb una punta d'originalitat, malgrat tot, ja fos en la corbata ~~fos~~ embreta com una trensilla negra, o en la manera de clavar-te els ulls de fit a fit. Continuava parlant:

- Ja t'instal·les definitivament a Barcelona? Els teus pares deuen estar contents.

- Si, molt contents. Posaré un despetx a un pis, no sé on, ^{segurament} ~~fos~~ a un barri obrer, i a veure qui faig. Si de passada pugues entrar a l'Hospital de la Santa Creu, al servei de ~~la~~ cirurgies, encara millor. Aquests anys d'estada al Necker m'han servit de molt. Em penso que he acabat d'aprendre l'ofici.

- No ajudaràs el teu pare? Em pensava que t'instal·laries amb ell.

- No. A ell li feia il·lusió, però quan li he explicat les meves raons m'ha començat tot seguit.

Vull començar a zero, com ell mateix. No vull ésser el metge que hereta la paròquia del seu pare.

I, demés, jo faig una especialitat diferent... Què fas tu ara, Joan?

- Ara? Poca cosa i molt, com vulguis. Estic al bufet d'en Palau, tinc alguns clients, però tot plegat res. La feina d'advocat picaplets no és per mi, ja ho sabem. Faig periodisme. Estic a "La Publi", ja t'ho ^{vaig escriure, em penso.} ~~descriu~~ Hi exerceixo feines estranyes, revistes de premsa, enquestes, pàgines literàries, què se'jo! De tant en tant hi publico algun article signat, perquè la gent es recordi que en Joan Portabella és un escriptor important. Ho és, però? Què us en sembla?

Es posà a riure, + A Xavier li semblà que hi havia una mica d'amargor en els mots del seu amic. Volgué afalagar-lo.

- Des de París ja he anat llegint les teves coses. Has escrit assaigs molt interessants. L'aquell llibre de versos que vas enviar-me - "Cobalt", no? - va impressionar-me molt. Tothom et considera un poeta de mèrit i un bon escriptor.

Joan tornà a riure, amb la seva rialla sonora.

- "Poeta de mèrit i bon escriptor"! Sembla que em facis la necrologia o un article biogràfic de l'Enciclopèdia Espasa! No m'accontentara pas amb això, abans. Aspirava al geni, a la glòria! Per menys de "gloriós poeta i escriptor genial", t'ho juro, no hauria passat.

- I bé, quants anys tens? Vint-i-cet. Què vols més? Homenajes públiques, ^{li feien} com a Guimera o a Rossinyol? Tens un nom conegut, amb totes les portes obertes. Pots fer el que vulguis: poesia, novel·la, teatre... - Francesc havia intervingut. Les depressions de l'entusiasme de Portabella li eren familiars, però sempre li feien angúnia, com una contradicció flagrant de l'ordre natural.

- Si el meu pare no s'hagués mort, com m'hauria repetit que tenia raó, en esgarripar-me de la carrera que ^{vaig} ~~volia~~ ^{empenyia} emprendre! Però que el meu precís germà se n'ompli la boca!

Em penso que de vegades ell, el gran fabricant, es dona vergonya de tenir un germà tan inútil, que ni tan sols li pot servir d'assessor jurídic ~~si~~ per fer-li cobrar les lletres protestades! Té un nom conegut, dius. Conegut ^{aquí} a l'Ateneu, entre uns quants lectors de diaris i de revistes, i para de comptar. No era pas així, recordeu-vos-en, el que jo volia!

- El que volíem! Vols dir que hi ha manera d'aconseguir-ho mai, el que vols? Tens una il·lusió ^{et proposes} ~~tens~~ una fita amb tot de detalls accesoris ^{pel camí}, i vas fer abastar-ho tot, fer complir un per un aquells detalls, però t'adones que no és altó, que no serà mai altó que t'imaginaves. Deu eris per què t'has proposat una cosa massa ambiciosa. Tu, Xavier, que eres el més modest i que has anat poc a poc en el teu camí, segurament realitzaries el teu programa. I així que tot just are el començar a posar en pràctica. Lúe deies, ^{fa deu anys,} ~~abastares~~! Ah, sí: volies ésser metge per fer el bé, per ajudar la guanyar el bé ~~el bé~~ ^{el bé} ~~el mal~~. Un programa senzill. Potser en la pràctica tampoc no ho resultaria gaire. Però nosaltres... Ja veus: Joan és un escriptor conegut i un advocat sense gaires plets, allò que volia ésser, precisament, i no està content. Jo soc un enginyer que dirigeix una gran empresa i que ajuda a construir la nova Barcelona, que eren les coses que m'imaginava de fer. I tampoc no tinc la plena sensació d'haver reeixit...

Havia dit els darrers mots en veu baixa, com si fes una confessió dolorosa. Tot altó li havia sortit a despit seu, d'una manera involuntària, mai no s'hi havia aturat a pensar-hi, però ara s'adonava de com era veritat. No, no estava satisfet.

Xavier somreia. Ara, com feia anys, quan tots tres esmolaven els bars de l'Institut, creia en els seus amics. Llurs insatisfaccions, llurs pseudo-fracassos no l'enganyaven. Francesc i Joan eren de la parta dels lluitadors i dels que vençen. Ell, en canvi...

- Ni d'un ni l'altre no teniu raó - declarà, solemne, - Heu reeixit, o esteu en ple camí de

l'èxit, i no volem reconèixer-ho. Jo sé que tot just ara comença, i no sé com ni oniran les coses.

Joan tingué un moviment d'impaciència. Begué d'una glopada la copa de cinyac que tenia al davant i exclamà:

- Doncs jo sé que ho sé com l'aniran. Tindràs molts clients i faràs molt de bé, i com que no tens ambició, sempre estaràs content; tot et sortirà de la millor manera possible. Ja ets l'únic de nosaltres que donà a la pràctica els teus propòsits. Francesc té raó.

Vilà havia encès una cigareta i s'havia aixecat per mirar un moment el pati. Dret encara, tornà a parlar:

- Sabenquina és, de debò, la culpa dels nostres fracassos? O dels nostres mígols èxits, si Xavier s'entesta a qualificar-los així. ^(Jones) És que no hem hagut de lluitar, que no ens hem hagut de guanyar la vida. Tot ho hem trobat a punt, i només hem hagut de recollir. Si enllloc de tenir uns pares benestants, que ens van poder pagar uns estudis complets i ens van permetre de preparar-nos fins als vint-i-cinc anys abans de llançar-nos a produir res, haguéssim estat els fills d'uns menestrals, d'uns obrers, d'uns petits botiguers, què hauríem fet? Als catorze o quinze anys hauríem començat a treballar, d'aprenents, de meritoris, de manobres, què sé jo! Ens hauríem trobat encadenats a una feina que no podríem deixar perquè els que ens hauríem estat necessaris a casa. ^(si que) Aleshores hauria tingut mèrit triomfar! Aleshores ^(si que) hauria estat autèntic el triomf! Ara rai! Jo m'he trobat, en venir de bondas amb el meu títol flamant, que el meu pare em posava a les mans una situació magnífica. No he hagut de patir gens per obrir-me camí.

- Però si no haguéssim estat un bon enginyer no hauríem ^{pas} preès en la teva empresa, - seguí pledejant Xavier.

— Bon enginyer! A Anglaterra n'hi havien dos cents que eren millors que jo i que s'havien pensat mesos i anys sense trobar feina. A l'últim han hagut de posar-se a fer de manya o de descargador dels molls, o bé emigrar... N'hi han també que han triomfat, i alguns que pujaven de res, d'una família de treballadors i que tenien la força de voluntat d'elevarse, costés el que costés, fins a una situació important. A la societat meua hi ha un enginyer, Ricard Fornells, que té deu anys més que jo i que era un simple mecànic, fill d'un dels treballadors que hi havia a la fabrica que tenia el meu pare. Va voler estudiar i va estudiar, tot seguint treballant a jornal. Quan m'el miro, li tinc enveja. Ell sí que ha reeixit, encara que no guanyi tant diners com jo!

— ~~Pero~~ Joan no ha utilitzat pas els diners del seu pare per fer-se la seva posició literària.

— És clar que sí! El seu pare no volia que fes versos ni periodisme, ja ho sé. Però si no haguéssim estat els seus diners, encara que el nostre estimat Portabella els menyspreï cordialment, no hauria tingut ^{pas} tot el temps ^{necessari per} estudiar una carrera que sabia que no utilitzaria per guanyar-se la vida; ni hauria pogut fer versos amb tanta llibertat i editar-los ell; ni fer periodisme d'una manera una mica distingida, sense carregar-se les feines de Gastó ni les angúnies dels que necessiten els cinquanta duros cada mes...

L'al·ludit es sentí molestet.

— Planteges les coses d'una manera! Com si no sabessis que, encara que hagués estat pobre com una rata i hagués hagut de treballar des dels catorze anys, hauria fet versos i m'hauria ficat al periodisme! Era una cosa que la tenia massa a dintre meu per renunciar-hi.

— Hui sap! Potser tens raó; potser sóc jo que la tinc. O bé la raó va a mitges. El que volia dir és que els nostres anys d'aprenentatge no han estat gens durs, que els diners

del nostre pare, ens han aplanat el camí. I així a tots tres per un igual.

- ~~Si~~ ^{jo reconec que} ~~és~~ ^{és} veritat. Ens ha mancat aquest estímul, aquesta urgència de l' haver-se de guanyar la vida. Al contact del meu pare, que hagué de fer-se metge a pòls, fets seus propis mitjans, quin mèrit tindrà jo, que als vint-i-set anys encara no ho fetes de profit?

- No diguis, Xavier, que ^{tu} al teu Hospital Necker et deus haver fet un tip de labrar ciències. Decididament, tu ets el ~~més~~ ^{més} bé que quedes, millor de tots tres.

Mentre ~~deia~~ ^{parlava} ~~aquest~~ ^{aquest} mot, Joan encenia una cigarreta amb un encenedor daurat. Donà unes pipades i continuà:

- Prou que ho sé ^{també} ^{que} tens raó tu, Francesc. Els diners i la posició del nostre pare ens han servit de molt. També ens han estat un handicap. Més que així, el que a mi em turmenta, quan miro on soc i allò que he fet fins ara, és constatar que la meua activitat no ha estat útil a ningú, fora de mi. Us en recordeu, ^{de quan} ~~que~~ volia guiar els meus conciutadans, intervenir en la política, activar l'alliberació de Catalunya, provocar el canvi aquell que tots esperàvem, fa ~~deus~~ anys, a l'acabament de la gran guerra? No he guiat ningú.

ni he pogut intervenir en la política, perquè ara no existeix - no direu pas política ~~de la~~ d'aquella paramalla grotesca

~~missiva~~ ~~al~~ ~~subjecte~~ d'Unió Patriòtica; i sobretots que ens ha envoltat el "Salvador de

Espanya" ^{amb} ~~que~~ ^{que} l'alliberació de Catalunya i el canvi del règim, tan esperats

aleshores, ^{se} ~~va~~ ^{han} tornat aigrapoll! No he pogut ~~servir~~ ^{servir} ~~ser~~ ^{ser} útil a ningú, i menys a la nova pàtria.

~~Pats~~ ~~és~~ ~~per~~ ~~això~~ A ben segur és fer això que el meu nuig exit no em satisfà gens. Triomfar ^a ^{tot} ^{per} ^{tu} ^{sol}, sense que el teu triomf aprofiti a ningú, és una huida victòria.

Fosquejava. ~~Passaven~~ ^{Passaven} ~~vuit~~ ^{vuit} dies per Sant Tomàs, i els dies s'encursaven. Cap dels tres no pensà a emendre el llum. Xavier sentia la mateixa sensació de malestar que Francesc, en

topes amb el pessimisme de Joan. No era natural. El seu amic era l'entusiasme, l'agitació, la passió una mica inflexible, la il·lusió sempre flamejant. Volgué tornar-la a entendre:

- Han estat aquests anys de Dictadura que us han fet mal. Però així no pot durar sempre. Cada dia es veu més clar que el país està cansat d'aquest règim. No veieu la revolte que hi ha per tot arreu? L'abolició de Sanchez Guerra pel Consell de Guerra és un cop mortal per a Primo de Rivera. A França, malgrat que tenen un entèrminament per tot els dictadors dels altres països, comencen a veure-ho malament. La peneta està enfonsant-se.

Francesc no ho veu pas tan clar.

- Les Exposicions han estat una injecció d'oli calent per a la Dictadura. La de Barcelona no pot discutir-se que ha estat un èxit. Ha donat feina i distracció a la gent, i encara raja. La major part de la ~~gent~~ ^{gent} que bada davant les fonts lluminoses o que fa cue davant dels ~~palatials~~ ^{de} les atraccions, troba que tot està molt bé i que sense un règim de força no s'hauria arribat mai a realitzar aquest esforç.

S'adonà que adoptava els arguments del conformisme, de la burgesia més equívoca, contra la qual sempre es feia la il·lusió de lluitar. Es tornà ^(una mica) vermell. Continuà:

- Si, la situació financera és dolenta. I l'opinió política del país, en la seva totalitat, està contra el Dictador. Però aquesta situació pot allargar-se uns quants anys més...

- Almenys tornis a tonar l'hora de Catalunya! - exclamà Joan. Ja tornava a estar excitat, animat per tot d'il·lusions magnífiques. - Aquesta vegada sí que no ens la deixarem perdre, com l'any 17 i l'any 19!

L'any 17! Francesc recordà aquell entric agitat. Tornà a ~~tenir~~ ^{tenir}, ben precisa, ~~la visió d'una~~ ^{la visió d'una} ~~petita barri-~~ cada a ~~la~~ ~~frontera~~ ~~de~~ ~~Port~~, amb ~~aquell~~ ^{un} home aclafat al demunt. Evocà la seva resolució d'altres, d'intervenir en els canvis, en ^{tots} els trasbalsos ^(que es produïssin). Tot havia anat

ben d'innervés de les seves esperances. Qui sap si ~~era~~ encara podria ésser útil, ell també? sospirà:

- No, si es presenta, no ens la deixarem perdre. I després, entre els teus versos, i els nois que posarà bons Xavier i les construccions que jo farei, podrem ajudar a fer-nos una Patria tal com la somiàvem i tal com encara avui la volem!

Hi hagué un moment de silenci. Fou Xavier que l'interrompé.

- Jo hi farei poca cosa. Ja sabem que us deixo la iniciativa, ~~sempre~~. De totes maneres, sempre amics, tal com vàrem prometre us aquell dia a dall del Tibidabo. Que n'ha passat de temps, i de coses! Sabem què és allò que més records, d'aquella època? La mort d'Isabel

Ana ja era gairebé fosc. Només així hauria gosat Xavier evocar aquell dolç fantasma.

- Juan vaig rebre el teu llibre de versos vaig veure que tu també t'en recordaves. Ella hi era en gairebé totes les pàgines. ~~Ho~~ Ho vaig escriure ^{en semblà}, (J tu, Francesc, t'en recordes?

- Si, m'en recordo molt. L'altre dia, justament, remenant un calaix on la meua mare té tot de retrats de família, vaig trobar-ne un d'ella. El due a la cartera.

- Ensenya'ns-el - Joan feia una veu fosc, una mica tremolosa.

Francesc s'aixecà i encengué el llum. Es miraren, enlluernats. Però vità ja s'havia tret de la butxaca una cartolina i l'allargava als altres dos. ~~Portabella~~ Portabella l'agafà, afortunat.

- Aquesta, és ella? - no sabí estar-se de cridar, adolorit.

Xavier, abocat damunt la seva espatlla, mirava el retrat. Malgrat el vertut absurd, el capell enfonçat fins a les orelles, els accessoris ridículs del fotògraf, aquells ulls clars, aquelles dues breues eren Isabel. Tot el que restava d'Isabel.

- Com canvien els retrats! - sospirà Joan. - Com envelleixen!

- De vegades són els records que canvien i envelleixen, - murmurà Francesc. Tornà a desar amb cura

I REUNIO A L'ATENEU

=====

Francesc/

~~Vilà~~ Vilà arrambà el Wauvhall a l'espai central de la plaça, prop de l'entrada del Metro. Aquell indret, ho tenia ben estudiat, era el millor per a l'estacionament. D'allà podria després maniobrar en totes direccions, i no com al carrer de Pelai, que si se't posava al davant un camió o una bestiassa com ara aquest Rolls del costat... Es guaità amb afecte el Wauvhall. Menut, simple de línies, però tan segur i confortable! Era un bon company per anar pel món! Va donar un cop d'ull al rellotge de cal Arnús, més que res per seguir un rite maquinal. Ja sabia que només eren les tres menys cinc minuts.

ge Travessà la rambla, fent escala a l'illot on s'esperaven els passatgers de les línies de Gràcia, i enfilà la Rambla de Canaletes. Al voltant del quiosc de begudes, els clients eren nombrosos i el café fumejava a les tasses, mentre sorgien, apassionats, els pronòstics sobre els partits de l'endemà. Feia fresca, i el cel era tot nuvolós. Passaven rabents els tramvies groc canari, els taxis multicolors, els automobils particulars, i cada un posava la seva nota especial a la simfonia urbana. Un estol de mosses castellanes oferien dècims ~~de~~ i apuntacions de la Rifa de Nadal, amb grans crits guturals.

Francesc s'aturà a badar a un quiosc de diaris. No hi podia fer més. La lletra impresa l'atreia sempre com un imant. Llegí els títols dels diaris, mirà les portades de les revistes franceses. Res de nou. Tornà a contemplar per centèssima vegada les litografies enormes de l'Exposició, amb l'avinguda central, els palaus a banda i banda, la gran plàtera del mig amb els brolladors, el Palau Nacional al fons, les banderes, les cascades, tota l'escenografia infal·lible que operava cada dia el seu encís damunt milers d'espectadors. Sí, tota aquella barreja d'estils arquitectònics era repulsiva, estava lluny de les línies sobries de l'art modern. - Es fet per enredar pagesos, - tornà a pensar, repetint-se la fórmula que havia emprat algunes vegades en les seves discussions amb el seu pare. Però, de totes maneres, amb els jocs d'aigua i els llums multicolors i aquests espàrrecs de vidre, fa força efecte. La situació hi ajuda ~~força~~, també. Potser sí que, fet i fet, resulta que m'agrada.

S'arrencà a la contemplació de la muralla de paper que tapava el quiosc de diaris i travessà la Rambla per ficar-se pel carrer de la Canuda. Va entrar al gran porxo i contestà a la salutació del porter. A l'entresol va preguntar al criat:

- Que ha vingut el senyor Portabella?
- No l'he ~~pas~~ ^{mai} vist. Vol que li doni algun encàrrec, quan arribi?
- Dieu-li que sóc aquí al costat.

Obrí la porta vidriada i donà un cop d'ull a la sala gairebé buida, baixa de sostre, amb grans seients de braços, com un fumador de vaivell. En un recó, submergit en una butaca, amb un diari als dits, hi havia Xavier Forcada. Entrà sense fressa, saludà un parell de coneguts que estaven absorbits davant d'un tauler d'escacs i escometé el seu antic company d'estudis:

- Feliços ulls que et veuen!

L'altre deixà el diari i s'aixecà d'una revolada, tot vermell de joia.

Va abraçar el seu amic amb efusió.

- Francesc! Jo sí que estic content de tornar-te a veure!

Segueren l'un davant de l'altre i es contemplaren llargament, amb els ulls enriolats. Aquells anys d'estada a París, on feia d'intern a l'Hospital Necker, havien fet de Xavier Forcada un pediatra eminent - Francesc estava totalment disposat a admetre-ho i a dir-ho a tothom - però no l'havien canviat gens, físicament. Només potser el bigoti retallat, que li ombrejava el llavi i posava més gravetat a la boca somrient. Però el mateix pentinat, la clenxa al costat que partia els cabells negres i mats, amb un remolí que sempre havia estat el turment de Xavier. Els mateixos ulls grisos, plens de franquesa i d'ingenuïtat. La mateixa cara rodona i bondadosa, vermella de galtes. Adhuc en el vestit, net i endreçat sense una ombra de presumiment - camisa blanca, corbata fosca, americana i armilla grisa, sabates negres - Forcada era igual que el minyó de l'Institut que un dia pujava al Tibidabo amb Francesc Vilà i Joan Portabella per a decidir de conquerir la ciutat.

- Veig que en Joan no ha vingut encara - començà Xavier.- Tu, en canvi, puntual com sempre. Què, què és de la teva vida? Com rutllen els negocis? I els teus pares, estan trempats?

- Jo he arribat a l'hora, però és que tinc cotxe: un carretonet, ja el veuràs, però que em fa molt de servei. I després, jo sóc un home pràctic; ja ho saps de tota la vida.- Va somriure.- Ell és el poeta, i això dels rel·lotges no s'ha fet per ell. No crec que trigui, tanmateix. Vaig tenir una gran alegria quan el meu pare va dir-me ahir que havies telefonat. Per què no em vas trucar al despatx?

- Per no destorbar-te. Sé que estàs molt enfeinat.

- Feina rai... Sí que en tinc, i molta, però això no vol dir res. - S'interrompé, per tornar a contemplar el seu amic.- Estic molt content que al capdavant hagis vingut a establir-te a Barcelona. Creu-me. Moltes vegades t'he enyorat. M'havies d'haver escrit més sovint. Però potser aleshores no t'hauria contestat. Escric poques cartes particulars. El despatx em té tan absorbit!

Mentre Francesc li explicava les moltes construccions que la seva empresa havia dut a terme darrerament i la febre d'edificació que envaïa la ciutat, el seu amic, al seu torn, el detallava. Tampoc ell havia canviat gaire. Seguia essent l'home d'estatura mitjana que feien preveure els seus disset anys. Quants en tenia, ara? Vint-i-vuit, potser ja vint-i-nou. Se li veïen, sobretot, en els plecs del front, que es formaven i desapareïen seguint el curs de la conversa, en les galtes blavenques, malgrat l'afaitat diari, en els ulls petits, alhora maliciosos i entusiastes, en les entrades del cabell, que avançaven, com una amenaça de calbesa, enmig de la llustrosa llisor del pentinat cap endarrera. El mentó s'havia fet més angular, gairebé quadrat, les espatlles també s'havien desenrotllat i traïen els exercicis físics constants, l'esforç muscular, la vitalitat d'aquell cos massís, vestit de gris clar, que ara estava confortablement instal·lat en el seient. En mirar-lo, Xavier retrobava la vella sensació de seguretat, de confiança en el seu amic. Tornava a convèncer-se que aquell capità d'indústria que tenia al davant, enèrgic i sense sentimentalismes, era tanmateix un dels seus millors amics, i que podia comptar-hi sempre.

- Ja veus - seguia explicant Francesc - quan el meu pare va muntar la

seva fabriqueta de filats metàl·lics; no podia pas pensar-se que les coses s'embolicarien com van embolicar-se i que, quan jo tornés de Londres, l'any 23, el trobaria al davant d'una agrupació de fabricants disposats a fer foc nou i a adaptar-se a les necessitats modernes. Vaig entrar a la nova Societat com a enginyer, vaig encertar el camí a seguir i ja em tens avui que sóc un dels gerents i de fet el que dirigeix tot el "tinglado". Què te'n sembla? Ara mateix, amb l'Exposició, si et digués les bigues de ferro i els travats que hem arribat a muntar en tots aquells palaus que semblen de cartó, et quedaries parat. I no ens podem queivar...

S'interrompé perquè acabava d'entrar a la saleta, evhberant i enorme sota aquell sostre baix, amb els cabells tempestuosos i els ulls guspirejants, Joan Portabella. Se'ls apropà i va sacsejar amb energia Xavier, mentre proferia en exclamacions de joia que feren alçar els ulls amb sorpresa als silenciosos escaquistes.

- Ja tenim aquí el nostre doctor! Ja hi som tots tres, altra vegada! Ara sí que farem coses! Ja veureu!

El saló s'havia omplert poc a poc. Les penyes es formaven, com cada dia. Ara llur conversa es veuria negada entre les discussions dels altres. Abans de seure al costat del seus amics, Joan va llançar, a la intenció d'una colla que estaven asseguts en rotllo una mica més enllà:

- Quin bullit s'ha armat, amb les declaracions del jurat del Creivells! I encara almenys aquest any, bé o malament, l'han concedit! Són una dolla de cagadubtes.

- Potser valdria més que anéssim a prendre café a una de les saletes del segon pis. Podríem parlar amb més tranquil·litat, - proposà Francesc, abans que el seu amic pogués embrancar-se en una polèmica literària.- Avui hem vingut per trobar-nos tots tres, i no per res més.

- Si, potser serà millor.

Al segon pis s'obrien tot de peces acollidores, com unes sales de rebre burgeses, que donaven al pati, animat per les palmeres i el brollador. S'instal·laren al voltant de la tauleta, amb els tres cafès-exprès i les copetes de conyac.

- Avui és dissabte a la tarda. Setmana anglesa, almenys per mi, i després de tant de temps de no haver estat plegats, bé val la pena que passem tota la tarda xerrant, - començà Francesc.

- I tant! Encara que faci festa al diari no vindrà pas d'aquí.- Era Joan qui assentia.

Xavier se'ls mirava tots dos, tan diferents l'un de l'altre. Francesc, mitjà, robust, discret, amb el seu aire britànic, com es complavien a dir els seus pares. Joan, en canvi, alt, els cabells rutil·lats i sempre despentinats, els ulls grossos i expressius, la boca gormanda, de llavis gruixuts i vermells, el nas carnós i dret. També se'l veia atlètic, però més aviat era magre de cos, amb la cara i les mans molt brunes. Anava vestit amb una roba ben tallada i de bona qualitat, amanida amb una punta d'originalitat, malgrat tot, ja fos en la corbata estreta com una trenzilla negra o en la manera de clavar-te els ulls de fit a fit. Continuava parlant:

- T'instal·les definitivament a Barcelona, a l'últim? Els teus pares

deuen estar contents.

- Sí, molt contents. Posaré un despatx en un pis, no sé on, segurament a un barri obrer, i a veure què faig. Si de passada pogués entrar a l'Hospital de la Santa Creu, al servei de les criatures, encara millor. Aquests anys d'estada al Necker m'han servit de molt. Em penso que he acabat d'aprendre l'ofici.

- No ajudaràs el teu pare? Em pensava que t'instal·laries amb ell.

- No. A ell li feia il·lusió, però quan li he explicat les meves raons, m'ha comprès totseguit. Vull començar a zero, com ell mateix. No vull ésser el metge que hereta la parroquia del seu pare amb els mobles del despatx. I, demés, jo faig una especialitat diferent. Què fas tu, ara, Joan?

- Ara? Poca cosa i molt, com vulguis. Estic al bufet d'en Palau, tinc alguns assumptes, però tot plegat, res. La feina d'advocat picaplets no és per mi, ja ho sabeu. Faig periodisme. Estic a "La Publi", ja t'ho vaig escriure, em penso. Hi executo feines estranyes: revistes de premsa, enquestes, pàgines literàries, què sé jo! De tant en tant hi publico un article signat, perquè la gent es recordi que en Joan Portabella és un escriptor important. Ho és, però? Què us en sembla?

Es posà a riure. A Xavier li semblà que hi havia una mica d'amargor en els mots del seu amic. Volgué afalagar-lo.

- Des de París ja he anat llegint les teves coses. Has escrit assaigs molt interessants. I aquell llibre de versos que vas enviar-me... "Cobalt", no? va impressionar-me molt. I això que jo no hi entenc res. Però tothom et considera un poeta de mèrit i un bon escriptor.

Joan tornà a riure, amb la seva rialla sonora.

- "Poeta de mèrit, bon escriptor"! Sembla que et senti llegir la necrologia o un article biogràfic de l'Espasa! No m'acontentava pas amb això, abans. Aspirava al geni, a la gloria! Per menys de "gloriós poeta i escriptor genial" no hauria passat, t'ho ben juro!

- I bé, quants anys tens? Vint-i-set. Què vols més? Homenatges públics, com li feien a Guimerà o a Rossinyol? Tens un nom conegut, amb totes les portes obertes. Pots fer el que vulguis: poesia, novel·la, teatre...- Francesc havia intervingut. Les depressions de l'entusiasme de Portabella li eren familiars, però sempre li feien angúnia, com una flagrant contradicció de l'ordre natural.

- Si el meu pare no s'hagués mort, com m'hauria repetit que ell tenia raó, quan s'esgarrifava de la carrera que vaig emprendre! Prou que el meu preciós germà se n'omple la boca! Em penso que de vegades ell, el gran fabricant, es dona vergonya de tenir un germà tan inútil, que ni tan sols li pot servir d'assessor jurídic o per fer-li cobrar les lletres protestades. Tinc un nom conegut, dius. Conegut aquí, a l'Ateneu, entre uns quants centenars de lectors de diaris i de revistes, i para de comptar. No es pas això, recordeu-vos, allò que jo volia!

- El que volíem! Vols dir que hi ha mai manera d'aconseguir-ho, allò que vols? Tens una il·lusió, et proposes una fita amb tot de detalls accessoris pel camí, i vas per abastar-ho tot, per complir un per un aquells punts del programa. I aleshores t'adones que no és allò, que no serà mai allò que

t'imaginaves. Deu ésser que t'has proposat una cosa massa ambiciosa. Tu, Xavier, que eres el més modest, i que has anat poc a poc en el teu camí, segurament deuràs realitzar el teu programa. I això que tot just ara el comences a posar en pràctica. Què deies, fa deu anys? Ahí, sí: volies ser metge per fer el bé, per ajudar el bé a guanyar damunt del mal. Un programa senzill. Potser en la pràctica tampoc no ho resultarà gaire. Però nosaltres... Ja ho veus: Joan és un escriptor conegut i un advocat sense gaires plets, allo que volia ésser, precisament; i no està content. Jo sóc un enginyer que dirigeix una gran empresa, que ajuda a construir la nova Barcelona, és a dir, les coses que m'il·lusionava de fer. I tampoc tinc la plena sensació d'haver reeixit...

Havia dit els darrers mots en veu baixa, com si fes una confessió dolorosa. Tot allò li havia sortit de dintre a desgrat seu, d'una manera involuntària. Mai no s'hi havia aturat a pensar-ho, però ara s'adonava de com era veritat. No, no estava satisfet.

Xavier somrià. Ara, com feia anys, quan tots tres esmolaven els bancs de l'Institut, creia en els seus amics. Llurs insatisfaccions, llurs suposats fracassos no l'enganyaven. Francesc i Joan eren de la pasta dels lluitadors i dels que vencen. Ell, en canvi...

- Ni l'un ni l'altre no teniu raó - declarà, solemne.- Heu reeixit, o esteu en ple camí de l'èxit, i no voleu reconèixer-ho. Jo sí que tot just ara començo, i no sé com m'aniran les coses.

Joan tingué un moviment d'impaciència. Begué d'una glopada la copa de conyac que tenia al davant i exclamà:

- Doncs jo sí que ho sé, com aniran. Tindràs molts clients i faràs molt de bé. I com que no tens ambició, sempre estaràs content i tot et sortirà de la millor manera possible. Tu ets l'únic de nosaltres que durà a la pràctica els teus propòsits. Francesc té raó.

Vilà havia encès una cigarreta i s'havia aixecat per mirar un moment el pati. Dret encara, tornà a parlar:

- Sabeu quina és, de debo, la culpa dels nostres fracassos? O dels nostres migs-èxits, si Xavier s'entesta a qualificar-los així. Doncs és que no hem hagut de lluitar, que no ens hem hagut de guanyar la vida. Tot ho hem trobat a punt, i només hem hagut de recollir. Si en lloc de tenir uns pares benestants, que ens varen poder pagar uns estudis complets i ens van permetre de preparar-nos fins als vint-i-cinc anys abans de llançar-nos a produir res, haguéssim estat els fills d'uns menestrals, d'uns obrers, d'uns petits botiguers, què hauriem fet? Als catorze o quinze anys hauriem començat a treballar, d'aprenents, de meritoris, de manobres, què sé jo! Ens hauríem trobat encadenats a la feina, a una feina que no hauríem pogut deixar perquè els nostres guanys haurien estat necessaris a casa. Aleshores sí que hauria tingut mèrit triomfar! Aleshores sí que hauria estat autèntic el triomf! Ara rai! Jo m'he trobat, en venir de Londres amb el meu títol flamant, que el meu pare em posava a les mans una situació magnífica. No he hagut de partir gens a obrir-me camí.

- Però si no haguéssis estat un bon enginyer, no hauries pas reeixit en la teva empresa - seguí pledejant Xavier.

- Bon enginyer! A Anglaterra n'hi havia pel cap baix dos cents que eren

millors que jo, i que s'han passat mesos i anys sense trobar feina. A l'últim, n'hi ha que han hagut de posar-se a fer de manyà o de descarregador de molls, o bé emigrar... N'hi ha també que han triomfat, i alguns que pujaven de no res, d'una família de treballadors, i que tenien la força de voluntat d'eleva-se, costés el que costés, fins a una situació important. A la Societat meva hi ha un enginyer, Ricard Fornells, que té deu anys més que jo i que era un simple mecànic, fill d'un dels obrers de la fàbrica que tenia el meu pare. Va voler estudiar i va estudiar, mentre seguia treballant a jornal. Quan me'l miro, li tinc enveja. Ell sí que ha reeixit, encara que no guanyi tants diners com jo!

~~Ja~~ Joan no ha utilitzat pas els diners ni la influència del seu pare per a fer-se la seva posició literària.

- I és clar que sí! El seu pare no volia que fes versos ni periodisme, ja ho sé. Però si no haguessin estat els seus diners, encara que el nostre estimat Portabella els ~~menysprei~~ cordialment, no hauria pas tingut tot el temps necessari per a estudiar una carrera que sabia que mai no utilitzaria per a guanya-se la vida; ni hauria pogut fer versos amb tanta llibertat i editar-se'ls ell mateix; ni fer periodisme d'una manera una mica distingida, sense carregar-se les feines de bastar ni les angúnies dels que necessiten els cinquanta duros de la mesada...

L'al.ludit es sentí molestat.

- Planteges les coses d'una manera, també! Com si no sabessis que, encara que hagués estat pobre com una rata i hagués hagut de treballar des dels catorze anys, hauria fet versos i m'hauria ficat al periodisme! Era una cosa que tenia massa a dintre meu per a renunciar-hi.

• - Qui sap! Potser tens raó, potser sóc jo que la tinc. O la raó va, com sempre, a mitges. El que volia dir és que els nostres anys d'aprenentatge no han estat gens durs, que els diners dels nostres pares ens han aplanat el camí. I això a tots per un igual.

- Sí, jo reconec que és veritat. Ens ha mancat aquest estímul, aquesta urgència de l'haver-se de guanya la vida. Al costat del meu pare, que hagués de fer-se metge a pols, pels seus propis mitjans, quin mèrit tinc jo, que als vint-i-set anys encara no he fet res de profit?

- No diguis, Xavier, que tu al teu Hospital de París et deus haver fet un tip de salvar criatures. Decididament, tu ets el que millor quedes de tots tres.

Mentre parlava, Joan encenia una cigarreta amb un encenedor daurat. Donà unes pipades i continuà:

- Prou que ho sé també que tens raó tu, Francesc. Els diners i la posició dels nostres pares ens han servit de molt. També ens han estat un handicap. Més que això, la cosa que a mi em turmenta, quan miro on sóc i allò que he fet fins ara, és constatar que la meva activitat ~~no ha~~ estat útil a ningú, fora de mi. Us en recordeu, de quan volia guiar els meus conciutadans, intervenir en la política, activar l'alliberació de Catalunya, provocar el canvi aquell que tots esperàvem fa deu anys, a l'acabament de la gran guerra? No he guiat ningú, ni he pogut intervenir en la política, perquè ara no existeix. No direu pas política de tota aquesta faramalla grotesca d'Unions Patriòtiques i Sometents que ens ha encolomat el "Salvador de España" ni de la literatura subversiva, molt ben dissimulada, que fem els altres! I

m'he trobat amb que l'alliberació de Catalunya i el canvi de règim, tan esperats aleshores per tothom, s'han tornat aiguapoll! No he pogut servir ningú, i menys la meua Pàtria. A ben segur és per això que el meu mig èxit no em satisfà gots. Triomfar per a tu tot sol, sense que el teu triomf aprofiti a ningú, és una trista victòria.

Fosquejava. Mancaven vuit dies per a Sant Tomàs, i els dies s'anaven escurçant. Cap dels tres no pensà a encendre el llum. Xavier tenia la mateixa sensació de malestar que Francesc, en topar amb el pensament íntim de Joan. No era natural. El seu amic era l'entusiasme, l'agitació, la passió una mica irreflexiva, la il·lusió sempre flamejant. Volgué tornar-la a encendre:

- Han estat aquests anys de Dictadura que us han fet mal. Però això no pot durar sempre. Cada dia es veu més clar que el país està cansat d'aquest règim. No veieu la revolta que bufa per tot arreu? L'absolució de Sánchez Guerra pel Consell de Guerra és un cop mortal per a Primo de Rivera. A França, malgrat que tenen un entenedriment irresistible per tots els dictadors dels altres països, comencen a veure-ho malament. La pesseta està enfonsant-se.

Francesc no ho veia tan clar.

- Les Exposicions han estat una injecció d'oli camforat per a la Dictadura. La de Barcelona no pot negar-se que ha estat un èxit. Ha donat feina i distracció a la gent, i encara raja. La major part dels badocs que s'extasiaven davant les fonts lluminoses o que fanejava davant dels palaus i les atraccions, troba que tot està molt bé i que sense un règim de força no s'hauria mai arribat a realitzar aquest esforç.

S'adonà que adoptava els arguments del conformisme de la burgesia més egoïsta, contra la qual sempre es feia la il·lusió de lluitar. Es tornà una mica vermell. Continuà:

- Sí, la situació financera és dolenta. I l'opinió política del país, en la seva gran majoria, està contra el dictador. Però aquesta situació pot allargar-se encara uns quants anys...

- Almenys tornés a sonar l'hora de Catalunya! - exclamà Joan. Ja tornava a estar excitat, animat per tot d'il·lusions magnífiques. - Aquesta vegada sí que no ens la deixarem prendre, com l'any 17 o el 19!

L'any 17! Francesc recordà aquell estiu agitat. Tornà a tenir, ben precisa, la visió d'una barricada, amb un home aclofat al damunt. Evocà la seva resolució d'aleshores, d'intervenir en els canvis, en tots els trasbalsos decisius que es produïssin. Tot havia anat ben a l'inrevés de les seves esperances. Qui sap si encara podria ésser útil, ell també? Sospirà:

- No, si es presenta, no ens la deixarem perdre. I després, entre els teus versos i els nois que posarà bons Xavier i les encavallades de ferro que jo faré, podrem ajudar a fer-nos una Pàtria tal com la somniàvem i tal com encara avui la volem!

Hí hagué un moment de silenci. Fou Xavier qui l'interrompé:

- Jo hi faré ben poca cosa. Ja sabeu que us deixo la iniciativa. De totes maneres, sempre amics, tal com vàrem prometre'ns aquell dia a dalt del Tibidabo. Que n'ha passat de temps! Ide coses! Sabeu què és allò que

més recordo, d'aquella època? La mort d'Isabel.

Ara ja era gairebé fosc. Només així hauria gosat Xavier evocar aquell dolç fantasma.

- Quan vaig rebre el teu llibre de versos vaig veure que tu també te'n recordaves. Ella hi era en gairebé totes les pàgines. T'ho vaig escriure, em sembla. I tu, Francesc, te'n recordes?

- Sí, me'n recordo molt. L'altre dia, justament, remenant un calaix on la meva mare té tot de retrats de família, vaig trobar-ne un d'ella. El duc a la cartera.

- Ensenya'ns-el.- Joan feia una veu fosca, una mica tremolosa.

Francesc s'aivecà i encengué el llum. Es miraren, enlluernats. Però Vilà ja s'havia tret de la butxaca una cartolina i l'allargava als altres dos. Portabella l'agafà, afanyós.

- Aquesta, és ella? - no sabé estar-se de cridar, adolorit.

Xavier, abocat damunt la seva espatlla, mirava el retrat. Malgrat el vestit absurd, el capell enfonsat fins a les orelles, els accessoris ridículs del fotògraf, aquells ulls clars, aquelles dues trenes, eren Isabel. Tot el que restava d'Isabel.

- Com canvien, els retrats! - sospirà Joan.- Com envel·leixen!

- De vegades són els records que canvien i envel·leixen - murmurà Francesc. Tornà a desar amb cura el retrat a la butxaca. Hom no havia de desvetllar els morts.

- I ara, què fem? Teniu feina, o voleu que us dugui amb el Wauxhall a donar un tomb per l'Exposició? En Xavier és una ~~piensa~~ piensa de foraster i bé li hem d'exhibir la nostra gran ciutat. Va?

el rebrot a la cartera. Hom no havia d'inquietar els morts.

-I ara, qui volen fer? Tenim feina, o volen que us dugui amb el Wauhall a fer un tomb per l'Exposició? Xavier és una a mena de foraster i li hem d'exhibir la nostra gran ciutat. Va?

2. Les inquietuds de Joan

Love's not so pure and abstract as they use
To say, who have no mistress but their muse.

John Donne.

La portera, ^{com de costum.} no era al seu quiosc envidriat. L'ascensor no marxava, perquè, segons aclaria un retol, "estava en observació". Tant se valia. Rufaria a pare. Era impossible negar la discreció d'aquell veïu, ^{precisament per la gentada que hi vivia.} ~~de tots moments.~~ Mentre buscava al primer pis, Joan rumiava quin concepte devia tenir els altres veïns de l'escala de la senyora Gertrudis. La consideraven, com ella es vanava en la intimitat, ~~com~~ en la seva qualitat autèntica o imaginària de vídua d'un coronel i emparentada amb tot de famílies importants, o bé endevinaven la procedència dels seus ingressos? No s'eri gaire xafanders, els barcelonins. En aquell barri, generalment, encara menys.

-Com està, senyor Martí? Passi, passi.

Era la mateixa senyora Gertrudis, neta, endresada, distingida amb el seu cabell gris i els seus ^{només il·luminat per una finestra del celobert,} vertets foscos i austers, que li obri la porta. Al rebedor hi havien dues banquetes, un penjador buit, un full de litografies - "Doña Juana la Loca" x i "Los Amantes de Teruel" - emmarcades, i un quixot cortinatge que tapava el passadís. Joan ~~se~~ coneixia bé la decoració.

-Bon dia, senyora Gertrudis. No ha vingut encara...?

^{senyor Martí,}
 - No ^{aquella} senyoreta no ha vingut encara. Suposo que deu voler dir lo mateix de la darrera vegada. -
 insinuà la vídua del coronel amb un aire discretíssim. Si, era lo mateix, ja es comprenia - Vol
 passar a la camba a esperar que arribi?

- Està bé.

La mestressa del pis alçà la cortina i precedí el seu visitant, corredor enllà. L'atura davant
 d'una porta i l'obrí.

- Vostè mateix. Fins ara.

El lleum estava encis, perquè les persianes ~~estaven~~ ^{eren} tirades avall i deixaven entrar molt poca claror.
 per la finestra. Joan tancà la porta i contemplà la cambra. ~~Ja~~ ^{de sobtes} la coneixia ~~per~~, amb el lleum de
 pell cobert per un ^{gran} mocador de seda vermella, la taula ^{ovalada}, les dues butaques, l'armari mirall, el lavabo,
 i sobretot, flanquejat per les dues tauletes de nit, el ~~gran~~ ^{de noguera} llit de matrimoni (amb una banova de color
 de rosa. Coneixia també de coses el paper de les parets, fet de flors i de franjes alternades, i els
 quadros que hi ~~havien~~ ^{havien}, que eren uns vagues paisatges sense res de particulars, i'oha evident d'un
 "amateur" sense traça. Damunt el capçal del llit ~~estava penjat~~ ^{estava penjat} un tapís que representava
 una dona nua ajeçada damunt una pell, una ^{proquete} ~~obra~~ pitònica de la mateixa qualitat que els qua-
 dros, però amb més pretensions. Tot allò, l'irritava i el feia avergonyir-se d'ell mateix, com
 cada vegada que ^{hi} venia. - No se' pot perquè haig de tornar, després d'haver dit i repetit que mai
 me' no cauria en la temptació. Però ara sí, ara serà la darrera vegada, - va prometre's.

Trigarà ^{avui} ~~avui~~ aquella dona? Mirà el rellotge, tot aneient-se a una de les butaques, després
 d'haver deixat el capell i l'abric a l'altra. Les quatre. No es retardava mai gaire, però
 semblava que tingues punt a fer-lo esperar cinc minuts o deu. I ~~avui~~ justament havia de tro-
 bar-se, a les set, amb Claudina, a can Llibre. Tornà a sentir aquella onada de vergonya.
 Era imperdonable, barrejar Claudina amb allò, pensar en Claudina en aquella cambra.

Novament decidí que ^{allí} ~~allí~~ havia d'acabar-se.

El Timbre de la porta sonà un parell de segons. - Deu ésser ella, - va pensar. - Sentí com la tempe Gertrudis passava pel passadís, venint del fons del pis, del menjador, on tenia unes visites. Després, del so d'obrir-se la porta i tornar-se a tancar sentí una veu d'home que alternava amb les exclamacions melores de la mestressa del pis. No, no era Mercè, encara.

Mercè! Va ^{evocar} ~~inspirar-se~~ ^{novament} ~~altes vegades~~ la primera vegada que l'havia vista, ara feia un any, en aquell cafè on sovint es trobava amb ^{uns} ~~els~~ amics, de la Plaça de la Universitat. Alta, elegant, amb els cabells d'un ros oxigenat, les mans fines i d'angles llentes i rosades, els llavis vermells ^{el nas curt i maliciós,} i moltuts, els ulls blaus molt clars, fina de cintura i amb el doble fruit del pit ben aïllat sota la brusa de seda i la jaqueta ~~ben~~ ajustada. L'havia atret totseguit, no sabia perquè. (Després ho ^{comprengué} ~~veia~~ i li feu angúnia: era la semblança amb Isabel, o almenys amb el vague record d'Isabel, ^{allí} que l'havia atret a Mercè). I hi havia a propat, hi havia entaulat conversa, havien totit plegats, l'havia acompanyada a casa seva, perquè aquell dia no havien conegut els amics de Joan ni la persona que ella esperava. Mercè era manicura d'ofici, treballava a un cercle masculí molt distingit, vivia amb la seva mare i la seva germaneta, i tenia un gran respecte de les aparències. Joan li va agradar totseguit, però va saber ~~resistir~~ ^{li} ~~una~~ llarga temporada, durant la qual ell ~~va~~ la duia a cinemes i a teatres, li feu molts presents i àdhuc va permetre-li de convidar-la a sopar un ^{parell de vegades} ~~dia~~ a un ~~restaurant~~ ^{restaurant} on hi havien reservats. Malgrat totes les ocasions i les dots de seducció de Joan, Mercè defensà a capa i espasa una virtut que ell tenia sospites ^{suficients} ~~suficients~~ per creure estantima i ella prou raons per saber-ho.

Joan recordava aquelles setmanes d'engrescament, durant les quals gairebé oblidà Claudina. No, ara ho veia, no l'havia oblidada. Potser, al capdavall, Claudina i les seves vaill-la -

cions eternes, la seva estúpida família que s'obstinava a fer impossible aquell casament, eren els responsables d'aquella raïra, com d'altres de precedents. Sospirà. Qui sap si d'altres encara en seguirien! Malgrat les seves preocupacions religioses, Joan no podia sentir gaire remordiments per aquella aventura ni per cap de les altres. Des del primer moment havia encurupat les cartes. No podia tractar-se d'enamorament, ni de matrimoni. Ell estimava una altra noia. (O millor dit, per fer-ho més acceptable i menys feridor, estava promès amb una altra noia). Però en aquell moment ~~la necessitava, la volia~~ li agradava Merci, la necessitava, la volia. Sense moure's d'aquests tres verbs Joan sabia conjugar inefables lletanies i per experiència coneixia l'efecte que produïen, en general.

Juan Mercé es convençé que, amb els seus refusos, no aconseguiria pas forçar Joan a un matrimoni que des del primer moment li havia fet ^{certa} il·lusió, va cedir, amb un lleu arronsament d'espatlles. ^{Any} Es veien de tant en tant, de vegades al cinema, de vegades en aquest pis de la senyora Gertrudis; A l'estiu havien anat algun diumenge a Cartelldefels a banyar-se plegats - Claudina aleshores era a Vichy - i com que s'avenien bastant bé, havien sabut acomodar-se a unes relacions de les quals cada un heia aprofitat, sense comprometre's a res.

Tornà a trucar El timbre. Escoltà. Aquesta vegada sí que devia ésser ella. Senti ^{el repic} ~~els passos~~ ^{curts} i ^{des dels balcons alts} que alternava amb les petjades apocades de la senyora Gertrudis. El pom de la porta va girar. Mercé ~~va~~ entrà, sonrient.

- ~~Al~~ T'has fet ~~el~~ esperar gaire?

S'apropava a ell, que s'havia aixat i anava a besar-le. Es deixà prendre en els braços de Joan i presentà la galta als seus ^(dell) llavis, tot esquivant els seus ^{després}. Va despendre's, anà cap a la porta i la tancà amb clau. ~~Després~~ Apagà el llum del mig i deixà només encès

el de fer, que omplí la cambra d'una penombra rogenca. ^{Va treure's} ~~Després~~ ^{tragué} el capell i el ~~posà~~ ^{posà} amb precaució damunt la taula. Es tragué també l'abric i el deixà, ben plegat, damunt una cadira.

- No t'hi perquè no hi han d'haver penjar robes, - va plànyer-se.

Juan se la contemplava. Sí, era de Meri de temps. Freda, calculadora àdhuc en el plaer, que sabia administrar i aprofitar fins a la darrera enguina. Sabia que ara començaria la comèdia de ^{cada vegada} ~~sempre~~, admirable creació de la coqueteria, simulacre de pudicitia que havia d'excitar encara més el marid i fer-li oblidar tot, els seus escrúpuls i les seves resolucions d'acabar amb aquell joc perillós i ple de delícies. El sol moment de tenir-la entre els seus braços, tan lleugera i fàgil, tan ben ajustada a la mida de la seva abusada, ja s'ho havia endut tot sense deixar-ne rastre.

^{en ell} Ana (només) hi havia l'home que desitjava aquella dona i que volia fer-se la seva.

Ana per abusar-la altra vegada, i ella tornà a esmunyir-se.

- Per què fas això? Sempre hem de començar igual!

- És que sempre penso que així que peru està malament.

S'havia assegut als peus del llit i se'l mirava amb els seus ulls candids, ^{molt oberts} ~~sota~~ els cabells curts i arrissats, que li ^{auridaven el} ~~formaven una aureola~~ al voltant del cap. Juan, amb la seva cara viril i fru-

na, la seva corpulència, els seus cabells negres i brillants, li agradava força.

- No saps? em sembla que tinc un pretendent. No pas un pretendent com tu, ^{només} ~~per~~ això - ~~se-~~nyalà el llit on seia - ~~sino~~ ~~per~~ un home que es vol casar amb mi.

Fer una pausa.

- Em penso que em casaré. T'hi diré, es ^{creu} ~~fa~~ que jo soc una noia decenta, i en breu serà d'una vegada del Cercle i de massagar les mans dels vells que només pensen a tocar-te.

Qui et sembla, a tu?

Qui li semblava, a Juan? No s'aturà a pensar-ho. Només sabia que tenia odi a aquell home desconegut, que se li havia desvetllat la gelosia, que aquella dona li feia ràbia i fàstic, - sí, fàstic. Sentí impulsos de pegar-li, d'esclafar-la, i s'abocà damunt d'ella.

Però els braços, enlloc de ~~fer~~ polpir, voltaren el cos de la noia i els llavis s'encastaren a la boca d'ella. Merce intentà defensar-se d'aquella abraçada, però no pogué. Caigné encara vençuda.

L'estimaren gèludament, sense paraules. La dona freda i plena de rohesalts de pudor sabia esdevéni una bovent desfermada. ^{Les seves cames plenes i afuades,} ~~El seu cos afuats, els~~ ^(penien una vida independent) ~~seus~~ siner nodones i separades, el ventre ovalat les con-tradien amb la blavor dels ulls i la cabellera asxuada. Posava els cinc sentits en la lluita amorosa, i oblidava de grat les seves ~~presumptives~~ ambicions, les seves necessitats, les seves temences, atenta ~~ment~~ a extreure d'aquell moment tota la gomme de les sensacions. Atenta també a fer vibrar de goig aquell cos jove que la cobria amb els seus besos i les seves carícies frenètiques.

En un moment de treva, anonegats però no radicals, encengueren una cigarreta.

- De debó vds casar-te? No m'ho has dit per fer-me gelosia?

- T'ho dic de debó, Joan. Ja m'ha agradat venir't patir, però. Això vol dir que m'estimes...

- És clar que t'estimo! (Malgrat els mots, en la seva exclamació no hi havia aquell foc de sinceritat que les dones saben identificar tant bé.)

- Sí, sí clar... Em vols per això. Però vds casar-te amb una altra. Ja m'ho has dit moltes vegades. No, no em queixo. Ja sé que no soc una sentimental. Comprendràs, de totes me neres, que jo també puc fer els meus projectes. A casa cada dia hi han mejs necessitats. I jo em faig gran. Vint-i-cinc anys. No soc cap nena; aviat ja seré una velle. D'ensà que vaig amb tu no he fet res mejs que perdre el temps.

De què servia protestar? L'estrenyí altra vegada en els seus braços i ofegó els seus mots amb un altre bes. Merce tenia raó. Ell també ho sabia que allí no podia durar, que li feia perdre el temps estúpidament. Tanmateix, no era pas tan segur que durant aquells mesos Merce hagués perdut el temps del tot. La seva fidelitat era problemàtica, Joan no s'havia fet mai il·lusions. Una altra onada de gelosia l'envaí, però sense la finia ^{la primera} de L'altre. Per què

pensar? Allò que calia era gaudir, només gaudir. No era ^{no} aquell el moment de pensar.

Ni ho era tampoc el d'anar en taxi cap a can Llibre, després d'haver deixat a Mercè a la cantonada del Parc de Gràcia, a prop del Centre on treballava. Joan li havia donat dues centes pesetes, perquè ella havia parlat amb amargor d'aquella brusa que es volia fer, del compte de l'electricitat que calia pagar, de la tos de la seva mare. Mercè havia refusat, havia protestat que allò semblava com si li pagués aquelles hores que havien passat plegats. Al capdavall, havia acceptat. No era ^{pas} la primera vegada. I ella ^{no} sabia que a ell no li venia d'aquells diners.

- Quan ens tornarem a veure?

- Ja et telefonaré al diari ^{qualsevol vespre,} ~~un dia d'aquests~~ - havia promès ella, abans de baixar del taxi.

No, no hi havia pes temps de pensar. Enen ~~fora~~ ^{tocades} les set. Arribà a can Llibre, pagà el xòfer i s'endinsà pel saló de te. En una tauleta hi havia Claudina i la seva inseparable Magda. Va precipitar-s'hi.

- Com esteu? Fa estona que heu arribat?

Donà la mà a les noies i s'assegué a l'altre taula. Al seu davant, instal·lada en el seu rillonet amb aquella majestut natural de tot, els seus moviments, Claudina Bertran va tornar-li el somriure. Magda Llorens feu una ganyota que estrefere un moment la seva cara deullet meliciós.

- Ja venim davant per davant els dos enamorats que no saben què dir-se. Amb la dilució que em fa a mi aguantar la capa! Sort que allà baix veig les Anguera i se que tenen moltes coses per explicar-me... ja em perdonareu, oi?

Estava algada i s'en anava cap a l'altre extrem de la sala. Joan respirà, satisfet. Afortunadament, aquella Magda era prou comprensiva! Tornà a mirar-se Claudina, que seguia amb els ulls, mig nient, la seva amiga. Que bella la trobava ^(mai) ~~No~~ podia ~~no~~ ^{mai} deixar-se de contemplar-la. Des del primer dia que la va veure, feia ja tres anys que n'estava enamorat, amb

totes les potències del seu cor i del seu esperit. No era pas com les altres vegades. Si n'havia estat, en tota mena d'ocasions, enamorat! De vegades li costava de ^{d'evocar els noms de totes les heroïnes de} ~~Tomàs i Francesc~~ la seva història sentimental començant per ^{la pobra} ~~partida~~ de Babel Cablles. Però mai, mai ^{no} havia ^{estat} ~~estat~~ ^{sentit} ~~sentit~~ ^{altre}, aquell total embuïament, aquella rendició absoluta dels sentits i del pensament davant la bellesa d'una dona.

En els seus vint-i-hes anys radiant, Claudina Bertran era, ningú no en dubtava, ^{ni ella,} una de les noies més boniques de Barcelona. Potser la més bonica. I una de les més riques. El seu pare era un potentat de la indústria, un dels fabricants més considerables de teixits de Catalunya. Juan Jaume Portabella ^{el germà de Joan,} en parlava, adoptava un to de respecte. (Es veritat que, d'ensà de la mort del seu pare, la fàbrica no tenia la importància que la ^{continuava} creixença dels anys de la Gran Guerra feien esperar. Més aviat havia perdut categoria). Així a Joan tant ~~li feien~~.

O, millor dit, només el preocupava perquè era la raó decisiva que invocava la família de Claudina per privar-la de casar-se amb ell, i ~~adher~~ de festejar-hi formalment. Aquell Xicot que no tenia altres títols que els d'advocat sense plets i feria diria amb pretensions de literat no era, evidentment, un partit suficient per a una noia que podia triar, ^{si més no} ~~adoncs~~ entre els homes de la mateixa categoria social del seu pare, un marit presentable.

Malgrat això, festejaven. Ara mateix, davant una cinquantena de persones que trobarien manera de fer-ho saber als pares de la noia, donaven l'espectacle ~~amb~~ d'una conversa molt tendra. Joan no es preocupava gens dels espectadors i agafava la mà de Claudina, aquella mà blanca, fina, de dits allargats i ungles esmaltades d'oval perfecte, entre les seves, mentre li parlava amb la seva veu càlida i persuasiva, ~~elgicant~~.

- Per què no et decideixes, d'una vegada? Els teus pares no poden res contra una resolució teva. Si m'estimes de debò, has de prescindir del que ells dignin o vulguin. Només és la

Teua voluntat que he de comptar. Només he decidit el teu amor. I tu m'estimes, no?

Feia la pregunta sense esperar-ne cap resposta, amb un aire conversant. De vegades però, ell mateix en dubtava. Era amor aquella passivitat de la noia, aquella acceptació dels homenajes de la passió com una cosa natural, aquell somriure benevol, gracios, de reina que aull el testimoni de lleialtat dels seus ríbdits? Claudina no era pas massa alta, però tota la seva persona, amb la perfecta proporció dels seus membres, ^{amb} el cap voltat per la tofa de cabells rossos, d'un ros natural meravellós, que recollia la llum en reflexes suaus, el perfil impeccable, els ulls negres ombrejats per les pestanyes espeses, ^{el nas dret i fi} els llavis ben dibuixats, que el llèpis vermell només havia de subratllar ^{una mica,} ~~discretament~~, amb el seu burt arrogant, tènzigid sense excésos ni defete, ^{amb} ^{moltos, blanquissims,} ~~els~~ seus braços ^{plens,} les seves cames dretes i plenes, ~~amb~~ ^{de} turmells fins i ~~de~~ genolls rodons, amb la cintura estreta que auserava la rotunditat prometedora dels ^{malucs, plenes,} ~~malucs,~~ ^{donava} ~~una~~ ^{a tota hora} ~~una~~ ^{una} sensació de majestat, de superioritat. Era una deessa grega adaptada als canons moderns de la bellesa femenina. I ho era en tots els seus gestos, en la manera com caminava i com ballava, i com parlava i com s'estava asseguda. Orgullosa? No, les deesses o les reines no tenen cap necessitat d'ésser orgulloses. Sempre estan al lloc que els pertoca.

Era aquella deessa de vint i tres anys, aquella filla de milionaris barcelonins, que Joan Portabella volia per muller. La volia i la tindria. Feia un any que la coneixia, i des del primer dia havia conegut aquell enamorament; havia decidit que la seva vida havia d'unir-se amb la d'aquella noia meravellosa. L'havia anetjada, i hi havia presentat, i hi havia declarat abans d'una setmana. Claudina ^{es} ~~havia~~ sentit afalagada per aquella passió que era tan diferent dels ^{seus} ~~seus~~ ^{flirts} ~~flirts~~ que ^{havia conegut} ~~havia conegut~~. Ell també era diferent dels altres homes que li feien una cort discreta i entre els quals els impertinents de la senyora Bertran i els

informadors privats del senyor Bertram cercaven un marit ideal per a la seva filla. Alt, ben plantat, de faccions ben tallades, amb un foc als ulls i una roentor als llavis que el feien molt interessant. Aquell era el mot: Joan era interessant.

- Complien-ho, - seguia implorant i exigint alhora la veu apassionada de Joan, - no pot ^{continuar} ~~ésser~~ això, que ens hàgim d'amagar com dos delinqüents per verri'ns. No pot ésser que ens hàgim d'esperar, en aquesta situació que els teus pares vulguin canviar de parer. Què es pensen? Què jo vull els teus diners? Però si jo el que vull és tu, i no els teus diners! ja t'ho he dit moltes vegades: no soc ^{pas} molt ric, però puc perfectament mantenir-te sense que els teus pares hagin de donar-te ni cinc cèntims.

- Si, ja ho sé. No és això, Joan. Els meus pares no poden pensar-se això de tu. Es que no et coneixen prou, que els fas una mica de por. No m'en parlen mai gaire, però em figuren que et deuen considerar com una mica bohemí, poc seriós, i això els deu fer por per mi. Un poeta!

- ~~Poeta~~ tu m'estimes, i els has de demostrar que això no és veritat. No és cap cosa vergonyosa fer versos, i ja ho veus, ara ~~ni~~ ni cal dur els cabells llargs, com fa cent anys, per ésser poeta. De totes maneres tant me fa ~~com deien~~ ~~del~~ que ells pensin. És tu i la teva voluntat allò que m'interessa.

- Contra ells, què vols que faci? ^(No deus pas voler) ~~Que~~ que tingui amb ells, que els deixi i ho abandoni tot per casar-me amb tu? Què no veus que això no pot ésser? Val més que esperem, que nirem d'obtenir que ^{amb} el temps canviï l'actitud dels meus pares. No és pas un sacrifici tan gran el que això representa per tu.

- ^{Què} ~~No~~ és un sacrifici? Verri't tan poc, i a moments perduts, no poder fer plans per a la nostra vida, no poder tenir ^{mai} una estona de veritable intimitat amb tu? Estimar-te com t'estimo; no poder-te guanyar per mi! D'aquest turment de cada dia en dius un petit sacrifici?

- Jo pertu deixo de banda tot, els altres homes, tot els bons partits que la manà i ~~les~~ les tietes em fanegen fel davant, Em privo de divertir-me i em poso en contradicció amb la meua família.

Si, quan ho pensava bé, constatava com era de gran el sacrifici que ella feia per aquell xicot d'ulls ardents i paraules imperioses. Devia estimar-s'hi molt, per obligar-se a tantes privacions i a tant disgustos! Va gratificar-lo amb un bonniure majestàtic.

- Ja ho sé que tot així ho fas per mi, i em sap greu. Per això voldria que d'una vegada acaderis amb tot, que sortíssim d'aquesta situació enviant i poguessis casar-te amb mi ^{a l'últim!} ~~d'una vegada~~. No ^{com desitjo} ~~saps~~ com penso sempre amb tu, com et ^{necessito} ~~desitjo~~, com voldria fer-te meua i també fer-te feliç, que no et manqués res, que fossis la dona més feliç de la terra!

- Jo també ho voldria, però els meus pares...

Era l'etern cercle tancat, i d'allí no podien moure's. I no era ridícul que ell desitges fer-sea aquella ^{fills de milionaris} ~~noia~~ bellíssima "perquè no li manqués res"? Ja ho sabia el que volia dir, Joan. Es sentia tan desbordant d'amor per Claudina, tenia tant l'obsessió de la seva bellesa i de la seva gràcia, que creia fermament que aquell amor delirant, compartit, havia d'illumina les vides de tots dos, havia de fer meravellós el món on es mourien, un cop units per sempre.

- Així no vols dir res a casa teua? - preguntà al capdavant, decebut.

- Més endavant, t'ho prometo. Pots estar tranquil. Perquè no vindes ^{al lloc} ~~meu~~ ^{meu} ~~sovint~~! Ja ^{hauriem pogut} ~~podríem~~ ^{veure} ~~meu~~ ^{sovint}. Ara ja s'acaba ~~la temporada~~.

- Ja ^{procuraré venir} ~~hauré~~. És el diari que m'he donat molta feina a les nits.

Encara estava malhumorat. I quan fa aquesta cara es fa més interessant - pensà Claudina. Magda s'apropava, després d'haver-se aconseguit vòlberament de les Anguera.

- Ja us heu posat d'aquell? Així m'agrada! Quina hora és, ja? Tres quarts de vuit? D'aquí a un moment tindrem aquí el xòfer.

tot i assegir altra vegada a la taula. No podia negar-se que aquells dos feien una parella magnífica. Ella també trobava interessant Joan Portabella. ^(almenys) Era un bon conseller per la compra de llibres. Va posar-se a parlar amb volubilitat del prometatge de la Miria Anguera i del danser maurici que havia llegit.

- No t'ho deia jo? Aci tens en Martí.

Amb la goria de plat als dits, el xofer del Bertran s'havia mortat discretament. El cambier ja venia a revisar-les.

- Ens en anem, Joan, - Claudina ja estava dieta i allargava la mà al seu promès. - Quan ens tornarem a veure?

- Dijous a més al Liceu. Hi seràs? És el final de la temporada.

- Sr. Adieu, fins a dijous. Ens en anem de pressa, perquè aquest vespre sortim.

Sortí amb les dues noies fins a la vorera. Les veies com s'enfileven al Cadillac, Claudina amb els seus lents moviments harmònics, fent-li un danser gest de comiat; Magda precipitant-se, embolicada amb els seus regards, al fons dels seients.

S'encorrigí d'espallles. Sempre en el mateix! Quin dia podria sortir d'aquella situació enviant? El desig de Claudina, l'obsessió del seu amor el punyí com una fiblada de dolor-fini.

Traversà ^{els jardinetos de la} Gran Via, cap a la Rambla de Catalunya. Fresquejava i hi havia una mica de boirina en l'aire que reflexava el davall de llum dels fanals nous. Un xiut cridava els diaris. Va comprar-li "La Nau". L'enguardí discretament, però les titulades en grans caràcters negres de primera plana el fascinaren. "Dimissió de Primo de Rivera. El rei Alfons XIII ha encanegat de formar Govern al General Berenguer." El dictador havia caigut! Mirà al seu

entorn, en les amples voravies de la Rambla, els ^{petits} grups de persones que feien comentaris. Ende-

vinava l'excitació de tothom, la joia que sentia la majoria: el moviment expectant que es produiria. El dictador havia caigut! Joan oblidà Claudina i les seves preocupacions, submergit en la fredor laconica del comunicat oficial. "La censura continua". Sí, és clar! Ja havia après a passar-la per alt! Li corria pressa d'estar ~~at~~ a la redacció, de comentar la gran notícia, de ferar plans per a l'esdevenidor immediat. Què passaria ara? Aquella solució havia d'ésser provisional per força. Tornava a tornar l'hora de Catalunya! Recordo la conversa amb ~~Joan~~ Francesc i Xavier, a l'Ateneu. Des de la redacció els telefonaria. Els demanaria de trobar-se a l'endemà. No estiguessin ^{tots} sempre tan enfilats, es veurien més sovint.

Pujà a l'ascensor d'aquella casa de la Plaça de Catalunya, sense ni mirar-se, com cada dia ~~tempo~~, els rètols del cinema ^{de baix}. Entrà com una ventada a la redacció del diari, per afegir la seva excitació i el seu entusiasme als dels seus companys periodistes, dels amics que omplien sales i passadissos. Repartí abraçades a tort i a dret.

- L'hora de Catalunya!

3. Joan hom conspira

L'anima triste di coloro
che visser senza infamia e senza lode.

Dante Alighiere - Inferno, Cant III

Françesc Vilà va telefonar al despatx del seu amic.

- No he vingut encara - li responguí una veu ferençina. - Fins a les deu o dos quarts d'onze no arribar cap dia.

Es clar! Qui li feia telefonar abans de les deu! Deixà encarregat que el truquessin així que arribés, i tornà a llegir la carta que tenia damunt de la seva taula. Sí, calia fer alguna cosa. El vespre abans havia vist ^{en un concert al Palau} ~~alguna~~ ~~per casualitat~~ Xavier Forcade; també n'hi havia parlat. Però va trobar el seu amic molt poc disposat a l'acció.

- Ja t'ho he dit moltes vegades. No tinc pasta de cabdell ni de conspirador. Tu i Joan, sí. Ja us ajudaré, quan us pugui ésser útil, com a soldat de rengle. Sabers Joan que jo no entenc gairebé res del joc polític. A París, aquests darrers anys, ^{per anar alguna banda a la Rotonde i al Flore i)} ~~havia vist alguns dels catòlics que he~~ ~~havia~~ exiliats, i sempre els deia el mateix, quan m'explicaven tot de plans fantàstics: Juan signi l'hora, ^{si puix,} ja ajudaré. Ara la meua feina és fer de metge de criatures.

La conversa es desvià cap a la feina. Xavier havia pogut entrar a l'Hospítol de la Santa Creu, amb un nomenament provisional. Tenia la il·lusió d'organitzar en gran escala un servei d'assistència infantil. Parlava amb entusiasme de la seva obra.

- De debò no vols ésser-hi? - havia insistit Francesc, en separar-se.
- De debò. ~~Au~~ ~~no~~ ~~faria~~ ~~cap~~ ~~treball~~ ~~no~~ ~~ho~~ ~~faria~~ ~~ni~~ ~~una~~ ~~cosa~~ ~~que~~ ~~servei~~.

Amb els seus ideals concuts i limitats, la seva manca d'inquietuds, la seva placidosa immutabilitat, Xavier es situava en la vida tal com ell volia. ^{Com altres vegades, ell sentí que l'enviava una mica. Malgrat tot} ~~El seu amic l'enviava una mica. Li sabia~~ ~~per~~ ~~que~~ ~~en~~ ~~aquella~~ ~~empresa~~ ~~no~~ ~~podria~~ ~~completar~~ ~~el~~ ~~treball~~ ~~com~~ ~~a~~ ~~aviat~~.

Joan ~~Forcade~~ ^{Portabella}, en canvi, era segur. Per la seva situació periodística, pels seus contactes i per la seva llibertat de moviments, Portabella podria ésser un auxiliar precís. Per això aquell matí l'havia telefonat i per això ara esperava, tot repensant el curs del dia, que el seu amic ~~trucaria~~ el truqués. Sentí al capdavant sonar el timbre.

- Diguem. Et stú, Joan? Et voldria veure aviat. No pots venir? Molta feina? Vols que dinem junts? A on? Està bé, al Sulis a dos quarts de dues en punt. A l'entremés. No et retar-

dis. Sí, és una cosa interessant. Fins a mitja, doncs.

Pensà altra vegada el telèfon. I va posar-se a treballar amb el mateix delit ^{que} sempre fins a l'hora de plegar. ^{A dos quarts de dues en punt deixava arrambat} ~~Després~~ el Wauxhall a la Plaza Reial, ^{Va trobar a Joan ja instal·lat a una taula, a prop} ~~del vidre de la finestra.~~ Es saludaren sense cerimònia. L'advocat estava abocat mirant el carrer.

^{Tots els detalls són bons:}
 - Fixa't hi, aquest tros de Rambla, quin caràcter té! Aquest carrer Nou, ^{que} és un canal que comunica les aigües terribles de dos mars, ^{el de la Rambla} ~~del d'aquí~~ i del Paral·lel, ^{ple de contrastos,} amb els seus cafès plens de dones, i de circolotes, el tramvia que gairebé s'enfila a la voravia, el Palau ~~de~~ negre i tètric del Güell al davant de l'Eden Concert. I aquí, tota aquesta gent que s'anaima a l'orient, per fer el vermut. ^{Aquells de les gorges i el vent negre} ~~els~~ ramaders que s'hi troben per fer llurs operacions, al mig de la Rambla. ^{Mira, aquí davant,} aquesta bandera tan descolorida de la Caserna de la Guardia Civil ^{com s'acaba de desfer} ~~entre~~ el davantall de ^{i ampelles de cervesa} ~~pernís~~ de La Cartellana i les moblures de ^{i els llums daurats} ~~caoba~~ ^{completament} Exposició Internacional, del vell Orient. Aquests arbres tan gruixuts, plens de fulles i d'ocells, i els imperials que hi passen a plegar, i els qui oren satapants de diaris i de llibres, que no tanquen en tot l'any, i aquests cafès i aquests cabarets d'aquí davant, i el Príncipal, ^{ple de tango argentins,} ~~que~~ ^{del Cruzat i l'espendor de l'època} ~~resmiaga~~ ^{encara} les vives velles glòries del temps de Borys... No t'agrada, a tu? ^{pot plegar?} Fixa't ~~hi~~ amb aquestes xicotetes que passen, quina gràcia que tenen al caminar!

Pensà en el pes ~~de~~ ^{de} enritorn de Claudina i senti altra vegada, com sempre, la punyida del delir. ^{hi} ^{agrada} ^{amb} ^{aquell} ~~hauria de parlar-ne~~ ^{amb} ~~amb~~ Francès. Però ~~ella~~ ^{era} tan poc sentimental! I això no era com en els bons temps del batxillat, que podien dir i ho tot, i admetre els pensaments absurds i els enamoraments fúrgasos. Ja aleshores, tanmateix, la ironia de Vilà havia detunat moltes confidències. Ara, malgrat la confiança que es seguien tenint; ^{malgrat veure's} ~~que es veia~~ ^{però sovint, Joan no sabia res de la vida afec-} ^{hiva del seu amic.} ^{Francès} ~~Vivia~~ amb els seus pares, sense estar-hi molt lligat, fugia en llargues excursions amb el cotxet, ^{esquiava a la Molina i feia la Corra de Calalell,} seguia els concerts i els teatres i les conferències, estava al corrent dels llibres, ningú li sabia cap preocupació d'ordre eròtic, ni promeses ni amiguetes. Indiferència o reserva perfecta,

era difícil de desotrar-ne els motius.

Francesc s'instal·lava ~~a la~~ ^{a la} taula, després d'haver admirat l'espectacle de la Rambla.

-Has triat el dinar? Que hi ha, avui? L'arròs? Chateaubriand? Una bullabesa?

-No ho sé. ^{Triga tu mateix.} ~~Un arròs amb un cassi de~~. Ja sapo que ja sóc de bon aventurer.

Mentres Francesc s'aborria en l'estudi de la carta, Joan l'interrogava:

-És que et passa, que necessites tant veure'm? Un consell professional, potser? Em pensava t'has equivocat de porta. La Societat de Construccions Metàl·liques necessita millors advocats, t'hi plets i els vol ^{tenir} ~~tenir~~ endavant.

-Ja t'he dit moltes vegades que el dia que volguessis ens tindries per clients. No som gaire interessants, ja ho sé. Treballem amb contractes molt ben lligats i ^{hem arribat} ~~hem tingut~~ ^{hem arribat} ~~amb~~ clients.

~~A~~ Tota aquesta feina de l'Exposició ja ens donarà ^{maldecaps} ~~més feina~~... No, no és d'això que et volia parlar. Ja hauria vingut al ^{teu} ~~despatx~~ a consulta, ~~després~~ ^{després} en aquest cas.

-Que hi ha, doncs?

S'havia apropiat el "maître" i Francesc encanegava el dinar.

-Volia parlar-te d'una carta que he rebut, -comença, quan tornarem a quedar-vos. - Una carta de Madrid.

-De què tracta? Política?

-Política, sí. Tinc la sensació que estem perdent el temps, d'ensà de la caiguda de Primo de Rivera. El govern Berenguer és una dictadura, també. Ja ho sé. Però he renunciat a servir-se d'un partit ^{únic} ~~polític~~ i deixo organitzar-se amb més o menys dificultat, la vida política ~~del~~ país. Comencen a plantejar-se en públic els temes més revolucionaris. Has vist els discursos de Sánchez Guerra i d'Osorio? El procés de la ^{monarquia} ~~dictadura~~ està obert.

‡ Davant de l'activitat creixent, de la febre ^{que envaeix} ~~de~~ Madrid, que fem a Catalunya? Res.

-Que vols que fem? No és prou feina ^{organitzar els partits i} reprendre la vida política, després de ^{meis de sis} ~~set~~ anys d'interrupció? ^{Joan} ~~Joan~~ s'interrumpí perquè el cambor venia a servir-los el primer plat.

- Es una feina molt important, ja ho sé, però no és suficient. Anar a l'Ajuntament i a la Diputació per endreçar el que els altres han fet malbé és perdre el temps. Sense voler-ho, només obtindrem l'afun-
tament de la Monarquia. I aquesta està condemnada sense remissió. Perquè Catalunya no dona,
com l'any 1917, el senyal del redreçament?

- Es clar que estaria bé. Però ja sap els perills que això representa. Ni avui els catalans tenen
les il·lusions de l'any 17 en les possibilitats de redreçament d'Espanya ni els espanyols tenen gens
de confiança en Catalunya. L'abisme de rancúnies s'ha enfondit encara més. Les persecucions
han fet més catalanistes que mai i han extès aquest sentiment a totes les classes socials. Hem
de procurar fer el nostre joc, no el dels altres.

- El joc dels altres! Hem de tombar la monarquia, primer que res. No hem ^{en vers i en prosa} convingut que
aquest és el nostre enemic primordial, d'ençà de Felip IV? I en quant als abismes de rancúnies,
^{l'ambició i en la condició de president de la mancomunitat} No podrem creure en llur bona fe ^{o com} ~~o com ara?~~
Francisc i exaltava, posava en la terra veu un tremolor d'encís que generalment n'era ab-
sent. Joan se n'impressionà.

- Bé, bé. potsar si que tens raó. Eix et dir la carta de Madrid?

- Es d'un bon amic meu, que està ^{molt} en contacte amb els socialistes espanyols. Bon parlar dels
grups republicans que s' estan formant, de l'aicís que compten dur a terme. Bon dir que a
l'Exèrcit hi han moltes simpaties pel republicanisme i que espera que els catalans també,
i en subratlle aquest "també", s'abem col·laborar en l'adveniment d'aquest nou règim que
tot hom espera. Com que sap ^{una persona i} que ~~no~~ coneix gent dels sectors polítics, em dir que li escriqui
quines possibilitats hi ha d'entrar en relació i de treballar plegats. Eix t'en sembla?

- Vols que en parli ^{a la gent del} al diari? - preguntà Joan, després de sentir el seu amic. Els ulls se li
havien omès. Veia ^{en l'horitzó prometedora} la possibilitat ^{de la qual podria ésser l'heroi.} d'una ~~actuació~~ ^{actuació} brillant, ~~transcendental~~.

- No, de moment només volia saber si puc comptar amb tu. Pel teu costat podem tocar uns
partits. Jo pel meu ^{tinc manera de} potsar l'opinió d'uns sectors obrers. Alhora, contestaria al meu corres-

poual i li explicaria l'estat polític de Catalunya. Et vull ésser here. Tinc ganes de fer una mica de bluff. De dir que tot hom està a punt per fer allò que calgui. Que, en realitat ^{ja} tinc un pla d'acció propi, independent del seu, i que no ens farà res de posar-nos d'acord amb ell. Que en veïm algú, un o dos delegats, a Barcelona, i que aleshores tindrem les reunions que calgui per arribar a aquesta intel·ligència. Que t'en sembla?

- Sense comptar per endavant amb ningú? No és arriscat, aquest joc?

- ~~Pots~~ Una mica. Però vull exposar-m'hi. I per això, com més poca gent, millor. Un cop la cosa en marxa, ja donarem a la gent d'aquí tota la cosa preparada, i no tindran més remei que seguir-ho. Que n'està de bé, aquesta ^{"sole merrière"} ~~chateaubriand~~!

Joan s'havia oblidat de menjar. La seva fantasia ja li ~~propagava~~ ^{presentava} escenes heroiques, lluites aferrissades. Si, calia tirar endavant aquell pla. Sentí un gran ^{apassionat} afecte per Francesc per haver-li comunicat i per reservar-li una col·laboració primordial en l'execució d'aquella gran obra. Fer la Revolució! Dur la República i alliberar Catalunya!

- Si, és veritat. Cal jugar fort i pacifitar l'acció. Pots comptar amb mi.

Arribaren al cafè tot arrondint els detalls del que calia fer. Joan no pensà més en plantejar al seu amic les seves preocupacions amoroses, ni en explorar amb traça en la vida sentimental de l'altre, tal com s'havia proposat de fer-ho. Una joia pueril l'enviaïa al ral lentament de la importància del que anaven a realitzar. Conspirar! Un conspirador!

Havia passat els anys de la dictadura movent-se en un ambient d'irritació general, de protesta clandestina, de fulls volants i de manifestos explosius. Però mai no havia aconseguit d'ésser protagonista de cap ~~del~~ d'aquelles accions. Havia estat testimoni pròxim de moltes ~~delles~~, havia seguit ^{com a advocat} la causa de Garrat, havia sabut amb tots els detalls l'aventura de Prats de Molló i a poques hores de distància el moviment que havia de desencadenar Sanchez Guerra

a València, però tot allò li havia passat pel costat, sense que ell s'hi pogués introduir, sense que ell pogués fer-hi lluir el seu dinamisme, la seva eloqüència, el seu afany de sacrifici. Valia sacrificar-se per Catalunya, oferir ^{si calia} la seva vida per la pàtria i per la llibertat. Estava a les seves mans, al capdavall, la gran ocasió? Seria un conspirador.

~~En~~ Amb una barreja d'aquests mateixos sentiments, i amb l'afany d'obtenir aviat resultats ^{sacionals} de la tasca que s'emprenien ^{va acudir,} ~~que assistia,~~ ^{quatre} quinze dies més tard, a una reunió en la qual els delegats catalans havien de plantejar llurs desigs i llurs projectes. ~~Havia~~ ^{Es} trobarem després de sopar al mateix despatx de Vilà, a les oficines de la Societat de Construccions, Metal·líques. En aquell gran pis fosc, habitat només a aquelles hores per les taules i les cadenes i les màquines d'escriure enfundades i els grans arxius i fitxers inexpressius, la claror que sortia de la pesa del fons, el despatx de la direcció on Francesc desplegara, dia darrera dia, les seves energies, semblava la d'una fornals misteriosa en les tenebres profundes d'un bosc. Quan Joan arribà, els forasters ja hi ~~era~~ ~~Erant~~ ~~havia~~ ~~eren~~. Seien a l'entorn de la taula de Vilà, ~~des~~ ~~de~~ ~~coneguts~~ ~~que~~ fumaven cigars tot canviant expressions banals. Portabella va mirar-los detingudament, mentre el seu amic feia les presentacions.

Elpidio López

Un era (el delegat dels socialistes madrilenys, ~~era~~ un home de cabells grisenys esbullats, mirada ^{amb} desconfiada i ^{cara de} pell bruna, i ^{que} parlava amb un fort accent andalús molt marcat.

L'altre ^{Ramón Villeda} representava, vagament, els republicans, ^{Devia tenir uns quaranta anys,} ~~era~~ baixet, gras, vermell de galtes, amb els ulls molt lluents sota les ulleres, i una porcellana eloqüència plena d'imfasi i de gir afetat. "Un colega!" - pensà Joan, segur de no equivocar-se.

A més d'aquests dos, hi havia en un altre celló un tercer personatge. Alt, molt prim, semblava que estigués plegat en tres i els genolls pensaguts se li marcaven sota les calces. Es mirava el nouvingut amb un somriure ~~vagament~~ lleugerament irònic,

- No el coneixes, aquest? - preguntà Francesc abans de presentar-lo. - Pensa una mica!

Si, estava segur que havia vist altres vegades aquells ulls ardents, aquells cabells negres olivosos que li queien per damunt el front, aquell nas esmolat i aquella boca de llavis primis. Vegé aquells dits ^{de la mà dreta} nous, gesticulant, en una acusació solenne i furiosa, i la mà esquerra que recollia els cabells que es rebelaven.

- Lluís Baldó! - exclamà, al capdavant. - Què en feia, de temps, que no ens havien vist!

Si, era Lluís Baldó, el mateix que, anys enrera, a les assemblees del Centre Universitari Nacionalista, ^{com} donava l'oposició i atacava el conformisme de la Junta.

- Es clar, tu, ^{xiquets} vas quedar-te a Barcelona. Jo, quan vaig acabar la carrera vaig haver de fer el servei militar, vaig ensopegar-me amb la brometa d'Arnau i em vaig empassar dos anys de marxa com aquell qui res. En tornar, els pares varen voler que m'entri-quéss amb ells a Lleida. I encara hi sóc, fent de picaplets pobre. Tu, en canvi...

En aquell "en canvi" hi havia tota l'explicació de l'èxit de Portabella. A Barcelona, amb els porcs nics i totes les portes obertes, l'èxit havia estat fàcil. En canvi... Lleida...

- L'amic Baldó ha vingut per representar, d'una manera oficiosa, si clar, com tots nosaltres, el seu partit, el Bloc, - explicà Francesc. per tornar a donar el seu caràcter a la reunió.

El Bloc! És dir que Baldó ara feia de comunista. Potser tampoc no havia perdut el temps, a Lleida. Si, ~~ofa~~ es recordava d'haver vist articles seus a diaris locals.

Començaven les discussions. El delegat socialista començà a exposar, tot arronsegant les eses, els treballs del seu partit i les esperances que tenien en un moviment popu-

lar que s'ho endugués tot. Catalunya havia de tenir-hi una part.

- Esta región, por su carácter industrial y su tradición revolucionaria, ~~ha~~ tiene que colaborar en esta acción renovadora, - declarava, i el delegat republicà asentia amb petits moviments de cap.

Malgrat la seva conformitat expressa, hom veia que l'advocat madrileny tenia ganes d'intervenir. Quan ho feu, després que ^{Elpidio López} ~~el socialista~~ hagué acabat la seva exposició, un torrent de verborietat submergí tots els seus auditors. Parlà ^{de les llotges de} Cadix, de ^{de Torrijos i de Mariano Pineda} ~~Riego~~ ^{de Pi i Margall i de Calmon} ~~de Pi i Margall i de Calmon~~; féu defilar en cascada les dates i els noms, ^{de Bartillat i Sagunt, Riego i Pavia} les revolucions i les reaccions. El pensat ^{evocat per la seva experiència} s'imposava al present i li indicava la via a seguir.

- ... Tenemos que evitar ^{el} caer en los antiguos errores. El cantonalismo asesinó ^a la República, ~~misma~~ ^{no} que ^{el} cable de Pavia...

Joan s'ho escollava i arrufava el nas. Què volia dir tot allò? ^{aquell} Era el moment de sortir a parlar de la ~~unitat~~ "unidad nacional", després de set anys d'aparatar a totes hores els cuplets de Píms de Rívere sobre el mateix tema? El vell general bonatós s'havia mort de fàstic a París, ^{feia pocs dies} sense poder suportar el cerc exili. Que no li freguessin ara els tòpics, aquells republicans que volien fer la Revolució per deixar una Espanya unitària com la de la monarquia! Intervinguí amb foc.

- ... Catalunya necessita unes garanties. Sempre ha estat amb els republicans i aquests sempre han fet costat a les seves peticions de llibertat. Si els republicans triomfen, i ^{més} si triomfen ^{gràcies a} ~~amb~~ l'ajut de Catalunya, aquesta llibertat ha d'ésser un fet.

Els forasters protestaven amb afectació. I ara! Era una cosa molt natural.

"Las libertades regionales. La descentralización administrativa. La unidad a través de la libertad y de la igualdad de derechos y de deberes." Les fórmules, onores eren glosejades

com una beguda amb delícia. Se les pensaven de l'un a l'altre tragudament.

Lluís Baldo ~~intervingué~~ prengué part a la discussió.

- El proletariat català està disposat a entendre's amb el proletariat espanyol, - va començar. - Està disposat a lluitar amb ell, al costat dels obrers espanyols, per enfonçar aquest règim. Quan calgui, farà la revolució. El ~~nostre~~ ^{meu} partit no té altre objectiu, i si és ^{necessari} ~~precis~~, tota la nostra gent es sacrificarà per aconseguir el triomf del moviment. Naturalment, si tombem la monarquia no serà pas per fer triomfar una República burgesa i unitària com la ^{formia} ~~del~~ ^{després} ~~de~~ ^{el} Senyor Alcalá Zamora. Catalunya ha de veure satisfetes les seves aspiracions nacionals. El proletariat ha de trobar solució als seus problemes...

Parlava amb seguretat, martellejant les seves frases curtes i precises. Joan se'l mirava amb certa admiració. Era la primera vegada que sentia plantejar la posició del proletariat com ^{si fos} ~~un~~ ^{un} ésser orgànic i amb una voluntat pròpia. Baldo podia parlar en nom del proletariat català? Es prometé de parlar-ne després amb Francesc.

Aquest exercici d'una manera insensíble però eficaç ~~el~~ ~~fa~~ les funcions de president. Aplanava les dificultats, calmava les impaciències, establia lligams i punts de contacte. Al capdavall comprovaren que tots estaven d'acord, almenys en l'obra que calia començar a fer: nomenament de comitès on els partits estiguessin representats; començar a discutir concretament les solucions a donar al problema de Catalunya; establiment d'un programa social ben ample i detallat...

Es separaren ~~per~~ ~~en~~ ~~me~~ ~~és~~ tard de la una, amb grans estretes de mà i incommillables

avençats. La Revolució estava en marxa, pensà Joan, malgrat les ceses inquietuds de feia una estona. †

~~No volgueren~~ ^{Les precaucions, encara que fossin innecessàries, eren part essencial de llur funció.}
~~per les~~ sortis plegats. Francesc anà a acompanyar a la porta de l'escala els forasters, després d'haver cridat un taxi. Quan tornà al seu despatx, Joan i Baldó estaven discutint.

- Tu parles, pel que veig, en nom d'un sector de la burgesia liberal, que s'ha congruït al voltant del catalanisme. Ja sé que ets sincer, i em penso i tot que també ho són, perara, els que t'acompanyen. ~~Però~~ ^{però,} No crec que això sigui una posició duradora. Aviat la Revolució us espantarà.

Mentre parlava, Lluís Baldó movia les mans amb gestos secs, contundents. Articulava els mots pedament, però amb seguretat, tot esguardant, des de les profunditats del rillo on estava submergit, Joan Pontabella, dret al seu davant, mig estintolat a la paret, i que semblava encara més alt i robust del que era.

- ~~Ja sé que si,~~ ^{ja ho sé,} ~~sonatres~~ us creieu tenir el monopoli de l'esperit revolucionari, i us sap greu de concedir que algun altre pugui compartir-lo. Però ara si que la cosa us de debò: La llei de la Dictadura ha estat massa forta i no ens aturarem a mig camí. Com que per tornar la Monarquia cal la revolució, farem la revolució. I no ens aturarem a mig camí com l'any 17 o l'any 19. Perquè ens haurà d'espantar la Revolució?

Baldó o el lleidatà feu un somriure sarcàstic:

- Perquè malgrat tot el que ^{diguistes}, i tot el que ^{escriguin} els vostres diaris i predominin els vostres oradors, no sou revolucionaris. ^{Sou uns petits burgesos liberals.} Canviarien, a tot estirar, una o dues coses que us semblen que no quixen, ^{Ah! i} si us ^{pensaven} ~~semblen~~ que aquest canvi havia d'arranjar-ne d'altres, us estimarien més deixar-ho tot tal com està.

- No sé per allò que tu ^{entens} ~~vols~~ ^{dis} per Revolució. Jo em penso que deu voler dir millora

de les condicions de la vida humana, un repartiment més just dels bens de la terra, una llibertat més gran, assegurada als pobles i als homes. No és això? És efectivament ens hem entès, tots estem ben tranquil i la Revolució no ens fa por i la seguirem fins al capdavant.

Françesc escoltava sense dir res, només treient pipades de la cigarreta. Baldo segueix com rient amb compassió:

- Tot això són coses molt boniques de dir, i ^{que} no comprometen a res. Diguem, tanmateix, que el que jo entenc per revolució és una cosa com la que s'ha produït a Rússia, i ^{tot} ~~ja~~ ~~està~~ ~~en~~ ~~marxa~~ ~~en~~ ~~marxa~~ ~~en~~ ~~marxa~~. No, ^{xiquet,} (no t'esveris. Torna a dir-te que té que ets rímel i que tot el teu van de bona fe. Per això ^{mateix}) (Probo que és necessari de col·laborar. Els vutres grans mots sonors i buids encara arrosseguen més gent que les nostres precisions gairebé tècniques; de la tècnica revolucionària, vull dir. . .

Breu que una altra cigarreta i continuà:

- Ja hem centat aguent ~~el país~~ ^{"país"} cartellans. Malgrat tot, ens hi entendrem, i no tenim més remei si volem fer alguna cosa. Ens il·lusionem a pensar que en fer això interpretem els desigs del poble, la seva voluntat ardent. Jo, de totes maneres, no ⁿⁱ ~~em~~ ~~faig~~ gaires il·lusions. El poble! El proletariat! ^{Per ell} (Tot sol és incapaç de desigs ni de voluntat. Necessita un esperó, un fuet que el posi en marxa en el moment precís. Nosaltres hem de fer aquest ofici. . .

- Jo hauria jurat que tu hi creies, en el proletariat, - intervingué Françesc. - Almenys bé en parles prou, i te n'omple la boca.

- Sí, i ben net que hi crec! Perquè hi crec i perquè sé que la seva força és incomparable, ^{un panarà al davant de} ~~un ultra~~ ~~passant~~ ~~de~~ tots plegats. Per-

què hi crec, vull des d'ara servir la teua causa amb totes les meves forces. Així no val dir res. Que l'aigua d'un riu baixi sense pena, que el arrellit estigui gairebé sec, no val dir que un dia o l'altre no hagi de venir en torrentada i endur-s'ho tot. La meua feina és prou car aquesta rivada: fer que l'aiguat i endugui tot el que és dolent i deixi fructificat, en canvi, tots els camps que inundarà. Tu també hi deus creure, suposo, en el proleta-riat, Vilà. I també el deus conèixer, per què hi tractes cada dia. Diques amb franque-ria si hi has trobat aquestes inquietuds, aquestes acts de justícia que hauria de sentir - i que nosaltres farem que senti quan sigui l'hora.

- Ja és una mica el que jo veig, - contentà Francesc - La revolució l'hem de fer nosaltres, primerament, en el paper, encara que sigui només mitja dotzena de persones. Després ja la transmetrem a tot el poble, la farem a la mansa que ara sembla indiferent, i els encomanarem aquesta passió. . .

- Però si aquesta passió ja hi és! - insistia Joan. - Miren com la gent aprofita qualsevol pretext per manifestar els seus sentiments: un concert de música popular, un partit de futbol.

A Catalunya aquests anys de compenysió del sentiment patriòtic han estat un revulsiu com mai no s'hauria cregut Primo de Rivera.

- Quines han estat aquestes manifestacions del catalanisme que te dius? Parlem-ne. #d'han escrit molts llibres en català i se n'han venut més que abans, ja ho veis. La gent ha anat a futbol com si el Barcelona representés l'essència mateixa de Catalu-nya i els seus jugadors fossin els autèntics descendents de Pau Claris i de Casano-va. Mai s'havien ballat tant sardanes com durant la Dictadura. Encara que jo venia molt poc per Barcelona ja ho sabia prou bé. Cada diumenge al mate ^{diu que} feia fi anar al Serut de Sarrià a ballar sardanes, i per a la gent no tant fina també n'hi havien al Parc i en una pila d'altres llocs. Se a Lleida també en ballaven! L'or.

feia Català o qualsevol altre cantava "L'Emigrant" o estrenava "La Balanguera", i tots ho aplaudíem a peu dret, amb els ulls espurnejants. Si fins i tot al Paral·lel va arribar el catalanisme! A les revistes del Còmic, entre mig d'un desenvolupament de xicotets que ensenyaven els pits i les cuixes, surtien allegories de l'obra de Guimerà i sardanes escenificades i quadros poètics i escenes bilingües. Molt de catalanisme, sí, del que agradava al públic i no comprometia gens. A tota aquella gent ja li estava bé així. No demanava pas gaire cosa més. Ni demane pas ara gran cosa més, ja en poden estar cegus. Tots viuen així, sense pena ni glòria, com si estiguessin als límits, tant anys com calgués. I ara, que es fan la il·lusió que ja poden parlar de política! Encara, que se'ls ha mort el Dictador "dicharachero" que tirava floreta a les noies i de tant en tant s'engatava, i això, en el fons del fons, els fa sentir-se desorientats, una mica intranquil·ls. Us ho repetixo, en això coincideixen sense saber-ho molts treballadors ^(i quasi tots els burgesos). Tots segueixen d'aquesta manera, en aquesta mena de becaina. Ja els farem desvetllar nosaltres! Però estiguer-ne segurs, Portabella, molts dels teus amics es fan nedirien de llur despertat i enyoraran el son lliure i la dolça ^{tranquil·litat} ~~meditació~~ del temps de la dictadura.

Baldó va fer una riallada i s'aixecà, tot estirant les cames inacabables. Joan anava a contestar, però el lleidatà continuava:

— Althores ja no hi seran a temps. Ja ho veurem. Ja ho veurem tot, perquè hem de treballar-hi llegats. És més fàcil desencadenar una Revolució que aturar-la. I si ^{ara} ens n'anéssim a dormir?

4. Literatura i Política

Prends l'éloquence et tords-lui son cou!
Paul Verlaine.

- Què passa de nou? - preguntà, a l'hora dels postres, la senyora Portabella. Joan alçà els ulls, una mica sorprès. No era pas gaire corrent que la seva mare s'interessés pels esdeveniments exterior del món familiar en què vivia. La mort del seu marit i ^{després} el casament del seu fill gran li havien estat ~~una~~ els tonyals definitius de la seva retirada de la vida social.

- Ja soc una àvia, - deia per excusar-se, quan el dol deixà d'ésser frou per a explicar que no regués com abans les festes i els espectralers.

El que pensava era que les exigències d'aquella vida de treball que el seu marit li havia imposat havien exhaurit tots els seus escassos desigs de brillar i de seguir al dia les novetats d'una època que tan agitada es revelava. Què diferent, dels temps benaventurats de la seva solteria o dels primers anys del seu casament! Vistos a distància, ara li semblaven un paradís de mediocritat confortable. Si la mort del seu marit i el casament de Jaume li permetien retornar-hi, bé valia la pena d'aprofitar-ho. Renuncià sense cap recança a la llotja del Liceu, perquè les òperes que ara feien no li deien res, en comparació amb les ^{melodioses} "Favorites" i els ^{arrogants} "Trovatores" de la seva joventut. Renuncià a l'Hispano, que s'havia tornat vell i al xòper, que també n'era, ^{descobrigués} perquè amb l'abundor de taxis que hi havia a Barcelona no era necessari tenir cotxe.

- Pels llocs on haig d'anar! ~~fora~~! - exclamava, com un reforç de la seva decisió. - I a més, com que ara som pobres...

No era que fossin pobres. Simplement ~~passava~~ passava que el curs ascensional de la

fortuna dels Portabella s'havia aturat. El problema que tants anys havia torturat l'esperit de la senyora Isabel, ~~haver de~~ ^{haver de} demostrar davant del món que 'guanyaven diners', ara, afortunadament, ja no existia. ~~Però~~ ^{Però} li era més còmode de presentar-se com a mig arriuada, no per fer guixeria, sinó per mandra.

Era aquesta mateixa mandra que l'havia anat allunyant poc a poc de tota curiositat per les coses que passaven fora de l'estret cercle familiar en què es movia.

Jaume Un cop casat, se n'havia anat a viure amb la seva muller a Sant Gervasi.

Joan, el petit, continuava solter, però encara que visqués amb la seva mare, aquesta ^{gairbé no} el veia. ~~tan poc~~ ^{era tan inexistent} que la intimitat entre mare i fill ~~existia tan poc~~ ^{era tan inexistent} com, anys enrera, ^{la que hi havia} entre marit i muller. Joan no havia mai arribat a saber si la seva mare

havia ^{descobert} ~~topat~~ l'existència de Gràcia Fària i d'alguna altra amistat femenina que havien decorat la vida sentimental del senyor Portabella. Val a dir que el fabricant va ~~liquidar~~ ^{tenir} ~~amb~~ ^{per alternar} força traça (aquestes amistats) i que el seu fill gran va veure perquè no interrompessin amb reclamacions l'ambient de respectabilitat que volta la mort de Jaume Portabella i Duran, puntal de la indústria tèxtil barcelonina.

~~Per damunt de l'ample taula que ara només ocupaven mare i fill,~~ ^{Tot i que Mare i fill estaven al menjador!} en aquell pis de la planta de l'Eixample ^{on} feia anys ^{que vivien} ~~tant temps~~, i que ara estava en gran part destinat ^{a l'} ~~al~~ ^{de Joan} ~~us~~ ^{personal}, amb ^{l'inevitable} ~~despatx~~ ^{despatx} artístic Renaixement, presidit pel títol d'advocat, amb biblioteca i fumador, i una cambra que era, fet i fet, la millor de la casa. Joan es mirava la seva mare ^(per damunt de l'ample taula que ara només ocupaven els dos) i es meravellava novament de trobar-la tan revellida, tan apagada.

- És una dona d'una altra època, - va pensar, en compararla mentalment amb totes aquelles dames ^{ara hom veu a Barcelona i que} que als cinquanta i seixanta anys es maquillaven i lleïven les espatlles com una noia jove. - Què deu interessar-la, ara?

- Què vols dir, què passa? - preguntà. - De política, de negocis o de què?

Ja sabia que ni la política ni els afers ~~formaven part~~ ~~de~~ dels pocs temes que excitaven la curiositat de la seva mare. Me' arriat devia voler-li parlar dels seus projectes matrimonials. Però volia que fos ella qui n'hi parlés.

- De negocis ja me'n parla Jaume. Massa i tot. Sempre m'està explicant que les coses van malament, que els sindicats tornen a bellugar-se, que la peneta va fer terra, què se' jo! I de política ja no hi entenc res, ja ho saps. Tu m'has una mica d'angúnia que tu t'emboliguis amb segons qui, que vagis a fer discursos pels pobles, però...

Va tallar amb un gest de la mà la protesta que anava a fer el seu fill. No, no era pas de les seves conferències polítiques ni dels seus articles que li volia parlar.

- Ja ets prou gran per saber el que et convé. El que volia que m'expliquessis és què penses fer amb la noia Bertran. Un bon de casar o no?

- Qui te n'ha parlat?

- Deixa-ho estar... Busca que fais riure una mica que del festeig del meu fill l'hagi de saber ~~te~~ per gent de fora de casa.

- Algun xafarder, que sempre n'hi han... - inimià Joan.

- Xafarder! No la criticuis. Va ésser Carme Arnau, que va venir ahir a la tarda a veure'm.

Sabia que el nom de la seva cosina, d'aquella noia enjogonada, sis anys més jove ^{de sempre que} que Joan, era un bon argument per al ~~seu~~ noi. Li tenia una simplicitat instintiva ~~de~~ ^{matrixa} ~~sempre~~ ^{malgrat} ~~el~~ ^{no} ~~haver-hi~~ tingut la familiaritat que amb les noies Fornells, ^{unes altres cosines,} aquelles antigues companyies de llotja de llicens, que ara ja eren casades i mares de família. Amb aquestes no havia mai pogut lligar, perquè les trobava presumides i insuportables. Carme, no. Era una xicota joiosa, no for massa bonica, però atrae-

Liva.

- Què t'ha dit la Carme? - rondinà Joan.

- M'ha dit que t'han vist en molts llocs amb la noia Bertran, que ella sembla que hi fa molt bona cara, però que els seus pares no volen saber res amb tu? És veritat, tot això?

- Si, - hegué de confessar Joan, - és veritat. De totes maneres, pots estar ben tranquil, ~~que~~ Em casaré amb ~~la~~ Claudina Bertran. La coneixes, tu?

- L'he vista de lluny, alguna vegada, però no m'en recordo gaire. No anaven a Caldeses, els seus pares, fa uns quants anys? Dir-me que és tan bonica i que es ventant que està enamorada de tu.

La parisió maternal de la vídua Portabella no era massa exagerada, però ^{es basava} ~~sovint~~ en dues creences anclades: que el seu herens era un geni comercial i que "el petit" era l'home més ben plantat i irresistible de Barcelona. En aquesta imatge que es feia de Joan hi entraven, com a accessoris, les activitats literàries del noi, les seves ^{burgès} rebel·lions contra l'esperit ^{del} Portabella, adhue aquest republicanisme inquietant que ara l'empenyia a anar per aquests mons de deu fent discursos. Un home com Joan no podia deixar d'ésser estimat follament per una noia, ^(per bonica que fos i) ~~(per rica que fossin els~~ seus pares. ~~i tan bonica que fos ella~~. És veia, però, que "el petit" també estava enamorat. Aquella revelació de la vida sentimental del seu fill la impressionà una mica. Com amb el seu difunt marit, en algunes ocasions, tenia la impressió vaga que Joan es dirheia de tant en tant fora de casa, i es sentia disposada a excusar-lo, perquè era jove i irresistible. Enamorat de debò, fins al casament, ja era una altra cosa.

- I quan us casareu, doncs?

- Heu la convenció que engegui ^{a París} d'una vegada als seus pares. Ja t'ho avisaré.

- Ja m'ho penso que m'ho faràs saber. Però això de barallar-se amb els pares no està gens bé i porta males conseqüències. Recordat del teu oncle Pere...

Pobre padri! les males conseqüències que rethia la senyora Isabel en haver-se hagut d'expatriar a fer diners a Amèrica, perquè va voler-se casar amb la mimyona. No valia la pena de protestar, pensà Joan. S'aixecà de la cadira.

- Si de cas no serà pas per gust que ens barallarem. Només que ens deixin casar, i ja es poden guardar tot els seus milions, aquell parell ^{de vells} ~~de~~ orgullosos.

- Escolta, - proposà la seva mare, - potser jo podria intervenir una mica al teu favor. Conec bastant la senyora Vallmitjana, que és germana de la teva sogra. Té, ara m'ien recordo, si que venien a Celdes, els Burtan. Era el mateix any que van començar a venir-hi els Vallmitjana. Ara que no van tornar-hi. Si vols, afretaré a la senyora Vallmitjana perquè ella intervingui perquè et deixin casar amb la ^{seva neboda.} ~~seua neboda~~. Com d'ies que es diu? Ah, sí, Claudina.

- Mira, val més que no li diguis res. Ja s'aneglarà sola, la cosa. No vull que es pensin que vaig abusat al demana de ^{Claudina} ~~la noia~~ fets diners i que per això treballa p'estats cantons. Ja t'aniré explicant les coses com ~~vaig~~ vagin. T'ho prometo. Ara me n'heig d'anar, que tinc una reunió i m'esperaran.

S'aixecà per besar la seva mare.

- Té raó, No m'ien recordava. La Carme Arnau va dir-me també que et preguntés què et semblava del doctor Forcada. Diu que l'ha conegut a l'hospital. Ara s'ha fiat al cap ^{ella} ~~ella~~ d'unes infermera. ^(i va cada dia a Sant Pau) El cas és buscar-se fina. Jo li vaig dir que era molt amiguet i que em semblava que era un bon xicot.

- Ja pots pujar-hi de pens. Es un tros de pa de pens. I per què l'interessen els informes, a la Carme? ~~Projectes matrimonials, també?~~

- No ho té. No m'he pogut treure l'aigua clara. Em fa l'efecte que li fa molta gràcia el teu amic. No te n'ha parlat, ell?

- No. Luan el vegei ja l'investiré. Bé, ara m'eu vaig de debo. Si torna la Carme amb aquestes ambaixades dignes-li que em vingui a veure al despatx o que em telefoni.

Se n'anà escapant. Aquell dia mateix havia de trobar-se amb una comissió de Vilanova per tractar d'una conferència política que ell havia d'anar a donar-hi ~~de~~ l'endemà, dia de Sant Jordi, en temes de compromisos a tres pobles diferents. Sortí al carrer i se n'anà cap al Parc de Gràcia, on s'enfilà a ser Gràcia-Barcelles que baixava mig buit.

Mirià el rebolte. És clar, ja eren quarts de quatre. Per quatre travesies no valia gaire la pena d'agafar el tramvia, però aquella comissió de Vilanova devia estar-se esperant feia estona. Anava molt atabalat, feia unes setmanes. De vegades pensava que i hauria de comprar un cotxe, tot i que havia tingut sempre una mena de repugnància

a fer aquesta adquisició. Un periodista barceloní amb cotxe de propietat! Veritablement, la cosa no lligava amb l'estat general de l'economia en el gremi. Sovint

havia tingut que fingir una manca de mitjans ~~seu~~ que no coneixia, per no distingir-se i fer-se mal veure, com un intrús, entre els companys. No, no, seguiria avant a fer, i quan necessités de debo el vehicle, el manllevaria a Vila i així tindria xofre i tot. L'endemà mateix, hauria de demanar-li la seva col·laboració.

- Hauré de telefonarli per dir-li. - va pensar mentre saltava del tramvia a la cantonada del carrer de les Corts Catalanes.

Quan arribà a la redacció del diari, la comissió ja s'esperava feia estona. Aviat estigueren entesos. Volien que Portabelle els avisés a donar una conferència política.

- Feu-vos-en càrrec. Sis anys sense poder dir res del que ens fregava per dintre! - ex-
clamava un dels comissionats, un miryó que hom endevinava ~~amb~~ ^{turmentat per tot} d'aficions literàries.
Necessitem que un home de prestigi com vos vingui a dir-nos una onada d'entusiasme,
un vent de llibertat, un foc d'espiritualitat perquè els nostres conciutadans es desensonyin
i obrin els ulls a la tasca que s'els presenta...

S'ho devia haver ~~parlat~~ ^{estudiat}; li sortia bastant lliu, inflat amb una mena de retòrica pròpia
de l'època. Parlava de desensonyar la gent. L'hi era que també emprava aquelles imatges!
S'en recordà tot seguit: Lluís Baldo. Aquells darrers dies l'havia vist, ^{al lleidatà} ~~que~~ s'embarcava
en feines misterioses i delicades per lligar les forces obreres. Volia imposar la disciplina
comunista a la C. F. T. i treballava per conciliar, els sectors que estaven més distan-
ciats de l'anarquisme i que no empraven gens els anys tenebrosos del pistolisme.
Francesc Vilà, que a través de les seves amistats entre els metal·lúrgics sabia com ana-
ven les coses, dubtava que Baldo reeixís.

- ... Si volen, per presentar la cosa a les autoritats, podem dir per la conferèn-
cia com un acte cultural. Vos mateix us podeu pensar el títol que vulgueu. Però
el que volem, allò que la gent vol és que els parlem de política. Avui sou un dels
nostres millors oradors...

Tallà l'onada d'elogis i convingué en el dia i hora. Ell mateix s'ocuparia
de fer anunciar l'acte al diari. Abans, de totes maneres, ja telefonarien per posar a
d'acord en els darrers detalls.

- Sobretot, - intervingué, ja a prop de la porta, un dels delegats, que no havia dit res encara, - faci'ns una conferència ben política. La literatura, cap, només interessa a uns quants. Ara necessitem política, sobretot.

Mentre ens aixaven, Joan anaboria com una petita humiliació els mots d'aquell home gros i de mitja edat. "Uns quants" volia dir quatre simples, quatre nois tendres com aquell minyó que encarnava. Enfilant tot, els tópics ^{glopejats} ~~que~~ ~~havia~~ ~~dit~~ ~~en~~ ~~els~~ ~~diaris~~ ~~d'aquells~~ de cada dia, plens de discursos i de conferències i d'articles que semblaven discursos i conferències. Sobretot, res de literatura! I així li deien a ell, que es gloriava d'un prestigi ^{enantes com i havien de} ~~prou~~ ~~extens~~ ~~de~~ ~~literat~~. ~~Hora~~ ~~havia~~ ~~de~~ ~~(sacrificar~~ ~~tantes~~ ~~coses~~ ~~a~~ ~~la~~ ~~política~~!

Tornà cap a la redacció. A aquella hora no hi havia ~~gaires~~ ningú. L'ampla sala, acabada d'empaperar, amb la gran galeria i el pati espaiós, de casa senyora, no lligaven gens amb la taula allargada, ^{voltada} ~~de~~ cadenes velles i ~~de~~ arxius tronats. Donà un cop d'ull distret als diaris del damunt de la taula. "El miting monàrquic". Encara gosaven cridar, aquells infelços? Puntà que ~~no~~ havia de fer. Al cap d'un moment hi atinà: telefonar a Francesc per comprometre'l per demà.

El trobà, com sempre, al despatx.

- Ja saps que demà és Sant Jordi? És la festa major de Catalunya, home! Tens molta feina! Si, no. Hauries d'acompanyar amb el Wauxhall. Tinc tres conferències per la tarda i el vespre. Si, tres. No t'esveris, no és gaire lluny. Granollers, Mollet i Mataró. Tot en un glop, ja veus. Be, no vindrà pas d'una tarda. Fes festa, home. Saps que podem fer? Trobem ~~nos~~ aquesta nit a les deu a l'Ateneu i ens posarem d'acord. Va? Si, home, sí. Fins a les deu, doncs.

Encara que rondinés una mica, a Francesc li agradava seguir actes públics, posar-se en contacte amb la gent, veure com reaccionava. Ja ho sabia Joan. "Qualsersel dia es posarà a Xerron ell," pensava de vegades.

Miri el cellotge. Dos quants de cine. Encara era aviat per posar-se a treballar pel diaris. A mi, tot sol no podia fer res. Necessitava l'ambient especial de la redacció, les converses a cada cap de la taula, els telèfons que trucaven, la gent que entrava i sortia a l'hora de la feina. Què podia fer, fins a les sis? Anar al despatx, és clar, però no en tenia ganes. S'exposava a que el telèfonés el seu germà, que feia un quant temps que ~~trucava~~ trucava tot estereït i a cada moment el telefonava trucava perquè li enviés les temences. Aquella revolució, que semblava feta ^{aposta} ~~aposta~~ per entornar la casa Portabella! Jaume la somnava despert i per endavant en feia responsable el seu germà.

Almanys la seva mare no s'hi encaparrava gaire. Recordà la conversa de després del dinar. De la seva mare passà a Carme Arnau i a la seva enquesta discreta. Què hi devia haver amb Xavier? Justament feia uns ^{parell de} ~~quants~~ dies que li havia telefonat per dir-li que acabava d'instal·lar un despatx amb consultori pel carrer de Sant Antoni. I a les tardes hi era. Decidí d'anar-hi, per passar aquella estona buida i de passada xafardejar una mica en ^{l'intimitat} ~~l'interior~~ del seu amic.

Xavier tenia el despatx cap al començament del carrer d'Urgell. ~~mult avall~~. Agafà el tramvia de via estreta i es posà a la plataforma. Feia una tarda de primavera, veritablement. El tramvia passà pel davant d'una casa igual que totes les altres. Joan reconegué l'escala i el quiosc envidriat de la portera i la gàbia de l'ascensor. Feia temps que no havia estat a casa de la cunyera Gertrudis. Allí del casament de la Mercè semblava de debo. Li ha-

189
via telefonat un parell de vegades en aquells doncs quinze dies, però feia vore dos mesos que no havien sortit flegats ni s'havien trobat, fora d'una ~~pa~~ vegada al cafè.

Al baloi del pis on s'havia instal·lat Xavier hi havia una gran placa de vidre amb unes lletres grosses que deien "Doctor X. Forcada - Malalties de vens"

- Hauria estat millor d'infants ^(Pere) "Potres" la gent no ho hauria entès, qui sap.

Pujà l'escala fins al principal i trucà a la porta. Hi havia dues ~~altres~~ visites que s'esperaven. Una vena d'uns vint o nou anys, amb unes trenes molt llargues, que ja s'havia cansat de mirar revistes, seia al costat de la seva mare. Una parella, en un recó, xiuxiejava i feien festes a un infant nedit que la dona tenia al braç.

Juan s'havia fet amencias per la infermera.

- Digui-li que ja m'esperaré que acabi.

S'anegué a la sala d'espera. De tant en tant ja li agradava seure i barrejar-se amb la gent en un d'aquells llocs on què es foren al viure els tics i les preocupacions de cadascú.

No ^{es} sentia ^{amb} gaires ~~socials~~ ^{socials} plots d'observador, i potser per això no havia pogut mai tirar endavant aquella novel·la que tenia començada feia tant de temps. Però les sales d'espera de metges i de dentistes (com, en un altre sentit, però també ben interessants, els menjadors de les cases de prostitució barcelonines, que un ~~est~~ ^{temps} va frequentar amb certa assiduitat) li permetien de submergir-se en un bany d'humanitat sobent i tanada, de veure de le vore la for i l'esperança i la cobajansa, tot de sentiments primaris que fan de ~~for~~ ^{façil} renouar.

S'obrí la porta del fons i sortí Xavier. Saludà amb un somriure el seu amic i feu entrar al despatx "el primer". El primer era el matrimoni xiuxiegador del recó.

- Qui, qui li passa a aquest nen tan bufó!

No feia pas comèdia, prou que es veia. Sentia de debò un interès per aquells comets malalts que se li apopaven per demanar-li una gràcia de salut. D'els mirava amb ulls encoratjats, disposat a abocar-se de ple en el cas que se li presentava i a batre's honestament, amb tota fe, amb la malaltia. Prou senti, com altres vegades, una mica d'enveja del suau amic.

- Quina sort que tés, aquest xicot! Es cepas de guarir tot aquets malalts i de fer-se ric i tot, encara que no en tingui cap ganes!

Si, Xavier era felix fent la seva feina, prou que es veia. No havia de deformar-se en tot de matissos contradictoris, com ell, que no arribava a ésser advocat, ni escriptor, ni periodista, ni polític. Què era, fet i fet? Què volia ésser? Segurament, per demerit de tot, escriptor. Però la política feia lluir els seus mirallets seductors. Inspiració, sentiment, facultats crítiques, contrastos de les imatges i ambició del pensament, tot se n'anava ara en oratoria, en eloqüència.

- Però així és una cosa transitoria, -va esforçar-se a creure.- L'eloqüència no se'n pot pas menjar viure. Jo soc un escriptor i un dia o altre ho demostrare' amb obres importants.

Juan Xavier el rebí ^{Postabella} va poder-se contenir que, tal com creia, ~~era~~ el seu amic era felix.

- Ja has vut? Fa només quinze dies que tinc obert el despatx. I cada dia ve més gent.

- Si, noi, et felicito. Estás ben instal. lat. ~~amb~~.

Xavier es tornà vell. La instal·lació del despatx i del saló de consulta l'havien fet als seus pares. Ell volia pagar-se-la de la seva butxaca, com boqui, però li calgué transigir. Així ~~no pensava~~ ^{en el fons} ho considerava ~~com~~ una claudicació dels seus principis.

- Estic molt content que hegis vingut. Ja se' que tens molta feina, que ets l'orador més sollicitat del partit. Vaig llegir els teus discursos al diari.

- Si, ara em trobo que heig de fer de polític i gairebé no puc fer d'escriptor. De vegades em sembla que faig una traïció al meu país mateix, que no el serveixo com caldria.

- Què té que veure, una cosa amb l'altra? Tu tens una vocació política, l'has tinguda sempre, al costat de la teva vocació literària, i fas bé de donar-li sortida - ara que n'hi ha ocasió.

Parlaren un moment de la situació política. Hi haurien eleccions o no? L'indult dels presos de Gurrea era encara un tema fresc. De mica en mica semblava que la normalitat es restablís. De política passaren a parlar de cinema.

- Has vist "El Desfile del Amor", suposo? - preguntà Xavier.

- És clar. No seria pas l'únic barceloní que no l'hagués vist.

- I què, encara et, enemic del sonor?

(des dels llunyans dijous del Kusaal.)

Evocaren moments felicitats del cinema mut, *(Era difícil que en la seva nova forma d'expressió el cinema pogués aconseguir aquella perfecció tècnica, aquella força d'expressió de les seves imatges.)* Parlaren després de les entrades del dinabte de glòria. Xavier era fidel a la tradició familiar i no oblidava d'anar a veure totes les obres de teatre català.

- Aquest Sagana! Quina fecunditat! Et capes ell cal de fer veure tot el teatre. No m'he vist "El cas del senyor Palau". Vaig anar hi, amb els de casa a diumenge a la nit. Dic que "Gardenia" està tan bé, una obra forta, és clar.

Juan tencia la conversa.

- Saps qui m'ha parlat de tu l'altre dia? Una cosina meua, la Carme Arnau. Dic que està d'infermera al teu servei de Sant Pau.

Xavier tornà a posar-se vermell. Juan havia vist al seu amic ja havia pensat en aquella parentiu, que li feia de pretext per evocar altre vegada, per centèsima vegada després d'haverla vista al matí, aquella noia que l'havia impressionat tant des del primer dia de conèixer-la.

- Sí, és molt simpàtica. I intel·ligent. Una auxiliar molt bona. Estime molt les criatures.

192 / res. molt treballadora, també.

- Em sembla que tu li has fet una gran impressió.

~~Altra vegada~~ Xavier es ruboritzà una altra vegada. Sense saber com, es sentí ell mateix com deia, amb una veu tota greu i tremolosa.

- Jo me l'estimo molt. Avui li he dit. ^{ella} Sí, vol, em casarem de seguida.

Joan s'alçà, una mica sorprès. La confiança de Forcada el commogué.

- Bé, noi, que sigui l'embarbony! Has triat bé. La Carme és una gran xicota, i estic segur que ja t'estimarà de debò. Ja em fareu padri de bodes. - Mira el rellotge. - Ue, que és tard!

M'heu vaig d'iparat cap a la redacció.

- No ho diguis a ningú, així que t'he dit - demana el seu amic amb timidesa.

- És clar que no! Però ja venis com tot i'aneclaré de seguida.

Li estrenyí la mà i a vianà escales avall.

La tarda li passà molt de pressa. Al vespre es trobà amb Vilà després de sopar.

- Saps què? En Forcada està enamorat. Es vol casar amb una crixa nova, amb la Carme Arnau. Ja la coneixes, tu.

Malgrat la ~~promessa~~ ^{promesa}, no se n'havia sabut entrar. Tenir notícia i no donar. Les el feia patir massa. "Mala condició per a conspirar," pensava de vegades.

La qüestió del cotxe per l'endemà quedà sulletjada així. Francesc es deixà convèncer per l'allau d'arguments del seu amic. Adhuc el gros sacrifici de fer festa, que era tan dolorós per a l'esperit ordenat i metiàtic de l'enginyer, fou ofert a Sant Jordi.

- Anem a la Plaça de Sant Jaume? Hi ha un concert de Sardanes per la Banda Municipal, per celebrar la revetlla de Sant Jordi. Toquen "Juny" i "El Cavaller Enamorat".

Carer de Canuda avall, per la Plaça Santa Anna i el carer dels Arcs, se'n hi anaren. Francesc trobava el goig de sempre en aquelles excursions per la Barcelona vella. De nit,

malgrat el farat resplendent, la poèria i l'ombra misteriosa del fanet s'anapaven encara més fort en aquelles pedres daurades, desaven gegants al mig de cada fona de la Plaça Nova, feien més melicioses les ganxotes de les gargoles de la Sra i més severes les parets del Palau de la Generalitat.

Descobocaren a la Plaça de Sant Jaume. A l'Ajuntament ^(hi havia la Diputació) hi havia llumineries i domes-
los que penjaven i tot de personalitat ocupaven els balcons. Una gentada espessa ^{remorosa} i ~~antiquada~~
disposada a aplaudir, atapeïa la plaça, a l'entorn de l'emporium dels músics. De mica
en mica, Joan i Francesc arribaren fins al davant mateix de ^{la} Casa de la Vila.

- Vols que entrem? Amb el ^{meu} carnet de periodista ens deixaran passar a tots dos.

- No, ni tant més estar entre la gent.

La tenora vibrava, llançant els llargs enmig de l'acompanyament de tots els altres instru-
ments. La lardana es transformava en un flaut, en un binnel de fua, en una afirmació
de fe. La gent aplaudia amb furia.

Al final de la primera part, hi hagué un moviment que conegué la multitud. ^{anunciava} ~~Hortigueras~~
el balcó central i un nom corria de boca en boca entre la gent més pròxima a l'Ajuntament.

- Quisón? L'Alcalde, no? I aquell altre?

Sonà un esclat d'aplaudiments. El senyor del balcó començà a parlar.

- Barcelonenses, catalanes...

Hi hagué unes quantes protestes.

- Que parli en català! L'Alcalde de Barcelona ha de parlar en català!

- No, és l'Alcalde. És l'Alba.

Des de dalt del balcó rodolaven damunt la plaça les freres / olonnes, els tòpics infel-

lible... "La soberania nacional, las ciencias liberales".

- ¡Qual que aquell amic nostre madrileny, oi? - comenta Joan.

- Sí, però que aquell no s'ha parat sis anys ^{patint a l'Hotel} a Merrice, com aquest, ni ha estat un "ministre corrompido", que deia el pobre Primo.

La gent aplaudia, entusiasmada i generosa. Dalt del balcó, la barba negra i retallada del polític s'estarrufava de goig. La lluna plena, damunt dels terrats i més enllà de les lluminàries, preparava el camí triomfal, la blanca avinguda màgica per on arribaria el cavall de tant ferdiant el seu genet miraculós. Joan s'apunta la imatge per engegar-la l'endemà a les seves tres conferències. A totes tres.

5. - Francesc i els obrers

... bien que l'objet de la hardiesse soit la difficulté, de laquelle suit ordinairement la crainte ou même le désespoir, en sorte que c'est dans les affaires les plus dangereuses et les plus désespérées qu'on emploie le plus d'hardiesse et de courage, il est besoin néanmoins qu'on espère ou même qu'on soit assuré que la fin qu'on se propose réussira pour s'opposer avec vigueur aux difficultés qu'on rencontre...

Descartes - Les Passions de l'âme. Art. 173.

Francesc Vilà havia tingut sempre unes amistats que haurien escandalitzat els seus companys del Consell d'Administració de la Societat de Construccions Metabliques, si les haguerim conegut. Aquells darrers mesos, que la feina no era tan aclaparadora com feia un quant temps, i que altres preocupacions extra-industrials tenien absorbit l'enginyer, els seus contactes amb aquestes amistats havien adquirit una intensitat encara més gran. ^{tenir un relleu públic, com la de} ~~seu sortit en una primera plaça, com~~ Portabella, l'activitat política de Francesc havia estat ~~seu~~ important.

L'origen d'aquelles coneixences, de les quals amb prou feines si el mateix enginyer parlava

Vilà havia tingut esment, estava en els Ateneus populars ^{en} amb els quals ^{Francesc} trobava, en els temps de la Dictadura, una eixida al seu desig d'actuar en contacte amb els obrers. Al Polytechnicum com a l'Enciclopèdic, l'enginyer havia donat cursos de matemàtiques i conferències sobre temes tècnics de construcció, i el seu ajunt no havia mai mancat als projectes que elaboraven els dirigents d'aquelles cases. Allà havia conegut molta gent que refugiava l' seva inacció en el ream sindical i polític ^{en} amb les activitats culturals prop del poble. Vells treballadors que no s'avençaven de completar-se la cultura insuficient d'un ~~personatge~~ pas de passada per les escoles primàries; professors que no volien claudicar davant de les imposicions del dictador; i estimaven més que les càtedres oficials la lliure tribuna que els posava en mig del poble, amb més autoritat i eficàcia; lluitadors dels anys més durs de la guerra social, que transportaven a un altre pla l' seues experiències i l' seues ambicions de millorar l'estat de la classe a la qual pertanyien. Literatura, música, teatre, ciència, tot era l' se i necessari per a aquelles intel·ligències àvids, per a l' ^{a l'} aquell afany de superació que omplia les aules ^{d'aquells} dels vastos pisos del carrer més alt de Sant Pere i del carrer del Carme.

Quina diferència hi havia entre aquells estudiants seriosos, obstinats, convencuts de la necessitat d'aprendre i de rescabalar-se dels anys de retard, i les colles de ninys i amics de la gatzara que Francesc havia trobat a la Universitat, en el seu breu pas pel vell casalot! La mateixa que entre els professors d'aquells centres improvisats de cultura i els "càtedres" mandrosos i ~~seus~~ autinoris de l' Institut, no més preocupats per l'escalafó i pels llibres de text que obligarien a comprar als alumnes.

En la seva freqüentació activa dels Ateneus, Vilà havia arribat a fer oblidar el seu caràcter nefand de burgès. En dir que no ho era, en el sentit estret del mot. Director d'una

empresa, un tècnic, al capdavant. De vegades, però, es trobava amb un dels seus deixebles que entrava a treballar a les seves ordres i sentia una mena de rubor en pensar que aquell xicot el consideraria, des d'aleshores, com el burgès, i no com un professor i un amic, company en les mateixes lluites.

^{En} Tots els anys de la Dictadura, afortunadament, no hi havien hagut conflictes socials. Francesc havia tingut punt de conservar tots els avantatges adquirits pels obrers, de dur a la pràctica ^{algunes de} les millors socials que havia pogut admirar en els països que havia visitat. Com que, mentrestant, es guanyaven diners, els accionistes de la societat no hi havien tingut res a dir, sobretot perquè l'autoritat del vell senyor Vilà havia sempre estat al costat d'aquesta política del seu fill. Tot aquell any, en canvi, hi havien canyals clars d'inquietud. Francesc els registrava sense voler. Eren natisos en l'actitud dels obrers, una reserva que creixia en les converses amb ^{altres} els enginyers, una manera més cerimònica d'acollir-lo quan arribava a les obres per veure com marxava la feina. S'el miraven ^{exclusivament} (com al burgès) amb la barreja d'enveja, d'odi i de respecte que aquest mot comportava. Se n'havia plenyut alguna vegada, discretament, a Ricard Fornells, amb el qual tenia una confiança que sabia que ell no traïria mai, ni que fos amb la seva insinceritat.

- Vos ho deuen saber, Fornells. Què els passa? No estan contents de les condicions del treball? Volen millors?

- Ja veureu, els sindicats es reorganitzen. Tots hi entren, poc a poc. I com a conseqüència, l'esperit de protesta creix, encara que no sapiguem ^{ben bé} contra què. El primer que en rep els esquitxos és el burgès, ja se sap de sempre.

- ~~Ben~~ Contra mi no poden pas dir res. Bé deuen saber que sempre els he defensat davant del Consell d'Administració, que soc un amic sincer d'ells, un d'ells, com vos mateix.

197

- Jo mateix! No m'hi consideren pas, ^{tampoc} a mi, com un d'ells. Una vegada que, ^{en un to} amb ~~força~~ ^{força} ~~força~~, però amb les mateixes ^{paraules} que ells utilitzen, amb algun senec i tot, ~~de~~ deia a uns quants ^{deus} (que i'havien d'enfonsar per acabar aquella casa del caner de Muntaner, saben què em van contestar? "No hay peor cuna que la de la misma madre", així, en castellà i tot. Molt de temps m'han dit "la cuna". M'ho ha ^{explicat} ~~dit~~ el meu pare, que es molesta a prendre la meua defensa quan m'ataquen. En consideren ~~com~~ una mena de traïdor, que m'he evadit de la meua dansa per passar a fer d'escòla d'arrin dels rics. Vos, al capdavant, ^{pensen que ja} heu nascut per monar, ^{que} heu estat criat per ^a això. Jo, en canvi, m'he enfilat pels meus ^{propis} esforços a aquest lloc. Molt, companys no m'ho perdonarau mai.

Fornells deia aquestes coses sense posar-li gaire amargor. Ferà unes constatacions, simplement. Els seus trenta vuit anys magníficament equilibrats li donaven una serenitat que res no alterava. Les seves faccions ^{castelludes} ~~energiques~~, de totes maneres, acreditaven que no es deixaria pas imposar per les maladures ni per les envejies. Tenia una posició, se l'havia guanyada a fols, i no hi renunciaria. Tampoc no volia, renunciaria, tanmateix, a la seva llibertat de pensament, als ideals que havia defensat sempre. Havia passat, de molt jove per l'anarquisme barceloní i el coneixia prou bé. Ara era ^{un} ~~simplement~~ socialista convençut.

- És clar, si a vos no us volem considerar com un dels seus, menys voldrem amb mi. ^{Tot plegat} ~~És~~ és desesperador. Com podrem tirar endavant l'obra que hem de realitzar, com podrem alliberar el país d'un sistema polític opressor si comencem per dividir-nos en castes irreconciliables?

Fornells i'havia aroniat d'infatllés. Les coses eren tal com eren. Així i tot, deixaven forsa possibilitat de fer una obra positiva. Encara que el proletariat tingues aquella hostilitat ins-

tintiva envers la burgesia, si aquesta empresa una obra d'alliberació, ^{que} ~~per~~ seguiria.

- Deixen estar les dificultats i els entrebans. Quan hom està convençut de la justícia d'una causa, cal tirar-la endavant, encara que l'èxit no en sigui segur. Una vegada vaig llegir una frase històrica, que em penso que era la divisa de Guillem d'Orange, i que em va impressionar molt: "No cal pas esperar per emprendre, ni recisar per perseverar". Amb esperança o no, allò que cal és treballar, realitzar una obra.

Si, era aquell sentiment el que calia conservar. Fornells tenia raó. Malgrat la fèdora d'alguns dels seus treballadors, malgrat les abusions que sovint s'escapaven a alguns dels seus vells amics obreristes i revolucionaris, malgrat la inquietud creixent de la gent del Consell d'Administració, Francesc seguia els seus treballs. Tenia converses seguides amb algun dels caps del nou sindicalisme. Després dels anys de persecució, de l'existència subterrània, ^{ara} semblava que les lliçons del passat serien aprofitades i que hom volia defugir de ^{de nou} la violència que havia conduït a la caiguda de l'home practurada de l'any 1919 al 23. Francesc havia parlat amb Pertanaya, amb Peiró, amb ~~altres~~ ~~d'aquells~~ homes que ara duïen el pondol de la C. G. T. Els trobava una mica recoloros del que podia passar, dividits entre l'esperança i la por. Creien en la possibilitat d'un retorn a la dictadura.

- Per nosaltres ~~el perill~~ ^{l'èrenia} no era pas tant Primo de Rivera com el seu company Anido. La ho sabem. I hi ha molta gent, potser el rei mateix, que tenen posada llur esperança en don ~~Severiano~~ Severiano. Davant d'aquest perill, els treballadors ens redressarem amb totes les nostres forces.

- Per això mateix us demanem de col·laborar amb nosaltres, que tenim els mateixos motius per temer el retorn de la dictadura. Entre tots hem de fer ho impossible per sempre més, hem d'enfonsar el règim. Si algun sector ha de centir-se republicà, és el vot, que és el

que més ha sofert tota la Monarquia. Penseu en Montjuïc...

Ell ja veia, ~~per~~ que aquells homes estaven convergents. La religió de l'apoliticisme, que havia estat l'ortodòxia infal·lible dels homes del sindicat Unité d'Ençà de la seva fundació, no era pas prou, aquell any 1930, per ennuviar la fe dels treballadors.

- Primo de Rivera també ^(ho era) d'apolític, i ja ~~ho~~ varen veure ^{els resultats} - insistia Vila prop dels seus amics sindicalistes. - I vosaltres, encara que us ho cregueu, no heu estat pas sempre uns deixebles fidels d'aquesta doctrina. L'any 1917 no eren pas apolític, quan feien una vaga revolucionària per bombar el règim, i anaven junts amb els socialistes, i amb els republicans. I la vaga de la Canadenca, no era una vaga amb unes enormes possibilitats polítiques? No heguéu estat assassinat el Noi del Suro?

Francesc topava amb la vella ideologia anarquista, amb els tòpics de sempre, que ^{apunten} ~~tenien~~ ^{plana} ~~del~~ dels raonaments intel·ligents dels seus amics. Desconfiaven dels polítics burgesos, de la mateixa manera que es malparaven dels que volien crear un partit obrer revolucionari. Ni comunistes ni socialistes no els semblaven pas més dignes d'estima que els republicans.

- Jo he estat a Rússia, en el paradís comunista, fent de treballador, no pas com a visitant privilegiat. He viscut tot allò, i ja us ho regalo. Ni estimo més, mil vegades més, viure aquí, que almenys tenir l'esperança de millorar-ho tot amb un gran treball. Allà ja no hi ha res a fer, - es complavia a ^{repetir} ~~comptar~~ un sindicalista, que parlava ^{el català} amb ~~un~~ accent castellà, heretat dels seus pares aragonesos.

- Sabem allò que aconseguir, amb aquesta posició vostra? ^(- insistia Vila. -) Que el primer bandereta que es presentà amb uns quants crits i una bandera flamejant se us endués al seu darrera. Sempre feu de carn de canó, bona feua a l'actuació dels agents provocadors. Per

200 / corden-vos de Leroux i de l'any nou. Que en van dur gaires, de lerouxistes, a Montjuïc?

En el fons de totes les resistències i les reserves dels seus interlocutors, més poderoses que les mateixes raons tradicionals de l'leu apoliticisme, hi havia la por de perdre tot l'ascendent que tenien sobre les masses obreres. Aquells homes representaven un pensament i una acció honesta i ben intencionada. Però a l'ombra, esperant un moment per intervenir i denunciar-los com a traidors, hi havia els descontents de sempre, els eterns protestataris, que com a suprem argument adduïen la força de les pistoles i de les bombes. No podien pas exposar-se a aquells atacs. ^{No hegué, entat aquesta por!} Sabien que Francesc i els seus tenien raó, que sense l'leu concurs no podrien fer ^{mai} res, i hi haurien col·laborat més de gust que amb els maiteixos que, com Lluís Baldó i els tècnics de la revolució que hi havia al Bloc, o com els savians de la Unió Socialista v'lien apoderar-se de les masses obreres catalanes.

L'obrer català! Francesc ^(s'emocionava, gairebé) sentint com aquells vells lluitadors, que havien conegut totes les persecucions, que havien escapat a les pitjors dels assassinis del Sindicat Lliure i als executors ^(Bravo Portillo i de) del Arlegui, que coneixien la humilitat de les cel·les de tots els penals i de totes les presons peninsulars, que havien fet a peu, ~~darrera de la Guàrdia Civil~~ dels cavalls grans i llunts de la Guàrdia Civil, en les nits fredes de l'hivern, totes les carreteres d'Espanya, en "conducció ordinària", que no havien pogut mai gaudir de la tranquil·litat de la llar ni de les joies del treball ~~seus~~ entrebanes, coincidien, en l'leus elogis dels treballadors catalans, amb els mots i els conceptes del seu pare, el vell botiguer barceloní, ^{que es proclamava sempre} liberal i republicà, ~~dir~~ he la tradició dels vells ~~liberals~~ federalistes.

Ara, a despit dels revolts del canie, de les reaccions que encara assajaven els vells

polític monàrquic, la República venia. La República Federal, és clar, amb tot el que ella representava de llibertat per tothom, de lliure convivència dels homes i dels pobles. Dintre l'ambient de la ciutat, dintre els mateixos incidents personalistes de la política dels pobles, hi havia aquest conveniment i aquesta voluntat. I tot servia per manifestarla. Una festa a Montjuïc, com aquella gran solemnitat dels Carfons de Catalunya que premen posen al Palau Nacional, o una ~~festa~~ acte tradicional com la ^{o la} processó del Corpus. ~~de~~

Diada de Sant Jordi. Arribaven del presidí els condemnats pel complot de Gornaf i tornaven de l'exili alguns polítics, i el poble es llançava a rebre'ls, ~~feia~~ ^{feia} de llur apoteosi un símbol. El vell règim es batia en retirada, però concessions parcials que traïen la seva feblesa i no satisfien els seus adversaris. A Madrid l'agitació republicana creixia amb grans onades passionals que sortien de la llar remorosa de converses de l'Ateneu. Hom anunciava decisions i aquell estiu marcaria indubtablement un tombant decisiu en la política republicana.

Francesc Vilà

Amb Lluís Baldó ^{amb} ^{també} ~~es veia~~ ^{forment} ~~també~~. Els comunistes que formaven el seu partit havien aprofitat les lliçons de Rússia, tot i estar-ne separats en la disciplina. Eren catalanistes i no s'estaven de proclamar-ho a cada moment.

- M'he instal·lat a Barcelona, - explicava a Vilà amb el seu accent lleidatà, - perquè el partit ho ha volgut. El partit ha decidit de fer una campanya molt intensa a ~~profes~~ totes les entitats obreres, començant per les que siguin més propícies ^{és} ~~per~~ ^{per} ~~influïdes~~ per la nostra propaganda. A Lleida ja estem prou anclats. - Sonreïa amb una mica d'ironia. - Ja veus que t'explico detalls íntims de la línia del partit.

Per a Francesc aquella manera de parlar era nova. Baldó parlava del partit omplint l'en la boca, fasant-lo fel damunt de tot, com una divinitat misteriosa i omnipotent,

els dictats de la qual calia acatar, encara que anessin contra els interessos personals.

- No has llegit el llibre de Curzio Malaparte, aquell feixista italià que explica la tècnica del cop d'estat? Hi trobaràs detallat el mecanisme de totes les revolucions modernes, el que han utilitzat Lenin i Trotsky Trotskiy de la mateixa manera que Mussolini. El ^{són uns infelisos que viuen al segle passat i} anarquistes ^{ver} pensen que es un afer de barricades, de bombes tirades a la Galatà i de caçar a una cantonada el butxi de Barcelona. Tenen cinquanta mil adherents i d'aquí a dos mesos en tindran cent mil, però això no vol dir res, perquè la revolució no es fa ^{pas} amb nombres, sinó amb cervells.

- Si, ja ho sé, les famoses cèl·lules, que tenen llur treball assignat amb una precisió matemàtica. Dos homes units per una disciplina de ferro ^{en} dominaran sempre en centners que cada un tingi bel seu cap. Els anarquistes també tenen els seus grups d'acció.

- Els "específicos", que en diuen ells! Molt bonics, amb noms romàntics, com aquell quella anys hi havia, que es deia "Los Hijos de Puta". Bons per declarar una vaga, per coaccionar un pobre esquiol i per deixar-se en una cantonada un confident. ~~He~~ ~~el compte~~ i atura el compte. Les cèl·lules ^{són una} ~~són~~ cosa diferent. Convercern per no ésser anarquistes i per creure, portant, que algú ha de manar.

- L'ú és aquell "algú"?

- Aquell que designi el partit. El que manar sempre és el partit.

- Sempre el partit! Això ho hem copiat dels ~~comunistes~~ russos. Sort hem tingut de l'èxit dels films soviètics, que us ho ajudat a crear un snobisme ~~esta~~ comunista entre els nois de casa bona, perquè si no...!

Baldó sonreïa, amb ~~la mateixa~~ ^{la} ironia de sempre. L'ú parlava dels nois de casa bona!

- Abans es feien catalanistes i dient això ja n'hi havia prou. Hi va haver un temps

203 / que eren anarquistes i tot. Ja veis, fins els nois de cara bona, com tu dius, segueixen els corrents del temps. Els burgesos són republicans; no els espanta la revolució. Els fills de pis es tornen comunistes. I que et costi que nosaltres en ^{de debò} som més i tot que els quatre ^{banans} ~~simplex~~ que la III Internacional monté per dirigir a Espanya la puresa de l'ortodòxia comunista, i que no s'han sabut aprofitar per res de la dictadura per fer feina.

Francesc Vilà anava, infatigable, d'un sector de l'obrerisme a l'altre, per aconseguir la feina que s'havia imposat. De vegades s'atreava a considerar, amb una mica d'inquietud, la seva posició personal. No riscava de caure en una confusió d'ideals i d'objectius concrets? Què volia ell, per què s'havia imposat aquella tasca? Creia en una revolució política, que tindria per ella mateixa, com les del 1789 o la del 1830, efectes immediats d'avans social i d'augment de la llibertat humana? O bé acceptava, ni que fos a contracor, les teories de Baldo o les dels sindicalistes, i col·laborava sense saber-ho a una revolució social que destruiria aquella classe burgesa, a la qual ell pertanyia i amb la qual, malgrat tot, es sentia tan lligat?

Tenia una necessitat intel·lectual d'acabar les seves idees, de precisar els conceptes que donaven forma a la seva conducta. No era com Joan ^{Portabella} que es deixava endur per la màgia de les paraules i barrejava la poesia lírica amb la política, les imatges amb els programes de govern. Les abstraccions no el feien felis. I, no obstant, ^{veia que} ~~(només)~~ a base d'una abstracció ~~que~~ totes les seves activitats s'ordenaven. A base d'una paraula màgica que ho explicava tot: Llibertat. Era per conquerir la llibertat que lluitava, i aquesta hauria de resoldre-ho tot.

Darrera d'aquest simple mot, per tant, ^{devia haver-hi per força} ~~hi havia d'haver~~ ^{com a} molta cosa. ~~La~~ ^{com a} paraula, únicament, no era prou, encara que, per ella sola, ja tingués la bella ordenació d'un

temple que. (Home de xifres i de fórmules concretes, que establissin amb exactitud els termes d'un problema o els elements d'una composició, ~~trobar~~ Trobava que, en introduir-se en el camp de la política, ni els nombres ni les representacions precises el satisfien. El mot de llibertat, amb la seva bella sonoritat, anava associat per ell amb tot de sensacions ^{gens} ~~precises~~ però incomparables. La de sentir-se, al cim de Malagalls, sense cap lligam ni cap separació del cel que el cobria i de la terra que el sustentava, mentre els seus ulls s'anadollaven de la visió de la serralada i de les ~~seves~~ planes que la voltaven. La de trobar-se, en una platja deserta, en un mati assolat d'hivern, enfrontat amb la blava immensitat del mar només interrompuda pel filet indecis de l'horitzó, i de nedar ^{aigua} ~~en~~ enllà, segur dels seus muscles i després de tota trassa. La de llenguar-se per una carretera en un congost i sortir a la plena claror d'un planell, protegit pel vent, mentre els arbres fanen rabents de cada costat del cotxe. Per ell, la llibertat era una idea que estava lligada d'una manera indefallent a una altra, ^{a la idea de} Catalunya. Perquè havia après als ~~set~~ dinet anys a estimar el paisatge de la seva terra i havia lligat aquest amor amb el que ja sentia per la ciutat i pels homes que hi vivien, volia que aquesta terra i aquests homes aconseguissin una plenitud de vida que havia de donar-los tota la mesura de la seva força.

-El problema de Catalunya, tots els problemes de Catalunya, - havia sentit dir al seu pare més d'una vegada, - només és un problema de llibertat.

Era així. ^{N'hi havia prou amb això.} Llibertat per governar-se i donar-se les lleis adequades a la seva personalitat. Llibertat perquè l'idioma català aconseguís la perfecció i el total desenvolupament que els segles de decadència política li havien privat d'apollir. Llibertat perquè l'esperit català donés tot el que tenia a dintre, perquè creés els seus genis i

205 / els seus sants i els seus herois, com en els temps gloriosos de Ramon Llull i de Pere el Gran. Llibertat per viure i per estimar, per crear i per gaudir d'allò que hom crea, per treballar de costat amb els altres pobles, per establir el millor règim del món, la justícia més perfecta, la cultura més eficaç, per educar els homes com a homes i posar llur dignitat humana en el primer rengle de les noves valors sagrades...

- Tu i alguns com tu volen això, ja ho sé, - contestava Baldo, quan Francesc li explicava, en termes sobris, el seu concepte de la Llibertat. - Una revolució a base dels "principis immortals", que diuen a Franco, amb declaració solemne dels drets de l'home i del ciutadà, amb la dea Raó a dalt de l'altar i tothom arant a ducli flors, com feia ~~Robespierre~~ Robespierre amb el seu Ter Suprem, abans d'anar a ordenar una bona extorsinada de "ci-devants". Així de l'extorsinada, confessa-ho, més aviat es fa nosa, però en una petita dosi i a base de casos ben triats, encara es hi arindrà.

Els que pensen així)
Són pocs, de totes maneres. La major part dels republicans d'ara, que s'omien una revolució, volen un canvi, pel sol gust de canviar el nom, de fer gatzara o bé no-més per aprofitar-se'n ells mateixos. En això vosaltres, els idealistes dels "prin-cipis immortals", encara que siguin pocs, tindreu més influència, ~~per~~ ~~els~~ us ser-viran com a mana ~~±~~ per a manobrar. La vostra hora, de totes maneres, serà ben curta. Del 1789 ençà ha plogut molt. El model actual no és per ~~Bonaparte~~ ~~mirabeau~~ Mirabeau, ni Danton, ni tan sols l'incorruptible Robespierre, sinó Lenin.

- Si, l'incorruptible mòmnia de Lenin, posada en la seva urna de vidre com el cos de Sant Narcís a la catedral de Girona. Han format dotze anys, ^(d'aquell octubre negre) i el model no ha fet gaires adeptes, em penso. Mentres que els principis immortals

que a tu et fan tanta gràcia, i en els quals he' haviés cregut un temps, són la norma de vida de totes les societats avançades a Europa i a Amèrica. Això, malgrat les dictadures i les caricatures de dictadura. Estem en un país que encara no ha conegut aquesta norma de vida i em penso que ja és l'hora que l'aconsegueixi. Potser el programa no és gaire ambiciós, però a mi em sembla que ja tenim feina per prou estona.

- Tampoc no havia estat aplicat a Rússia, aquesta perfecta norma de vida que a tu et sembla perfecta i que per nosaltres només és l'aspecte extern de la dominació de la burgesia capitalista. I de cop es van situar en un altre repla de l'evolució social, en el comunisme. Qui sap si aquí passarà igual? En tot cas, ja ho saps ^{de totes maneres.} el pertut treballa i treballarà per què sigui així. Estigueu tranquil. Però reconeixem que només tenim un paper de col·laboradors i que, malgrat tota la força del proletariat, és la burgesia que aquesta vegada haurà de dur la direcció de tot el sarau.

Un dia d'agost anirà, al capdavall, la notícia del Pacte de Sant Sebastià. Francesc i Joan havien treballat molt per a aconseguir aquella primera manifestació pública de la unitat d'acció i de pensament de les forces revolucionàries. Catalunya havia estat present a la reunió i les seves reivindicacions nacionals eren acceptades solemnement per tots els que havien de fer viable la Segona República Espanyola. Encara que haguessin esperat aquell esdeveniment i que n'haguessin seguit de molt a la vora els preparatius, els dos amics no sabien estar-se de sentir una barreja d'orgull i d'orgull ^{fer-se públics} en saber els resultats de l'entrevista dels delegats del republicanisme.

- Comença a treure fruit el nostre treball d'aquests mesos. Aviat caldrà passar a l'acció! - exclamà Portabella.

- Sí, he rebut una carta de Villketa, tota ~~plena~~ ^{degotant de} satisfacció, en què em recorda aquella entrevista del meu derrotat i em diu "el amigo Portabella ya no ^{tendria} ~~debe~~ ^{debe} tener aquellos ^{puriosos} recelos sobre el unitarismo de los republicanos españoles". Què et sembla?

- Mel i mató, com sempre. Que sigui de debò i que duri! No és això?

- Això mateix.

- Una altra cosa. No t'ha fet saber Xavier que es casa?

- M'ho va mig insinuar la setmana passada. ~~Si~~ E, ^{amb} aquella cosina tua, oi?

- Sí, el casament serà per l'octubre. - Sospirà: - Jo pogués dir el mateix!

- Què, no quixen les coses? Encara no s'entenen els roques?

- No hi ha res a fer, per ara. Sort que la revolució ho acabarà tot!

6. - Un casament

Forcada duia al matrimoni un feix d'illusions que, prou que ho sabia ell, no era gens freqüent de trobar en un xicot de vint-i-vuit anys. La seva topada amb Canne havia estat per ell la revelació d'un món desconegut, del qual ^{sospitava} ~~sabia~~ l'existència i que àdhuc havia cregut descobrir en escassos moments, i que ara se li revelava encara més ple de delícies que no s'havia imaginat. En haver vist la noia i parlar-li, havia comprès de cop allò que era l'amor. Només n'havia tingut un vague presentiment, molts anys ençà, quan va conèixer Isabel Cat-

llar. Després de la mort de la reina de Vilà, el seu record havia romàs viu, com una llàntia tremolosa, en un resó del seu esperit. La imatge, foc a foc, i es varia, es sublima-
 va amb altres aportacions. Una visita a un museu, un concert, una lectura, ni alte-
 raven insensiblement les línies, idealitzaven l'oval de la cara, arrodonien el cos o el
 feien apar en una angèlica ingravidesa. El record es cobria de totes les emocions sensuels
 que el visitaven, de totes les vibracions que despertaven un resó a dintre seu. Davant
 d'aquell pobre retrat de l'any 1917, que havia fixat amb la mesquina fidelitat de la
 màquina les faccions de la noia, ell ja havia vist que la ~~seua~~ imatge que ell en conservava
 a dintre de l'esperit era molt superior. Hagué de reconèixer, tanmateix, que aquesta
 imatge tenia molt poca cura a veure amb aquell cos exprimatxal que havia estat posat
 en una caixa blanca i encauat en un d'aquells horribles nínxols del Cementiri Nou,
 sota el cel gris d'un mati d'hivern.

Ombra o il·lusió, tant se valia, el record d'Isabel l'havia mantingut en un
 estrany estat d'esperit, fens en l'espera de l'amor; desdenyós de totes les seves abundo-
 ses falsificacions. Ara ja sabrà que aquell sentiment meravellós existia; que un dia o
 altre el trobaria, i aquesta seguretat el feia fort i anonegava amb ella, no pas com
 un fardell, sinó com una fembra magnífica, la seva virginitat total de cos i de cor.
 Els seus estudis, primer, i després la seva feina i la seva estada a París haurien fet he-
 ríca aquesta actitud si ell s'hagué admet dels peranys que l'existència de cada dia
 posava als seus sentits i als seus sentiments. Però ell no els veia. La fisiologia era
 per ell un món apassionador, ple de lliçons i de misteris que calia desentranyar,
 no pas una pedrera de somnis ni una estesa de peranys. Una perfecta serenitat
 i una gran capacitat de treball l'immunitzaven contra tota torbadora emoció sensual.
 I havia conviut sense escarafalls amb companyes d'estudis i amigues d'oció

sense mai ocònes-se-li que aquells enyglí podien donar altres flocs que els d'una
 conversa amable o una discussió científica o literària. De vegades aquesta indiferència
 seva era feidora per a alguna de les noies que travessaven el seu camí. Recordava
 aquella estudianta polonesa ^{que treballava} ~~interna~~ al Wecker, que l'havia visitat alguna vegada a la
 seva cambra d'hotel, en aquell carrer solenne del barri de Saint Sulpice, per sentir
 discurs de mitjica catalana, i que després li havia ofert una tassa de te a l'estudi que
 ella tenia en una mansarda ^{inundada} ~~plena~~ de laror de Montparnasse. Era bruna, plena de
 cos, amb unes cames robustes i ben fetes que es complava a ensenyar fins més amunt
 del genoll. Tenia una llangor sobtada en dir alguns mots, un abandó incitant en
 deixar-se caure damunt del divà, que ^{per} a qualsevol heurien estat signes evidents
 d'un desig que només esperava que algú el ratifés. I Xavier no i havia apartat de
 la seva afectuosa correcció. Despitada, la xicotà havia fet ^(pel Boul' Michi) ~~coner~~ que aquell metge
 espanyol era un invertit, i així ^{a Xavier} ~~l'havia~~ fet molta gràcia i havia creat un cert
 prestigi morbós al seu voltant. Els llibres de Freud i els seus deixebles començaven a
 ésser l'evangeli de la gent "à la page". Proust, i Gide acabaven de fer acceptar
 com una cosa natural les desviacions sexuals, i un eixam de minyons amb pre-
 tensions de poeta i set de sensacions alternaven llurs ocis entre l'homosexualisme i
 les escoles literàries més ariscades. Xavier Forcada considerava aquesta mode
 amb la mateixa atenció seriosa que examinava un cas de diftèria, i en deshiava
 tota la part de snobisme, com hauria deshiat les orgines pseudo-membranoses de les
 plaques diftèriques, sense sentir ni indulgència ni severitat per les unes o per les
 altres. A més, Xavier havia conservat la fe religiosa, i aquesta el posava en una
 actitud d'instintiva hostilitat a tota l'enorme gamma d'activitats compres

tota el comú denominador de "vici": La seva mare, que ell considerava com una dona admirable, i que ho era per alguns conceptes, li havia ^{encorrenat} ~~dona~~ aquesta repulsió.

Tot això ara desapareixia, s'envania davant d'aquest nou sentiment que burlava la seva vida. Com aquells telons ^{curts} pintats en "trompe-l'œil", que presenten una varta perspectiva ^{tan ben executada que} ~~en la qual~~ sembla que tots els termes tinguin lleu atmosfera i que les tres dimensions hi permetin tota mena d'evolucions dels personatges, i que de cop i aixequen les deixes veure tot l'escenari ocupat per una decoració més real, en la qual la veritable acció es desenvolupa i els personatges revelaren lleu caràcter, tota ^{la seva} ~~aquesta~~ actitud passada davant la dona i davant l'amor havia deixat pas a aquella extàtica admiració de Carme; a aquella joia que l'omplia des dels primers moments en adonar-se que havia trobat la dona estimada i després en comprendre que ella corresponia al seu amor; a aquell desig desconegut que bategava en els seus polsos i en tota la seva pell quan tenia prop en el cos aplanellat de la noia i sentia ^{esclafats sota els} ~~ocultar-se~~ ~~clament~~ ~~del~~ seus els llavis encesos d'ella.

Aquell festeig no tingué història. Per a Carme Arnau, l'arribada del doctor Forcada fou, sí no la d'un Príncep Encisador - perquè als seus vint-i-dos anys ja havia arribat feia temps aquestes il·lusions sentimentals de l'adolescència i les considerava sense gens d'indulgència - almenys la virginitat d'un home honest, agradable, sincer, que tenia una feina adequada a les seves facultats i s'hi lliçava amb entusiasme, com ella havia fet en emprendre els estudis d'infermera. D'un home que des del primer dia de veure-la se n'havia enamorat i li ho havia demostrat, d'un home que, per ella, ho faria tot - tot, menys abandonar un malalt; tot,

211 / menys trair la seva consciència professional per l'afany de fer diners. -

Si no havia estat per ella ^{l'entusiasme, l'amor fulminant,} ~~el cap de foradac~~ (todia dir que Xavier li havia agradat des del començament i que ben aviat s'havia sentit enamorar la famia que enenia el jove metge del cervi de pediatria de l'Hospital de Sant Pau. Ell havia tardat vuit dies, vuit dies de contactes diaris i de constants vermellors a les galtes del doctor Forcada, a dir-li res. Al capdavall, un matí, havia decidit.

- Que va cap al Bancig de Gràcia, quan surt? - va preguntar.

- Si, visc a Claris, prop de Provença.

- Li farà res que l'acompanyi?

Havien sortit plegats, sense dir res; ell seriós, amb els seus ulls grisos preocupats per la incertitud, alt i sever en els seus vestits foscos; ella, somrient, baixa ~~d'ora~~ i prima com una figureta de porcellana, els cabells curts i rubllets desbordant-li sota del capell menut. De tant en tant es mirava de cua d'ull el seu acompanyant, esperant que ell iniciés l'atac. - No hauré pas de declarar-ni hi jo! - pensava.

Començà a parlar d'amics comuns, de Joan Portabella, i d'altres, que per ell era com un germà estimat, i que ella també s'estimava molt.

- La seva mare és padrina seva. És una bona dona, però no vol amoïnar-se per res. Viu anexionada a casa seva, i de vegades es passa un any sense tenir més entès de deu paraules cada dia amb el seu fill, - explicava Carme.

La conversa s'animà. Parlaren de teatre, dels ~~primeros~~ ^{primers} films sonors, que desvetllaven polèmiques ardents, àdhuc un xic de política. La noia s'adonava, tanmateix, que l'home descrivia grans cerles una mica insegurs per poder arribar al punt d'arribat.

Caldria ajudar-lo?

Havien agafat l'automòbil, i continuaven una conversa sacsejada pels frontells. A la Diagonal baixaven. Feia un dia de primavera assolat i calorós, i els arbres havien tret una espessa botada que ombrujava els passeigs. Al Cinc d'Oros els tramvies i els automòbils es creuaven amb gran roll de klaxons i campanetes.

Parlaven de cotxes.

- No m'agraden aquestes canones colerones, aquests Rolls immensos i riquets, aquests Cadillaes que semblen una d'aquelles grans màquines de tren, tots aquests autos de gran luxe que serveixen només per anar a presumir i a passejar el gosset. Però un cotxe petit, pràctic, per un parell de persones o quatre a tot estirar, que es pugui descapotar a l'estiu per tenir fresca, és una cosa ben pràctica. A casa si m'encollessin, ja l'haurien comprat. Fan bé, però, perquè si ho fessin no el veurien mai, sempre l'acapararia jo. Si ~~Joan~~ ^{Joan} em casés, voldria un cotxe així.

L'atunà, una mica confusa. Però ell havia trobat la manera d'entrar en matèria que estava cercant feia estona. I hi agafà sense veure-ho, com si naufragés i topés amb una fusta salvadora.

- ~~Joan~~ es casà... Que té promès, ja?

- No encara. - Carme rigné. - Que laig cara de tenir-ne?

- Escolti, Carme. Fa dies que li vull dir una cosa. És una cosa seriosa, la cosa més seriosa de la meua vida. D'ensà que l'he coneguda que l'estimo. No, no digui res, esperi's una mica. No em miri encara tampoc. Deixi'm acabar d'explicar. Em costarà ~~una mica~~ un xic, perquè no hi tinc gens de pràctica. Fa siure, als vint-i-vuit anys, però sóc un aprenent en aquestes coses. Carme, el primer dia que la vaig veure vaig

Comprendre que vostè era la dona que jo havia d'estimar. Cada dia n'entre me' consentit, i se també que, de la mateixa manera que vostè és la primera ~~para~~ dona que em sent dir aquestes paraules, serà la danera, la única. No li puc oferir gaire cosa, ja ho sé. Però tot el que sóc i el que tinc li ofereixo.

Havia callat. La noia estava una mica commoguda per l'accent de l'incertesa de Xavier. Calia contestar.

- Puc parlar ara? Puc mirar-lo? No, ^{potser} també val me' que no m'el miri. Zue' vol que li digui? Tampoc no hi estic feta, a certe declaracions, i això que ja sóc gran-deta. Tot això que vostè m'ha dit m'ho impressionat molt. Estic afalagada que m'estimi tant com diu, i això que no se' fes que deu haver-me trobat. No puc dir-li que sí, i tampoc li vull dir que no. Ja se' qui és vostè, se' el que val i em sembla que amb els pocs dies de tractar-lo ja el coneix com si fes molt d'anys que ens veiéssim cada dia.

Em penso que no me l'estimo me' que com un bon amic. Potser una miqueta més... També em penso que no em deuria ^{posar} ésser difícil d'augmentar aquesta estimació.

Es miraren als ulls. Els de Xavier replendien. Els de la noia estaven amarat de tendresa. Per la primera vegada descobria que era bo de sentir-se estimada per un home jove i fort.

Després les etapes de llurs relacions es precipitaren. L'amor de Forcada s'enfortia i descobria cada dia noves gràcies en el cos o en l'interit de Carme. Ella es deixava guanyar per aquella ~~afectio~~ ^{tendresa} embolcalladora, per aquell doll de paraules commogudes, per la voluntat del seu enamorat. Com una reminiscència dels vells usos de la prehistòria, el mascle havia de conquerir la femella. Ara no eren les armes de la brutalitat o el prestigi de l'heroiisme purament extern el que es forava en for, sinó

els sentiments, la intel·ligència, les paraules. Però la tàctica era la mateixa i Carme trobava un plaer saborós en sotmetre al ritus mil·lenari.

Ni els pares de la noia — ell un agent de canvi, enfiinat tot el dia a Borsa i que es descarregava en la seva muller de les ~~seves~~ preocupacions familiars, ella una marestrala que s'havia sabut adaptar perfectament a una millor situació, sense perdre la seva energia ni el seu sentit pràctic, — ni els de Xavier, molt satisfets que llur fill s'establís definitivament a Barcelona, — posaren cap obstacle al casament. Mig any de festeig els bastí. Cada dia descobrien noves coincidències de gustos o discutien seriosament, minuciosament, detalls de llur futura existència, per posar-se sempre d'acord al capdavall. El temperament piós de Carme s'avenia, malgrat els vertuts foscos i les corbates reserves, amb el de Forcada. En el foc de passió que cremava l'esperit de Xavier ella trobava, cada vegada més, una satisfacció íntima a tocar-se, a ^{deixar} perdre la cuirana de la indiferència, ^{primer} de la reserva ^{després} dels escrúpuls de noia que no ha conegut encara les delícies torbadores del festeig. Decidiren casar-se ben aviat, perquè veïeran que si trigaven, l'espera s'els faria insuportable. Havien fixat la cerimònia per a primer d'octubre, i es llensaren totseguit, una mica per atordir-se, en el triple de posar casa.

Carme havia endevinat totseguit les limitacions que, d'una manera inconscient, l'esperit de Xavier posava al seu amor. Tota l'espera dels sentiments n'era envaïda, però al costat d'aquesta esfera n'hi havien d'altres que Forcada agrupava instintivament, sense ni formular-ne la idea, sota el nom conjunt del Deure.

I el deure no tenia res a veure amb l'amor. Això volia dir que la consciència de l'ofici, la dignitat de la seva missió de metge, ^{l'amor als seus pares i} adhuc la fidelitat a la pàtria,

que en Xavier Forcada pesaven profundament damunt tots els seus actes, i als quals no hauria pas renunciat per res, podien erigir-se com uns rivals perillosos per a la dona. Aquesta rivalitat no s'havia ni presentat com a hipotètica a l'home, embriagat per la total felicitat del seu amor. Però Carme, amb la lucidesa que tenen les dones, guiades per l'her egoisme mig maternal mig conjugal, en llustrats amb els homes, ho havia endevinat tot seguit. No era pas gens difícil llegir en l'esperit del doctor Forcada. Darrera la façana severa hi havia un home jove, més jove encara ^{del} que senyalava la seva edat, un home que no havia malversat res del seu cabal d'afectes, que tenia intacta la frescor dels seus sentiments. Tota la seva vida havia estat lliurada fins aleshores, a la seva vocació. Ara entrava a envair-la una altra presència, que tot ho il·luminava i donava més significat als esforços del metge i ~~de~~ ^{de} l'home de ciència que havia volgut ésser fins aleshores. Era, una mica, la història del seu pare que es repetia, i Carme no tingué pas necessitat de considerar l'exemple de la pubilla del mas ~~de la~~ ^{mòxim a l'ermita del} ~~mas del~~ Vinçot per saber com havia de manobrar per conservar sempre, sense variacions ni conflictes, el cor d'aquell home sincer. No, mai no el posaria en situació de fricar entre ella o la seva professió, entre l'amor i el deure, com en els drames romàntics. Es sentia prou forta i prou experimentada, malgrat els seus vint-i-dos anys, malgrat arribar al matrimoni sense altres aventures sentimentals que flirts sense importància, per a saber mantenir dintre l'òrbita dels afectes, abassegant-la tota, així sí, l'amor que Xavier sentia per ella.

Fou ella, ~~de~~ qui tingué la idea d'establir-se en un pis que hi havia per llogar al costat del que el metge feia ~~seu~~ ^{seu} terra per a dispensari. Ajuntarien

els dos pisos tirant a terra un embà i d'aquella manera estalviarien diners de neteja i de servei. Amb una ninyona s'entornarien.

- No et farà res de viure en aquest barri? - li preguntà Xavier, quan visitaren el pis buit.

Havien sortit al balcò i des d'allà veien el carrer animat, amb desesperadors que sobreixien a les voravies, la gran tassa del mercat de Sant Antoni, semblant de crits i de soroll de carros, els carrers que eren envaïts, tres dies a la setmana, pels tenderols dels Encants, els tramvies de via estreta que trontollaven damunt del rails, amb un soroll esgüerdat de carpentera, i, Més avall, la zona ombrejada de la Ronda de Sant Pau, composta de tot d'elements contradictoris que li donaven el seu color peculiar, la balnearia de l'Olympia, la paret llatzerada de la vella Galera (volta de panatís dels tems de canuda i d'infanteses de la boxa); que s'avanzava en mig de la rambla i encara conservava al seu redós el pati dels Corders, amb el primitiu record del patibul; la voravia del Forment, paradís dels balladors, al davant de la gran façana inexpensiva dels Escolapis. Si, era un barri molt diferent d'aquella dreta de l'Exemple, silenciosa, sense gaire botigues ni massa trànsit, on hi havien més col·legis de monges que bars i més esglésies que cinemes, amb entresols ombrejats i amples tribunes modernistes.

- Em penso que encara m'agradarà més que aquell carrer de Claris tan eurofit,
- Va declarar ella.

l'era sincera. En aquells carrers populars, de cases noves però molts veïns o de construccions que tenien trenta anys i ~~se~~ s'aparentaven cent, hi havia una vitalitat, una despreocupació simpàtiques, que ~~marcaven~~ ^{marcaven} al panorama sempre un punt saturat, de

217 / diuenços a la tarda, dels barris on Carme havia viscut sempre.

Xavier l'enllaçà per l'espatlle i l'enherujà contra ell. La noia es deixava anar al davant del pit ^{seu} i el mirava als ulls.

- Serem molt feliços, oi?

N'estava segura, per endavant. Li ~~plac~~ agradava que ell ho repetís, perquè semblava que, a força de repetir-ho, forçaven l'esdevenidor i el lligaven a una felicitat sense ombres.

- Molt feliços. Hi havia un temps, fa anys, que ^{jo} era molt ambiciós. Amb el teu cos i amb en Vilà, l'enginyer, érem inseparables. ^(De criatures jo) Ens enfidàvem al Tibidabo o a Montjuïc

per veure bé Barcelona i fer poder nos mesurar amb l'adversari que volíem conquerir.

Els dos encara conserven l'ambició. Jo, com que ja no en tenia tanta, ^{començava a pensar,} ~~era temible~~ que ^{bravia} ~~ja he~~ aconseguir el que volia. Ara, tenint-te a tu, estic segur que ho he aconseguit.

- No s'ha de perdre mai l'ambició, - contestà Carme, ~~en~~ en veu molt baixa. - Encara que només sigui per conservar el que ja tens.

Tenia raó Carme. Amb ella al seu costat, sentia renéixer la seva voluntat de lluita, el seu afany de perfecció. L'esperó era allà, que no el deixaria abaltir-se en la febror de la felicitat sense horitzons. La besà apassionadament, i comprovà, una vegada més, que els seus braços eren junts a la nosusa del cos d'ella.

- Potser el lloc és una mica massa públic, per fer aquestes escenes, - digué Carme en reparar-se dels llavis de Xavier, presoners encara dels seus braços. - Amb tanta gent que passa pel carrer!

- Millor! Que tothom sapiga que t'estimo, que ens estimem i que volrem ésser feliços!

Llogaren el pis. Passaren unes setmanes d'agitació, al darrera dels palets, els pintors,

218 / els mublerts i els decoradors. S'encallaren amb l'obstacle d'una vaga que, a mig setem-
bre, paralitzà la vida de la ciutat i omplí de munt d'escombraries cada cruïlla de la
ciutat. Vaga revolucionària, deien. Els barcelonins retrobaven, després de set anys,
l'ambient prou conegut d'agitació social. Les autoritats eren incoherents, dividides entre
llur voluntat conservadora i llur temensa d'una violenta subversió. Per a Xavier i
Carne, tots aquests incidents només eren una sèrie de dificultats que retrassaven
la data de llur casament, i amb això ja en tenien prou per trobar-hos condemnables
i absurds.

Al capdavall, tot s'adobà. Fresc de pintura, lluent de servís, olors de fusta no-
va i de guix tendre, el pis estava llest. A la data fixada, a mitat d'octubre, varen
casar-se. Una cerimònia solemne, perquè les famílies ho havien exigít, amb exhibició
de cofaltes i jaqués ^{impregnats} ~~amb~~ una vaga sentor de naftalina, amb cotxes sumptuosos,
marxes nupcials i dinars al Ritz. El senyor Annau no tenia cap més filla per casar i
a Borsa hi havien hagut una colla d'ales molt profitoses per als borsistes. S'havia
de conèixer això, com s'havia de conèixer que el doctor Manuel Forcada i la seva
muller i la seva filla Laura assistien radiants al casament de Xavier.

Quan aquell matí plujós de tardor es desvetllà en aquell pis nou, en aquella
cambra desconeguda, en l'ample llit que omplia gairebé la pesa, estigué uns segons
sense retrobar-se. Al seu costat, una respiració sua li feu girar els ulls cap aquells abells
mublats que gairebé cobrien la cara de la noia, -de la seva dona des d'ahir. Detalla amb
complacença el perfil regular, el nas una mica arronjat, la boca carnosa entreoberta
per la respiració. Aquell dia, en ell, veïa l'home, que fins aleshores no havia assolit
la seva perfecció, la seva total realització. El ninyó, l'adolescent somriós que, a despit
dels seus anys i dels seus estudis, havia estat fins a la vetlla, ara havia mort, o millor,

s'havia transformat, com les crisàl·lides de certes libel·lules, que en mitja hora operen llur total ~~transformació~~ metamorfosi i emergeixen, amb unes ales embrionàries que la sang primaveral farà créixer en uns minuts, ~~totalment~~ absolutament diferent de la vella forma monstruosa i incompleta que deixen abandonada com una cuirassa inservible.

Xavier)

Ana (evoca) amb una barreja de tendresa i d'excitació aquella revelació imperial de la vetlla, la topada de dos corsos que ^{ho} ignoraven tot de l'amor i només es quiaven per llur desig. Ni ell ni ella, és clar, desconeixien la fisiologia dels sexes i llur missió, però aquell mecanisme que fins aleshores havien considerat com una cosa inquietant o ~~turbadora~~ o simplement curiosa, ara s'els revelava com una manera perfecta de realitzar aquella unió per la qual sospiraven, aquella fusió total de les ànimes i del cosos que expressava, com un daler inassolible, la missia del Tritany i Tòlde, canega de de filtres màgics i de balbuceigs apassionats.

Mentre Carme encara dormia i pel balcó pujaven els corolls variats del caner, uns corolls que encara no li eren familiars, però que aviat aprendria a destriar, Xavier anaboria la seva felicitat i s'adonava, sense una gran decepció, que l'amor, amb tots els seus tremolors i les seves exaltacions i els versos de tots els poetes que l'havien evocat era aquesta fusió perfecta de gustos i de sentits, que a la llarga esdevenia un gaudi plaçid i asossegat, es convertia en una tranquil·la confiança en l'entès amb el qual s'ha lligat per la vida. ^{Endevinava també} que, al costat d'això, el matrimoni obria un món insospitat de coneixences, perquè la simple tasca de conèixer-se l'un a l'altre era una empresa d'una importància excepcional.

Encara se li presentaria alguna vegada la sensació de tenir al costat una desconeguda, una forastera que s'havia introduït per sorpresa en la seva vida. Però només

serien brenn llampes, suficients tanmateix per a revelar a Xavier els abismes de desconfiança i de ràbia que podien existir, després de l'embriaguesa momentània de la passió carnal, entre dos éssers que no s'estimessin i que ~~estaven~~ ^{viuressin} flegats.

Carme obrí els ulls, ensunyada. Vegeí el seu home i somriqué, amb un somriure que il·luminà tota la seva carona gairebé infantil. Amb un braç l'atregué contra ella, segura de la seva força.

Al vespre havien de sortir de viatge. Havien estudiat l'itinerari amb molta cura: París, Brunelles, Berlín, Viena, Suïssa, Itàlia... Aquella vida agitada, de sleepings i hotels diferents cada dos dies els esverà de sobte.

- Sap que hauríem fet? Anar nos-en a passar quinze dies tranquil·lament a Mallorca, - proposà Carme. - Ja ens vagarà de viatjar, me'j endavant, un any o altre.

‡ Aquell mateix vespre s'embarcaven a la Porta de la Pau. Recollrats a la barana, amb les galtes molt puntes, veieren allunyar-se els llums parpellejants de Barcelona.

7. Notícies de Jaca.

Si Torrijos morí fusilado
no morí por cobardes y traïdor
De l'Himne de Riego.

- Quina diferència de l'any passat! - exclamà Joan, entrant al saló de l'Ateneu i veure la poca gent que s'esperava. Això de la literatura cada vegada a interessa menys.

A desgrat del to lleuger amb què ho havia dit, la constatació li sabí força greu. Volgué comentar-la amb algú. Mirà entre els que seien. Als primers rengles hi havia el rostre meliciós de Martí Hlop. Vacil·là un moment, abans de seure al seu costat. De vegades l'irritava, amb la seva crítica sense pietat de tot i de tothom, la seva somnolúria, el seu cinisme en parlar de la seva feina com a metge. Quina diferència de la passió que li posava Forcada! Però Martí Hlop ja l'havia

vist i feu un gest d'extranyesa i alhora de benvinguda.

- Seien? Esperarem una estona aquesta resolució del jurat. Ja veien que jo sóc disciplinat i que no ~~deixo~~ mai d'assistir, ^{fa} ^{l'assí el que passi,} aquesta actes tan notats, que dieu voltes, els periòdics. I així que ja m'han dit que el premi el té en l'hor i que, ben comptat i debatut, tant me fot!

- Ho saben del cert? - Era inútil preguntar ho. Les coses que Martí llop assegurava les sabia sempre molt bé. Adhuc quan ~~acusava~~ contava "jutins" escandalosos de gent coneguda, semblava que les víctimes s'esforcessin a ferdo quedar bé. - He vingut una estona per si s'havien de fer unes quantes quantilles d'ambient per al diari.

- Ah! I qui diuen, a la redacció? Quines notícies hi han?

- No ho sé. Acabo d'arribar de Rubí, on he anat a una reunió, aquesta tarda. Ja vengut, és dissabte, i la gent ho aprofita.

- No cre pas clandestina, aquesta reunió?

- No, no. Era una cosa ben innocent. Quines sortides que tenie!

- Com que ara tot hom es dedica a fer de conspirador i les reunions clandestines sempre són les més interessants! L'altre dia em van explicar una cosa molt divertida. Diu que el Comitè revolucionari, el bo, s'entén, el que mana més, es reuneix a l'escenari d'un teatre de Gràcia. I que un dels que conspira és un militar que es dedica també a fer estudis químics. Resulta que l'home es presenta a la reunió amb un paquetet sota el braç. Mai dirien què hi duia? Una mostra d'un explosiu perillósíssim, d'una força enorme, que s'havia inventat. N'hi havia prou per fer saltar tot el teatre, amb Comitè i tot. - Va riure.

- No em fa pas tanta gràcia com això.

- Oh, és clar, com que vos també sou dels conspiradors feribunds, que voleu fer-vos felissos amb la vostra resolució. Vos, en lloc d'explosius, porteu pel món discursos carregats d'imatges líriques i d'impecacions arborades. Tot legal, sí, fa no fa, és igual.

- Qui us ha va explicar, tota aquesta història tan divertida?

- Us ho diré en confiança. Trobo que és la part més bona. Era un amic del policia que s'encarregava de vigilar-los!

Joaquim tingué ganes d'aixecar-se i canviar-se de lloc. Aquell home se li feia insuportable. Encara el recordava, a través dels anys, com feia discursos carregats d'ironia, a tall de líder dels conservadors, al Centre ~~El~~ Universitari Nacionalista. Després s'havia anat recolcent en el seu egoisme i en aquest criticar sense objectiu. Anava arribant gent la política no li interessava -deia-, més que com a espectacle.

Anava arribant gent. Les cadires ensorxinades s'omplien. Uns senyors sortiren per una porta i s'ompliren a l'entrada, una mica avergonyits de llur notorietat en aquella casa on tant hores passaven confusos entre tots els altres assistents. El secretari proclamà el resultat de les deliberacions. El Premi Crexells era concedit a Miquel Llor, per la seva novel·la inèdita "L'aura a la ciutat dels sants". Hi hagueren uns aplaudiments i els set senyors es retiraren sense pena ni glòria.

- No veieu? - exclamava Martí Llop, mentre s'empenyien cap a la sortida. - Ja us ho deia, ¿no?

- Oh, vis maci! Sempre esteu ben informat.

- Millor que els periodistes, encara que siguin revolucionaris. A veure, - s'aturà al llindar de la Biblioteca. - Qui en saben, d'això de Jaca?

- Qui passa a Jaca?

- Ni això no saben? Mare de Déu, quin periodista! I deuen, de qui heu parlat, a Rubí? No saben que la guarnició de Jaca ^{s'afegir, se ahir} ~~s'afegir~~ proclamant la República i que el govern ha enviat forces per deturar els rebels, que amenaçaven Osca? Deien a darrera hora que el Govern havia guanyat i que els capitostors dels rebels havien estat fets presoners.

No, no ho sabia, i la notícia el deixà consternat. Tingué ^{antipatia} més ~~malicia~~ al metge maliciós, per haver-li dit. Era ben visible que aquell home es rabejava en la idea del fracàs de la tempta-

tiva. Va sortir de l'Ateneu i corregué cap a la redacció.

Les notícies eren dolentes. Havien anat arribant incompletes, perquè el govern havia proclamat l'estat de guerra i la censura militar regnava. Però era segura una cosa: que els ~~assolts~~ ~~de~~ homes sublevats a Jaca s'havien precipitat i que tots els esforços posats en pràctica pel Comitè Revolucionari de Madrid per deturar-los llur acte havien estat inútils. Ara els ~~els~~ principals caps dels rebels, uns capitans, estaven detinguts i passaven en Consell de guerra sumariíssim. En la topada hi havien hagut morts i ferits.

- Però això és un cop molt greu per al moviment republicà! - exclamà Portabella.

- Sí que ho és, perquè el ~~govern~~ general Berenguer aprofitarà aquesta ocasió per fer agafar tots els republicans notoris. El pla revolucionari s'ha erborbat i ara qui sap quan podrà tornar-se a trobar una ocasió propícia. Dir que a Madrid el govern sabia tots els actes del Comitè Revolucionari.

Juan pensà en aquells detalls que Martí Glop li havia donat de les reunions dels conspiradors que aïriaven a Barcelona. Potser si que encara no havien arribat a perfeccionar prou el cercle de llurs activitats. Aleshores, (ell també corria perill Potser). Pensà en Vilà. Sobretot, ell sí que en corria.

- Jo de vos ni amagaré uns quants dies, - li aconsellaren uns companys.

Telefonà a casa del seu amic. Francesc no hi era encara. Sí, l'esperaven per sopar.

- Ja vine. L'haig de veure amb urgència.

Agafà el tranvia a la cantonada. Per anar fins al carrer de València, pensà després, valia més que hagués anat a peu. O en taxi. No sabia perquè, però sentia una atracció especial per aquelles balustrades grogues que s'aturaven a cada passa i que obeïrien de viatgers. La gent llegia els diaris de la nit amb interès. Almenys ara hi havien notícies, temes, emoció.

nants que feien vibrar els fulls quotidians, acostumats a la grisor monotona dels sis anys de Dictadura. Cada dia sorgien novetats sensacionals, vagues espectaculars amb trets i conegudes i tramvies que s'aturaven; discursos de polítics que es declaraven a favor o en contra de la Monarquia; tornades d'homes exiliats, com Maia, que després d'haver passat unes hores a casa seva fou fragorosa altra vegada de Barcelona. Maia! Avui el nom del vell coronel tenia un prestigi enorme, fet de l'admiració que desvetlla l'heroisme llegendari, l'allenunyament delatet, la figura venerable d'un home vell però ple de viror i de voluntat.

Després de l'atur prolongat del carrer d' Aragó, a València el tramvia ^{complet} passà de llarg, sense fer cas del cop de camponeu que havia donat Joan. Fallà del vehicle en marxa. Ja hi estava avarat. Joan feia l'aprenentatge d'aquest art ciutadà, feia molts anys, va caure ben allargat damunt un dels boxes del passatge de Gràcia, sense poder contenir l'empenta de la marxa del tramvia. S'en sortí amb un enorme estrip als pantalons i amb una feleda al genoll. Mai més no havia caigut. Tenia l'orgull d'aquelles performances gairebé esportives.

Els Vila vivien ^{un primer pis del} al carrer de València. Joan Joan arribà al pis, Francesc encara no havia arribat. El rebieren els pares del seu amic.

- No et veiem mai! - es planyé el senyor Jacint Vilà, mentre el feien passar al menjador. Per aquell matrimoni burgès i barceloní fins al moll dels ossos, el menjador era sempre el "sancta sanctorum" de la casa, la peça destinada a les expansions familiars, a rebre hi els parents i els amics de més confiança, els cinics que, fet i fet, valien la pena de rebre. El menjador, lloc de reunió quotidiana de tota la família, santificat pels àpats solenns dels dies dels sants o per l'escudella i la carn d'olla i el gall dindi Jacint de Nadal, tenia un valor d'intimitat i de cordial acolliment que ni la sala, gairebé sempre tancada, ni el despatx de Francesc, no reunien, segons el pensament del matrimoni Vilà.

Joan es mirava els peus del seu oncle i els comparava als seus, que si fa no fa eren de la mateixa edat. Feia sis anys que el senyor Portabella s'havia mort, i el seu fill en conservava viu el record de la seva corpulència, dels seus cabells grisos i espessos, dels llampers de ~~dentures~~ tendres que alteraven la dura lleïmosa dels seus ulls, de la respiració feixuga, dels petits detalls amenaçadors de l'apoplexia que se l'havia d'endur sense pressa. L'antic magatzemista de ferros era més aviat baix, amb el crani nu, d'un color de vori vell, no mai vorejat d'un quants cabells blanquinosos als bolsos, prim però robust, amb les ratlles del nas, les celles, la boca i el mentó que li composaven un rostre tot en angles. Els ulls maliciosos i plens de bon humor atenuaven la duresa d'aquesta cara ossosa. El contrast amb el difunt fabricant era molt més gran del punt de vista espiritual. L'acte gairebé heroic, encara que gens desmentat com a operació financera, de retirar-se dels negocis, el senyor Jaume Portabella hauria estat incapas de fer-ho. I encara que després de vendre el magatzem s'hagués embolicat amb la fàbrica i després amb la Societat de Construccions Metèl·liques, el botiguer inquiet que no podia deixar el treball s'havia mort definitivament i no mai quedava un home ple de curiositat i d'interès per totes les novetats, que anava a tots els espectacles, llegia molts llibres, seguia els concerts i les exposicions i cada any feia un viatge per Europa amb la seva muller. Els anys de convivència havien fet d'aquesta una mena de complement del seu marit. Sense adonar-se, la senyora Paulina compartia, d'un a un, els gustos i les antipaties del seu marit d'ell. De la seva família no en conservava gaire relacions. La seva germana gran havia mort sense fills, uns mesos després que el seu marit, fidels punts fins a darrera hora de l'estineig a Ribes. La petita, la mare de la pobre Isabel, s'havia tornat a casar i ara vivia a Madrid amb la seva nova família. Joan recordava

aquell dia que ~~va arribar~~ la senyora Paulina els havia acollit al pis del carrer de Cayo, mentre Isabel agonitzava lentament i la seva mare es debatia amb la mort. Ara la petita bregera encantadissa i cardana s'havia tornat una dona averada als "sleepings" i a les cambres dels hotels cosmopolites, que parlava d'una manera aproximada tres o quatre idiomes estrangers i de vegades confonia el nom d'una "boîte" de Montmartre amb el d'un museu de Berlín. Els cabells encara es conservaven negres, segurament més o menys apedats per la química, i els seus ulls i les seves parades eren sempre un reflexe dels del seu marit o dels del fill, dos altres majors de la qualitat ella havia esdevingut voluntàriament un humil sàtil·lit.

- Qui saps dels fets de Jaca? - preguntà totseguit el senyor Vilà. - Són greus?

Jocan explicà el que ell en sabia. ~~Ho va~~

- No pots preveure, encara l'abast de la repressió. De moment ha estat proclamat l'estat de guerra i hi ha una censura molt severa per totes les informacions. Faltà saber si el govern s'aprofitarà d'aquesta ocasió per implantar una altra dictadura i deixar inoper definitivament els projectes de restauració de la normalitat constitucional. - S'adona que les informacions li sortien com un paràgraf d'article o una exhibició oratòria. - He volgut veure Francesc per veure què en pensa ell i quines informacions té.

- Derrà arribar aviat. Tot avui no l'hem vist, però ara fa una estona ens ha telefonat des del despatx i ens ha dit que vindria a sopar.

La senyora Vilà estava inquieta.

- No us pot passar res?

Jocan s'arrosà d'espatlles. Qui podia dir-ho!

- De totes maneres, pots estar tranquil; per molt que faci, la monarquia té mala feça al telar. Si ara la cosa no ha marxat bé, a la pròxima la República és segura, - assegurà el senyor Vilà.

- De mi no us en' ~~fa~~ han parlat? - preguntà a Fornells.

L'enginyer se'l mirà. No es coneixien gaire, però mai no li havia estat simpatiu aquell noi de casa bona que feia versos i discursos lírics i que ara s'havia llançat a la política amb una empenta romàntica i espectacular.

- He preguntat també, perquè en Vilà m'ho havia encarregat, si contra vos hi havien persecucions en curs. Sembla que per ara ^(no heu sonat per res) no esteu en cap llista ni hi ha ordres de detenció ni de registre. Potser que us convidaria d'estar amagat uns quants dies, fins a veure com ~~estaran~~ ^{van} ~~estaran~~ ^{presenten} les coses...

El senyor Vilà havia superat la seva emoció. Calia fer alguna cosa.

- No heu de perdre temps. Si en Fornells creu que tu te n'has d'anar, val més fer-ho de seguida. Què pensem fer?

- Ja n'havíem parlat, - comença Francesc. - Per més seguritat, no agafarem el tren, i ino que amb el cotxe d'ell ens n'aniríem fins a ^{campador i a peu cap a} Molló i d'allí passari la frontera. Com que jo estic prou avertat a les excursions, les tres o quatre hores fins a Prats no seran gaire difícils. ~~Doncs~~ ~~una~~ ~~parella~~ ~~d'hores,~~ ~~com~~ ~~a~~ ~~màxim~~ ~~ja~~ ~~podem~~ ~~estar~~ ~~fora~~.

- A Molló ja ens esperen uns amics, - aclarí Fornells. - Fins allà no crec que trobem dificultats, perquè hegem per carreteres secundàries i el nou cotxe no desenvolupa cap problema. Tenim passaport en regla? No pas per passar la frontera, sinó per ^{ja} ~~per~~ ~~quadrar~~ ~~amb~~ ~~la~~ ~~frontera~~ a França.

- Sí, encara té validesa.

El pare es tranquil·litava perquè veia que aquells dos homes ho havien calculat tot.

- I la boietat, com quedarà? - què preguntar. De seguida se'n va anar, però. Quina importància tenia la marca de l'empresa davant del perill que corria el seu fill?

- No t'amorinis. Ja ho hem estudiat aquesta tarda. Oficialment jo me n'heure anat per un viatge d'estudis, i mentrestant en Fornells es farà càrrec de la direcció tècnica. Tu ja t'entendràs amb

els fervents reaccionaris del Consell.

- Tant com m'hi entendre! Que quin atacar-te, i ja em centiran!

- Be, doncs ara vaig a fer les maletes. Només m'endurè un petit sac de riu i les altres coses les deixaré amuntades i ja me les enviareu per tren d'ací a uns dies.

Mare i fill se'n anaren a preparar l'equipatge. Per la temptura Paulina, aquella estona era com un coniat patètic i volia aprofitar-se de la companyia del seu de Francesc.

- Qui sap quan ens tornarem a veure! - ironia, tot sortint del menjador.

Els altres quedaren fumant en silenci, davant una tassa de cafè ginebrí intant.

- Jo us acompanyaré fins a la frontera, - declarà de sobte Joan.

- Ens fareu més nosa que l'erei - va rondinar l'enginyer. - Si us ve de gust...

- Francesc i jo som més que uns anies. Som com uns germans, des de tota la vida. En aquest moment, no em crec amb dret a abandonar-lo fins que estigui en seguretat.

Fornells feu una ganyota. Sempre aquells gestos grandiosos, aquelles ganes de donar un to sublim a totes les coses!

Unes hores després es trobaven tots tres encabits en el Ford de l'enginyer. Barcelona dormia quan l'abandonaren, per una carretera ombrejada, plena de zigzags. Travessaren en silenci el Vallès, enfilaren la gorja profunda del Congost, atacaren les Guilleries, anunt anunt fins a can Toni Gros, mentre els pobles passaven rebent a llur costat i en un bar de viç els daners noctambuls del disabte ~~havia~~ acabaven la partida de dòmino. El camí de baixada cap a la plana de la Garrotxa era dreturer i la boira s'hi penjava en amples passades que amagaven els revoltos. Era una visió nova de Catalunya, aquella cursa nocturna entre absinys i estimballs. Fornells no tenia temps de contemplar el paisatge, ocupat pel volant i els hens. Francesc Vilà es guaitava amb una punta de melangia aquelles terres tan diverses que desfilaven d'una manera kaleidoscòpica a cada costat del cotxe. Joan sentia, com altres vegades la

dolorosa fugida de la seva impotència a traduir en paraules precises aquella bellera que els seus ulls, i obelat el seu cor, assaborien.

Seguirien el camí sense aturar-se. Fornells ho havia previst bé. Per aquelles carreteres la vigilància era nul·la. Travessaren Olot com una exhalació i seguiren cap a Sant Joan de les Abadesses i Campodol. Els cims dels Pirineus s'apropaven, coberts de neu, i la carretera era plena de gel. Hagueren de ralentir la marxa.

Encara no donjava quan arribaren a ~~l'alt~~ Campodol. Trucaren a una casa ^{dels afores,} ~~els carrers~~ eren deserts. Trigaren molta estona a contestar-los.

- Qui hi ha? - rondinava una veu ensunyada.

Un home els obria, sostenint-se les cames amb una mà. Feia ~~una~~ cara d'enrisc i de son, però s'ablení un xic en veure Fornells.

- Ah! Sou vos! Entreu, entreu.

- On podem deixar el cotxe, que no faci nosa ni en vege?

- Ja! Esperen-vos. - L'home es gratava el cap amb ~~la~~ mà lliure. - Veniu.

Botà amb l'enginyer i li ensenyà el camí per anar al darrere de la casa. ~~Després,~~ sense presses, travessà la casa per obrir el porxo. Joan i Francesc restaren en les finestres de l'entrada.

Quan tornaren, al cap d'una estona, Fornells i el pagès, ja s'havien entès.

- Això d'acompanyar-lo fins a França és una mica arriscat, - començà a exclamar-se, mentre feu tornar els forasters al menjador i els donava galetes i vi ranci. - Ja veuen, els carabinyers vigilen... Però per un republicà perseguit jo faria tot el que calgués.

Anava i venia pel menjador fent grans gestos ~~afectuosos~~ expressius. Era un home d'uns quaranta anys, apat, de cara colorada i ulls menuts i vics com una mustela.

- Ara vaig a cridar la dona perquè els faci un bon esmorzar. Ja ho veuen.

- Lluc es sembla que podrem sortir?
- Seria millor esperar la nit, per passar bé. Però podríem fer una cosa, sortir ara i anar fins a Espinavell. Segurs com vegem, podríem fassa de llegida o esperar a ~~passar~~ la nit. Ni vós - anem - ni voste no cal que vinguin. Esperin-se aquí que jo torni.

Si, era el millor que podien fer. Es morzaren i després empenyeren el camí. Abans de sortir amb el guia, Francesc abraçà els seus amics.

- Aiat ens tornarem a veure, estiguen-ne segurs! Digues a Xavier que en sap greu no haver-ne pogut acomiadar d'ell. ~~De tota manera~~ ^{malgrat tot}, no ni oblide del nostre partit!

De la porta els veieren allunyar-se cap a la muntanya, dos homes massissos, embolcallats en mantes i tapabogues. ^{i ben agraïats per la neu.} Joan s'els mirava amb recança.

- Me n'aniria amb ells de gust, - confessà a Fornells, mentre tornaven a entrar a la casa.

- Us fa il·lusió d'exiliar-vos? - pregunta el seu acompanyant.

- No. No és així. ^{que em fa angúnia} És deixar sol Francesc, no conèixer la seva sort amb ell...

- Prou feina tindrem aquí, quedant nos! La lluita tot just ara comença.

Era veritat. No podia fer anar-se'n tothom. N'havien de quedar per conservar les possibilitats d'una acció, per preparar el retorn dels que ara s'exiliaven. Francesc no donava la sensació d'un allunyament definitiu, sinó d'un simple repòs momentani.

- Si, Francesc tornarà aiat. N'estic segur.

Passaren tot un dia d'inquietud, sense gosar sortir de la casa per no desvetllar sospites. Al vespre, somrient amb un aire tranquil·litzador, arribà l'anso de la casa, amb un sac al coll.

- Ja el tenim a Prats de Molló, - assegurà, tot satisfet. - Ho he aprofitat per dur unes quantes cotes, que necessitava.

L'efectiu contrabandista dels habitants de tots els països de frontera donava un gran preu a

aquestes petites escapades al marge de la llei.

- Ja ho sabem, - assegurà, amb grans estretes de mà, a Fornells i a Portabella als dos barcelonins. - Per la República jo faré tots els sacrificis. Ja podem dir que en Baldiri Comas està sempre al servei de la causa.

Se'n tornaren a Barcelona sense reposar, com els demanava el ~~pare~~ guia. Un cop tranquils per Vilà, d'altres inquietuds els agullonaven. S'aturaren una estona a Vich, però allà no sabien res en concret. Al restaurant on soparen, ^{es trobà amb} Joan ~~veia~~ (un conegut).

- Portabella! Quina satisfacció de veure'us! Perquè no avisàreu per endavant?

Volia de totes passades que visités el Casal, que saludés els socis que hi anaven.

- Avui diumenge hi haurà molta gent. A més, feu-vos-en càrrec, ^{en} ~~amb~~ aquesta situació que ens trobem... Heu vist com patrullen el Sornetent? Us asseguro que la gent va de molt mala gana a fer guàrdia.

- Lue heu tingut notícies ~~de fora~~? d'Oica?

- Avui han dit que havien condemnat a mort dos capitans dels que es sublevaren. Un soci del Casal. no se'd'on ho he tret, però he dit que ja els havien fusellat. Em pensava que el diumenge no podien exaltar ningú.

Seguirien cap a Barcelona. No havien parlat gaire pel camí. Joan s'adonava de la poca simpatia que l'enginyer sentia per ell. Pensà en els elogis que Francesc'havia fet més d'una vegada. Ara l'havia pogut veure a l'obra, ~~comprova~~ decidit, sense vana perauleria. I malgrat tot, el trobava aixut, inhuma. Potser el món proletari, aquesta força enorme que ara es desenvolupa, amb les seves violències i les seves revolucions marbalsadores, era una mica així, tancada dintre ella, sense poder-se'n espionar ni atovar-se en lirismes.

A la Plaça de Catalunya es separaren.

- Què fareu? No us amagareu? - li preguntà Fornells mentre encaixaven.

- Sí, probablement. Ja ens anirém veient. Us telefonaré al despatx.